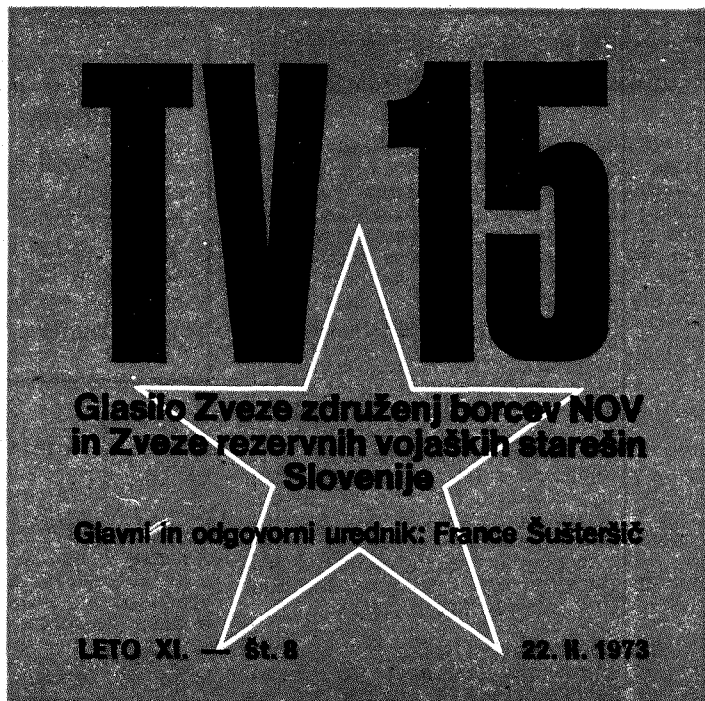

Sobotni pohod po poti 14. divizije mimo Brdce in Basališča se je končal pri planinskem domu na Paškem Kozjaku (Berite reportažo F. Strle na 16. strani!)

Razprava o novem statutu ZZB Slovenije

Dosedanji statut republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je le začasen, ker ga ni sprejela skupščina. Sestavljen pa je na temeljih zveznega statuta, sprejetega na 6. kongresu ZZB NOV Jugoslavije. Da pa bi bil statut republiškega odbora, ki bo letos predložen 4. skupščini ZZB NOV Slovenije v potrditev, čim popolnejši, je posebna komisija zbrala in proučila vse predloge občinskih odborov ZZB sprejete na javnih razpravah in jih izoblikovala v predlog statuta, o katerem je razpravljalo predsedstvo republiškega odbora ZZB na svoji seji 13. februarja.

Med mnogimi predlogi, ki jih je komisija prejela, so bili tudi taki, ki so si bili načelno nasprotni in se je zato komisija znašla večkrat pred težko rešljivim vprašanjem. Med take sodi tudi tole: Omejiti ali ne omejiti večkratno kandidiranje za isto funkcijo? Zagovorniki omejitve se namreč sklicujejo na prakso v drugih organizacijah in na potrebo, da se s čim pogostejšimi zamenjavami kadrov zagotovi kar največjo demokratičnost v delovanju vodilnih teles naše organizacije. Večina pa jih na

drugi strani zagovarja ponovno izvolitev, ker da je največkrat zelo težko dobiti člane, ki bi bili pripravljeni delati v odborih ZZB; posebno težko jih je dobiti za odbore združenj.

V tem primeru je komisija izoblikovala kompromisno varianto, da v primeru, ko gre za tretjo ali večkratno izvolitev, mora to biti obvezno izvedeno s tajnimi volitvami.

To seveda ni bil edini primer, ki je komisiji povzročal preglavice. Podan je bil tudi predlog, naj se opusti določilo, po katerem je za vpis v članstvo potrebno, da je prizadeti jugoslovanski državljan. V tem primeru je komisija samo zamenjala besedico državljan z izrazom pripadnik NOG (narodnoosvobodilnega gibanja) in z dostavkom, da se lahko včlani v združenje le na območju svojega stalnega bivališča.

Novosti v predlogu novega statuta so še v tem, da dopušča možnost občinskemu odboru sklicati skupščino vsega članstva v občini ter da občinski odbori ZZB lahko prenesejo svoje pravice ali del teh na mestni odbor, kar naj bi veljalo tudi za področne občinske odbore (obale, Zasavja, Gorenjske itd.).

V zvezi z novim statutom je vsekakor najpomembnejše vprašanje volitev kandidatov Zvezni statut namreč določa, da se odbori konstituirajo ob primerni zastopanosti vseh kategorij članstva. Na vprašanje, kaj storiti, če ta pogoj ni izpolnjen, pa komisija ni našla odgovora. Upoštevala je sicer sklep zveznega odbora z dne 20. decembra 1972, v katerem priporoča občinski in republiški skupščini, naj poleg kandidatov, izvoljenih po delegatskem sistemu, izvolijo še dodatne člane vodilnih

teles — po potrebi do 25 odstotkov — med katerimi naj bi bili zastopniki vseh kategorij članstva, potrebni za sestavo odborov in komisij.

Toda komisija je menila, da tega sklepa še ne more vstaviti v predlog, ker bi s tem kršila veljavni zvezni statut. Zato se mora za dodatne volitve odločiti skupščina, za spremembo statuta zveznega odbora pa kongres. Če bo to izvedeno, bo mogoče uskladiti s temi določili tudi statut republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Tudi upoštevanje predlogov, naj bi s

predlaganim statutom podaljšali mandate občinskih odborov ZZB NOV od dveh na štiri leta, bi pomenilo kršitev zveznega statuta.

Komisija je opravila svoje delo in predložila izdelani načrt statuta seji predsedstva v obravnavo. Hkrati pa je predlagala še nekaj manjših sprememb in popravkov. Člani predsedstva so nato obravnavali načrt od člena do člena ter ga spreminjali in dopolnjevali. Tako dopolnjeni načrt statuta bo predložen 4. skupščini ZZB NOV Slovenije v odobritev.

V.M.

Dogovor o varstvenem dodatku

Prejšnjo sredo je bil v prostorih izvršnega sveta skupščine SR Slovenije sestanek s predstavniki občinskih skupščin, katerega namen je bil uskladitev kriterijev za socialno ogroženost kmetov - borcev. Naše uredništvo na ta sestanek ni bilo vabljen, kar se ni zgodilo prvič v tako pomembnih zadevah, zato o sprejetem dogovoru ne moremo dati natančne informacije. Kolikor lahko sklepamo iz razpoložljivega gradiva, je bila kot osnova za samoupravni dogovor sprejeta varianta predloga pogojev in kriterijev za podeljevanje varstvenega dodatka za kmete-borce NOV iz ljubljanske regije.

Po tem predlogu bi imeli kmetje-borci NOV pravico do varstvenega dodatka, če oni sami in njihovi družinski člani nimajo toliko dohodkov, kolikor znaša vsakoletna minimalna pokojnina. Za družinskega člana kmeta-borca NOV, katerega redni dohodki vplivajo na pravico do varstvenega dodatka in na višino dodatka, se šteje: zakonec, otroci in starši, ki živijo s kmetom-borcem na kmetiji. Delež dohodkov, ki pride na družinskega člana, se dobi tako, da se vsi redni dohodki seštejejo in delijo s številom družinskih članov. Dohodki se delijo tudi na preužitkarje, ostarele in delanezmožne sorodnike kmeta-borca, če so brez dohodkov in živijo na kmetiji. Za redne dohodke od kmetijske dejavnosti se šteje katastrski dohodek iz prejšnjega leta, povečan dvakrat. Če je

kmet-borec iz zdravstvenih razlogov pridobitno nesposoben ali pa je samohranilec, se vzame katastrski dohodek v nepovečanem znesku. Za samohranilca velja kmet, ki živi sam oziroma z delanezmožnimi sorodniki, pa tudi sicer nima ožjih družinskih članov, ki bi imeli redne dohodke. Za delanezmožnega se smatra oseba, ki je stara nad 60 let, otroci, ki se šolajo, vojaški vojni invalidi od 1. do 5. skupine in tiste osebe, ki dokažejo delanezmožnost z izvidom in mnenjem zdravstvenega doma. Za osebni dohodek iz delovnega razmerja družinskega člana se šteje povprečni mesečni dohodek iz prejšnjega leta, zmanjšan za 67 odstotkov. Za pokojnino družinskega člana se šteje pokojnina za mesec december prejšnjega leta, zmanjšana za 70 odstotkov. Za osebni dohodek od samostojne poklicne ali gospodarske dejavnosti in za redni dohodek od stavb se šteje dohodek iz prejšnjega leta, ki je bil podlaga za odmero davka. Med redne dohodke se ne štejejo invalidski prejemki, otroški dodatek, dodatek za nego in tujo pomoč, prejemki iz naslova odlikovanj, nagrade učencev v gospodarstvu, štipendije in socialne podpore. Po tem dogovoru bo kmet-borec NOV, ki prejema varstveni dodatek, lahko dobil tudi občasno družbeno pomoč, če zaradi bolezni, elementarnih nesreč ali drugih okoliščin zaide v težaven gmotni položaj.

S. F.

besede in dejanja

RAZVESELJIVI PODATKI

Po poročilu Narodne banke Jugoslavije je bil lani neblagovni devizni dotok dosežen na izredno visoki ravni. Znaša pa točno 1555,4 milijona dolarjev, kar je za 277,6 milijona dolarjev ali za 22 odst. več, kot je znašal dotok deviz iz teh virov v letu 1971. Ta velik devizni dotok je bil dožeten: iz turizma, prihrankov naših delavcev in nakazil izseljencev. Največ pa je v teh sredstvih prihrankov jugoslovanskih delavcev, ki so zaposleni v tujini. Lani je bilo iz teh sredstev v bankah vknjiženih 868,3 milijona dolarjev. Tudi ta vsota je večja od prihrankov v prejšnjem letu, in sicer za 161,8 milijona dolarjev ali za 23 odstotkov.

Devizni dotok od inozemskega turizma je prinesel 460,5 milijona dolarjev oziroma za 21 odst. več deviznih sredstev kot v prejšnjem letu. Povečala so se tudi nakazila jugoslovanskih izseljencev: na 74,3 milijona dolarjev oziroma za približno 8 milijonov dolarjev več kot v prejšnjem letu.

Gospodarski vestnik — 13. II. 1973

VELIK DEL MLADINE NIMA ENAKIH MOŽNOSTI

Ze dolgo vemo, da velik del mladine, ki živi v nerazvitem okolju, dejansko nima enakih možnosti za izobraževanje kot mladina v urbaniziranem okolju, predvsem v večjih mestih. Sociološke raziskave so pokazale, da skoraj polovica umsko nadpovprečno nadarjenih otrok, zlasti na po-

deželju, ne nadaljuje šolanja niti na srednji stopnji. Iz tega izhaja tudi povsem neprimerna socialna in področna struktura dijaške in študentske mladine. Zato bo prihodnja leta v Sloveniji ena temeljnih nalog na področju izobraževanja nudenje družbene pomoči socialno šibkim, nadarjenim učencem za študij na srednjih in visokih šolah.

Komunist — 16. II. 1973

SPODBUDEN PRIMER

Imamo zanimiv primer v Imotskem, kjer je podjetje »Plonirka« s sredstvi svojih delavcev odprlo v Aražanu obrat s 70 delavkami, katerih povprečni osebni dohodek je 1700 dinarjev mesečno. Take pobude so dale še nekatere druge delovne organizacije z območja Dalmacije. Če

bi temeljito obdelali te pobude, ki naj bi bile zajete tudi v načrt našega gospodarskega razvoja, bi lahko omogočili velikemu številu naših delavcev, da bi se iz tujine vrnili domov in zagotovili tudi potrebna sredstva za odpiranje novih delovnih mest zanje.

Borba — 16. II. 1973

EMONINE PLANTAŽE KAVE

Plantaže kave v Centralnoafriški republiki, na katerih bodo letno pridelali okrog 4000 ton kave, je ljubljanska Emona že pričela urejevati. Jugoslavija sedaj uvaža okoli 14.000 ton kave »robusta«, že prihodnje leto pa bo približno tretjina te količine prišla z Emoninimi plantažami.

Nedeljski dnevnik — 18. II. 1973

● **Jugoslovanski veleposlanik na Dunaju Mitja Vošnjak** je te dni avstrijskemu zunanjemu ministru Kirschnerju izročil noto jugoslovanske vlade. To je odgovor na noto avstrijske vlade od 10. januarja, ki se nanaša na vdor ustaške teroristične skupine junija lani v Jugoslavijo. V Beogradu pa je namestnik zveznega sekretarja za zunanje zadeve Jakša Petrić izročil avstrijskemu veleposlaniku dr. Aleksandru Otutu odgovor jugoslovanske vlade od 11. januarja, ki se nanaša na položaj koroških Slovencev in gradiščanskih Hrvatov v Avstriji. Jugoslovanska nota ponovno opozarja na stališče vlade Jugoslavije, prikazano v noti od 6. novembra lani, ter na nujnost, naj Avstrija popolnoma izpolni obveznosti iz 7. člena državne pogodbe glede položaja, pravic in razvojne možnosti koroških Slovencev in gradiščanskih Hrvatov.

● **S podpisom o miru v Vietnamu** ne bo prenehala dejavnost jugoslovanskega koordinacijskega odbora za pomoč Vietnamu in Indokini, nasprotno se povečala se bo, da bi se narodom tega področja pomagalo za dokončno uresničitev ciljev njihove osvobodilne borbe in obnovo opustošenih krajev. To je bilo poudarjeno na skupni seji jugoslovanskega koordinacijskega odbora za pomoč narodom Vietnamu in Indokine in komisije za mednarodno sodelovanje zvezne konference SZDLJ, na kateri so razpravljali o nadaljnji podpori in pomoči narodom Vietnama, Kambodže in Laosa.

● **V Moskvi so izročili spominske medalje** štirinajstim od 100. bivših borcev rdečearmejev, ki jim jih je podelil predsednik republike in vrhovni poveljnik oboroženih sil Jugoslavije maršal Tito »za sodelovanje v osvobodilni borbi narodov Jugoslavije, prispevek k skupni zmagi nad fašizmom ter zblizovanjem in prijateljstvu med narodi«. Spominske medalje drugim udeležencem vojne bodo podelili v Kijevu in nekaterih drugih mestih, kjer sedaj odlikovanci živijo.

● **Vatikanski državni sekretar Villot** je sprejel jugoslovanskega veleposlanika v Vatikanu Staneta Kolmana, ki mu je ob tej priložnosti izročil osebno pismo predsednika Tita za papeža Pavla VI., ki se nanaša na neka aktualna vprašanja mednarodnega položaja.

● **Podpredsednik ZIS Jakov Sirotković** se je po enotedenskem bivanju v ZDA vrnil v Beograd. V ZDA je razpravljal z državnim sekretarjem Rogersom in s sekretarjem za finance Schultzem ter s predsednikom ameriške izvoznouvozne banke Kearnsom in drugimi o nadaljnjem splošnem razvoju jugoslovansko-ameriškega gospodarskega in tehničnega sodelovanja.

● **V Beogradu so bili pogovori o trgovinski menjavi med Jugoslavijo in Grčijo.** Razpravljali so predvsem o naši lanskim blagovni menjavi in o možnostih za njeno povečanje v letošnjem letu.

● **V Atenah je prišlo do spopada med policijo in skupino približno 800 študentov.** Spopad se je končal z aretacijo 50 študentov. Do spopada je prišlo, ko je skupina študentov pred tehnično fakulteto protestirala proti načrtu novega zakona, s katerim bodo študente, ki bi bojkotali predavanja, nagovarjali druge k temu, ali bodo kaznovani s strani univerzitetnih oblasti, avtomatično vpoklicali v vojaško službo.

● **Generalni sekretar komunistične partije Francije Georges Marchais** je napovedal množične demonstracije, če bodo levičarske stranke zmagale na parlamentarnih volitvah, sklicanih za prihodnji mesec, in bi jim predsednik Pompidou preprečil, da bi ustanovili vlado. Marchais je dejal, da bi predsednik Pompidou prekršil ustavo. »V takem primeru ne bomo držali križem rok. Pri delavcih bomo iskali podporo in tako zagotovili spoštovanje demokracije.

● **Kubansko-ameriški sporazum, ki so ga hkrati podpisali v Havani in Washingtonu,** je označil letalske in pomorske pirate kot hudodelce in kot take jih bodo izročili državi, iz katere bodo prišli, oziroma jih sodili tam, kamor bodo prišli z ugrabljenim letalom ali ladjo. V vseh teh primerih bodo uporabljali najstrožje kazni. Izjema bodo le »ugrabitve iz čisto političnih razlogov«, in takrat, ko gre za smrtno nevarnost.

ODBORI ORGANIZACIJ BORCEV IN REZ. VOJAŠKIH STAREŠIN!

Ne pozabite, da je v vaših združenjih še mnogo članov, ki niso naročeni na naše organizacijsko glasilo »TV 15«. Posredujte, da se nanj naročijo čimprej, saj bo to v korist ne samo njim, marveč tudi organizaciji.

● **Ameriško letalstvo** še vedno bombardira Laos in Kambodžo. Amerikanci zatrjujejo, da na zahtevo vlad teh dveh dežel. Tudi ni še znano, kdaj bodo podpisali sporazum o ustavitvi ognja in politični ureditvi spora v Laosu. Vlada Suvana Fume in gibanje Patet Lao se strinjata, da je treba narediti konec sovražnosti, ne morejo se pa sporazumeti o sestavi prihodnje enotne vlade.

● **Generalni sekretar OZN Kurt Waldheim** je izjavil, da mora biti vloga svetovne organizacije pri obnovi Indokine v celoti humanitarna in brez sledu o politični diskriminaciji, ter da mora jo pomoč OZN dobiti vse strani.

● **Predsednik Nixon** je izjavil, da je »časten mir«, ki ga je uresničil v Vietnamu, »preprečil osipanje zaupanja v ZDA med njenimi zavezniki«. Poudaril je, da vsa sila, s katero razpolagajo ZDA, ne bi pomenila ničesar, kolikor tisti, ki so odvisni od naše moči ne bi imeli zaupanja, če ne bi verovali, da se lahko na nas naslonijo. Predsednik ZDA predvideva »zelo zanimive in večsiti tudi težke« trgovinske pogovore z zahodnoevropskim skupnim trgov in z Japonsko v tem letu. Omenil je svoje prejšnje izjave, da bo 1973. leto »leto Evrope« po toliko letih velikega angažiranja v Vietnamu, vendar je Nixon dejal, da bo še nadalje posvečal veliko pozornost problemom jugovzhodne Azije, problemom odnosov ZDA s Kitajsko in Sovjetsko zvezo in politiko razvoja Latinske Amerike. Dodal pa je, da je to leto Evrope zaradi vprašanja trgovine in varnosti.

● **Predstavniki Jugoslavije in Libije** so v Beogradu podpisali dokumente o pogovorih o sodelovanju in jugoslovanskih nakupih libijske nafte do leta 1977. Jugoslovanska podjetja bodo v tem času kupila v Libiji 6 milijonov ton surove nafte v vrednosti okrog 100 milijonov dolarjev. Pogovarjali so se tudi o investicijskem sodelovanju obeh držav. Libija je zainteresirana za to, da bi jugoslovanska gradbena podjetja sodelovala pri zidavi 4000 stanovanjskih poslopij in šol z 2000 učilnicami.

● **Na dvodnevem obisku v Sloveniji** je bil predsednik ZIS Džemal Bijedić. Spremljala sta ga podpredsednik ZIS dr. Anton Vratuša in član sveta Boris Snuderl. S predstavniki Slovenije je najprej odpotoval na Stari vrh pri Škofji Loki, kjer je bilo mednarodno tekmovanje pionirjev v alpskem smučanju za pokal tisočletnice Škofje Loke, zato se je pogovarjal s slovenskimi predstavniki v Ljubljani, naslednjega dne pa je obiskal goriška Brda in Novo Gorico, kjer je imel pogovore s političnim aktivom Primorske.

● **V Beograd je dopotoval predsednik narodnega gibanja za osvoboditev Angole dr. Agostinho Neto,** na čelu delegacije osvobodilnega gibanja, ki bo kot gost zvezne konference SZDLJ preživela nekaj dni v naši državi. Voditelja angolske delegacije je na Brionih sprejel tudi predsednik SFRJ Josip Broz Tito.

Spopad na denarni fronti

Minuli teden so se začeli ostri spopadi na področju, ki je zaradi svoje zapletenosti manj poznano širši svetovni javnosti: na področju mednarodnega denarnega sistema. »Vojno napoved« za te spopade so razglasile ZDA, s tem ko so devalvirale dolar za deset odstotkov in pozvale druge svetovne gospodarske sile k širokim mednarodnim trgovinskim in denarnim pogajanjem. Ta ameriška poteza je sprožila veržno reakcijo v svetu bankovcev: posamezne države so svojo valuto bodisi revalvirale bodisi uvedle zanj drseči tečaj (tako npr. naša sosedna Italija ter Japonska, ki je na ta način svoj jen v bistvu revalvirala) ali pa jo devalvirale (npr. naša država, ki je dolar razvrednotila za deset odstotkov in ga s tem ohranila nespremenjenega v razmerju do dolarja).

Američani so svoj sklep utemeljili takole: prvič naj bi z njim okrepili trgovinski in plačilni položaj ZDA v mednarodnih odnosih, drugič naj bi ustvarili temelje za široka mednarodna trgovinska in denarna pogajanja in tretjič naj bi »ameriškim delavcem in poslovnim ljudem zagotovili enakopravno obravnavanje s konkurenti v mednarodni trgovini«. Glavni namen razvrednotenja dolarja je seveda v tem, da želijo ZDA izravnati svoj plačilni primanjkljaj v trgovini s tujino, ki je bil lani skoraj 7 milijard dolarjev. Po drugi strani je Japonska lani dosegla v svoji zunanji trgovini presežek kakih 9 milijard dolarjev, od tega kar dve tretjini v trgovanju z ZDA, medtem ko je Zahodna Evropa udeležena pri ameriškem primanjkljaju s pol milijarde dolarjev.

Japonci in Zahodni Evropejci bodo potemtakem v nekim smislu »kaznovani«: njihovo blago bo zdaj na ameriškem tržišču dražje, medtem ko se bo ameriški izvoz v tujino pocenil, skratka, Američani bodo postali na ta način bolj konkurenčni (še zlasti je bilo zadnja leta opaziti velik porok japonskega blaga na ameriški trg, pa tudi zahodnoevropskega — npr. zahodnonemške avtomobilistične industrije).

Zdaj bi radi Američani postavili svoje odnose z zavezniki na nove temelje. Radi bi na novo uredili mednarodno trgovino, pa denarni sistem (ki naj ne bi več tako izključno zavisel od zlata) in rabi bi celo »enakopravneje porazdelili skupna vojaška bremena« (Američani namreč vse bolj opozarjajo svoje za-

veznike, da bodo morali za ameriški »vojaški dežnik« plačevati več kot doslej, češ da so doslej lahko varčevali pri obrambi in si privoščili večji gospodarski razmah).

Naša država je razvrednotila dinar za 10 odstotkov nasproti zlatu, tako da je v odnosu do dolarja ostala njegova vrednost nespremenjena, s čimer smo omogočili našemu gospodarstvu nadaljnjo konkurenčnost pri prodiranju na tuje tržišče (zlasti v ZDA), bomo pa pri tem najbrž čutili posledice doma — lahko bo prišlo do ponovnega naraščanja cen; verjetno pa bodo zdajšnja stabilizacijska prizadevanja to nevarnost kolikor toliko omilila.

Nekateri Američani sami priznavajo, da ni moč zvrčati vse krivde na Japonsko in Zahodno Evropo, ker da so glavni vzroki za ameriški primanjkljaj ter slab mednarodni trgovski položaj v domačih razmerah. Toda Nixon je sklenil, da bo odgovornost ostro postavil pred ves zahodni gospodarski svet, ki je v zadnjih letih, zaradi pojavljanja novih centrov gospodarske moči (Japonske in Zahodne Evrope), začel prihajati v odkrit medsebojni konkurenčni boj, s čimer je slabil ves zahodni sistem v celoti. Napovedana nova trgovinska in denarna pogajanja, ki so jih poimenovali »Nixonova runda«, naj bi ta nasprotja in zaostrovanja odpravila in zahodni gospodarski sistem spet postavila na enotnejše temelje — kar naj bi potem omogočilo enotnejši politični, morda pa tudi vojaški nastop zahodnega sveta.

Očitno gre pri tem za poganje računov med velikimi, ki se po vsej verjetnosti ne bodo ozirali na morebitne posledice, ki bi s tem lahko nastale med malimi. Tako se znova srečujemo z eno izmed tistih nepravilnih potez pri mednarodni ureditvi, proti katerim se je naša neuvrščena politika od nekdaj tako zelo borila. Zato si bomo morali zdaj prizadevati — skupaj z drugimi neuvrščenimi državami — da tako imenovani »tretji svet« pri napovedanih novih mednarodnih pogajanjih ne bo stal ob strani, ampak da bo v njih čim bolj enakopravno in čim bolj aktivno sodeloval — ter tako zavaroval svoje interese in svoj svobodni razvoj: kajti nikakor ne moremo dovoliti, da bi nas pri teh novih preračunavanjih gospodarskih odnosov med velikimi uporabili kot drobiž za menjavo, saj bi bila s tem ogrožena naša politična neodvisnost.

Mir naj ne uspava

Ta četrtek, 22. februarja, se začne v Rimu tridnevno zasedanje stalne stockholmske konference o Vietnamu, na katerem bodo sodelovale delegacije iz več kot šestdesetih držav, tudi iz Jugoslavije. V ospredju tega zasedanja bo nedvomno mednarodna pomoč za povojno obnovo razrušenega Vietnama.

O pomoči vietnamskemu ljudstvu pri izpolnjevanju mirovnega sporazuma in pri povojni graditvi je pred nekaj dnevi razpravljali tudi zbor narodov zvezne skupščine, ki je poudaril, da morajo biti pri tem še posebno aktivne neuvrščene in napredne dežele. Tudi izvršni biro predsedstva ZKJ je opozoril, da indokitski narodi še naprej potrebujejo kar najširšo podporo mednarodne napred-

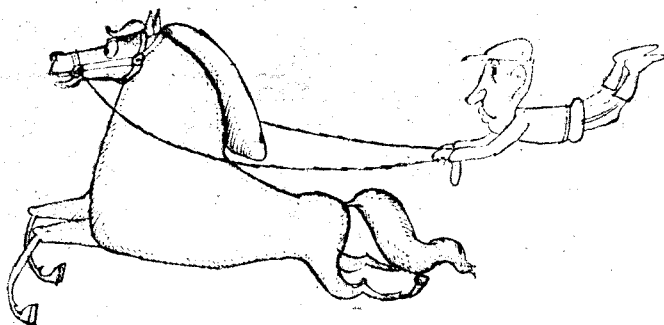
ne javnosti — zlasti še zato, ker v Kambodži in Laosu divjajo novi srditi boji, v katerih znova sodelujejo ameriški težki bombniki. Sklenitev sporazuma o prenehanju sovražnosti v Vietnamu je resda prinesla v izmučeni jugovzhodni konec Azije mir, toda ta mir ne sme uspavati zavesti mednarodne javnosti, ker skriva v sebi še celo vrsto nevarnosti in zapletov.

Tega se zaveda tudi generalni sekretar CZN dr. Kurt Waldheim, ki se je pred dnevi podal na daljšo azijsko turnejo, med katero se je predvsem pogovarjal o usklajeni mednarodni akciji za pomoč Vietnamu. Waldheim je mnenja, da bi morali Združeni narodi, če so jih že izključili iz samih prizadevanj pri iskanju miru, vsaj zdaj sodelovati pri dodeljevanju pomoči za obnovo porušenega dežela.

Kajti tudi sama pomoč — najsi se na zunaj zdi še tako človekoljubna in poštena — lahko privede do nevarnih posledic: ravno tisti Zahod (in še posebej ZDA), ki se je poprej tako trudil čim bolj razdehati Vietnam, zdaj tekmuje med sabo, kdo bo in na kakšen način dal več pomoči, da bi si lahko zagotovil na tamkajšnjem področju čim večje politično navzočnost. Kovali se bodo takšni in drugačni dobički, to je gotovo in to morajo napredne — zlasti pa neuvrščene države, s svojim zavzetjem za neodvisen, suveren razvoj posameznih dežel — odločno preprečiti. Poleg tega imajo neuvrščene države pri tem tudi svojo konkretno obveznost: na lanskem ministrskem vrhu neuvrščenih v Georgetownu je bila za enakopravno članico sprejeta tudi začasna revolucionarna vlada Južnega Vietnama, ki zdaj potrebuje vso pomoč.

KOMENTATOR

CENE

Tega konja je težko ustaviti...

Podelili so Kajuhove nagrade za l. 1973

IVO ZORMAN

JOŽE VIDIC

ČRTOMIR SINKOVEC

Po enoletnem premoru — minulo leto žirija ni prejela dovolj del, ki bi jih bilo mogoče nagraditi — se je tokrat za Kajuhove nagrade zavoda Borec potegovalo kar štirinajst avtorjev s štirinajstimi teksti. Žirija, ki so jo sestavljali Milan Apih kot predsednik ter Vladimir Kavčič, Zdravko Klanjšček, Ivan Križnar in Janez Menart — v občasno pomoč sta jim bila še Jože Šmit in Stane Bernik — je iz dveletne bere knjižnih del izbrala tri tekste in zanje podelila eno prvo, eno drugo in eno tretjo nagrado ter dve nagradi za opremo.

Kajuhove nagrade za leto 1973 so podelili na slovesnosti, ki je bila 21. februarja v sejni dvorani republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Prvo nagrado je žirija podelila IVO ZORMANU za njegov roman »Draga moja Iza«.

S tem romanom se avtor ni mnogo oddaljil od svoje priljubljene tematike, ki bi ji lahko zelo poenostavljeno rekli: sanje in resnica, ali bolje: predvojne in medvojne sanje ter povojna resnica — z vsem kompleksom dramatičnih in celo tragičnih posledic, ki izvirajo iz tega konflikta. Toda tokrat je avtor šel dalje npr. od svojega romana »Čez dvajset let bo vse drugače«, ki je bil pred leti nagrajen z drugo nagrado. Šel je dalje, šel je globlje in njegov literarni prijem je finjši.

Tokrat nam avtor opisuje napol kmečko, napol meščansko družino na robu majhnega mesta, ki je v sebi tudi

politično razklana. Ob logičnem in psihološko utemeljenem razpletanju dogajanja v tej družini in okrog nje nam pisec povsem neprisiljeno pričara pred oči marsikatero bridko resnico, ki jo sicer vsak dan srečujemo, a je bodisi ne opazimo, ali pa si ji ne upamo pogledati v oči. Pisec »otipa vse, kar bi moral morebiti samo gledati« — kakor pravi sam, »tudi tisto, kar se pod dotikom osuje...« Osujejo pa se iluzije, osuje se upanje, upravičeno ali neupravičeno, osuje se sreča tistih, ki bi si jo naj bili zaslužili, osuje pa se tudi vera in seveda tudi vera v nekatere njene oznanjevalce, ki tragično propadejo, ali pa se prelevijo npr. v spretno gostilničarje, ulete v neraztrgljivo mrežo meščanskih in malomeščanskih ciljev in navad. Le

on sam, glavni junak, tankočuten in kritičen, čeprav sicer nagnjen k resignaciji, išče dalje. Išče svojo drago Izo, simbol, ideal, vizijo, ki je ni, ki pa vendarle nekeje je ali bi vsaj morala biti.

Pri tem pa pisec ni niti prerok niti učenik, še manj moralist, temveč zgolj opazovalec in posrednik življenja — da spet uporabim avtorjeve besede: »življenja, ki se ne menja za prepovedi, ne za tiste, ki so bile izrečene v cerkvi, ne za tiste, ki jih je oznanjala revolucija«. Izhod ali zaključke pa naj poišče bralec sam!

Prav zato je Zormanova pripoved tudi človeško širok in vse razumevajoč prikaz generacije in dobe, ki ji povečini pripadamo, kar je tudi ena izmed poglobitv vrlin tega umetniškega dela.

Drugo nagrado prejme JOŽE VIDIC za zbirko »Zločin pri Lenartu«.

V tej zbirki dokumentarnih zapisov nam avtor osvetljuje življenjske usode mnogih, večinoma manj znanih ali pa doslej še ne dovolj opisanih padlih ali preživelih borcev kot neposrednih udeležencev posameznih pomembnih dogodkov, ki so med NOB pretresali naše kraje. To sporočilo je napisano v slogu spominov in je namenjeno najširšim plastem bralcev. Kljub temu pa to delo ni prešlo meje objektivnega poročanja ter kaže izredno pisateljevo resniškoiskateljsko angažiranost, s katero želi priti do dogodka do dna, posebno tam, kjer

stvari še niso do kraja raziskane ali pa doslej niso našle v publicistiki ustreznega mesta. Napor, ki ga je avtor vložil v svoje delo, odtehta napor marsikateri domišljajske stvaritve, pa tudi literarno invencijo, kajti publicistična oblika, s katero Vidic prednaša svojo snov, zagotavlja njegovi knjigi obilo bralcev, ker je to tudi zanimivo in napeto branje.

Tretjo nagrado prejme ČRTOMIR SINKOVEC za pesniško zbirko »Rovaš srca«.

Partizanski pesnik Črtomir Sinkovec je že nekajkrat skušal zbrati svoje partizanske pesmi in jih tiskati v samostojni knjigi, pa mu doslej to ni uspelo. Ne zaradi neustrezne kvalitete, marveč zaradi drugih okoliščin, kar potrjuje dejstvo, da so mnoge od teh pesmi že znane. Poznamo jih med drugim tudi iz zbirke »Pesmi borcev«, ki jo je l. 1944. zbral Mile Klopčič, nekatere pa so cele uglasbene.

Zbirka, kakršna je zdaj pred nami, je nastala po avtorjevi zreli presoji o tem, kaj bi bilo vredno tiskati danes, razen tega pa je nekatere pesmi še slogovno in jezikovno dodelal.

Če bi taka zbirka izšla v svojem času, bi bila prav gotovo pomembno kulturno — zgodovinsko dejanje v NOB, Zdaj, po tolikih letih, pa moramo nanjo gledati predvsem kot na dokumentarno umetniško gradivo, ki pa ima še vedno močan umetniški učinek. Kajti Sinkovecove pesmi, čeprav preproste po obliki, zvenijo ubrano in lepo zaokroženo podajajo misel ali podobo časa in okolja, v katerem so nastale. Še več, globoko in toplo čustvo ter čista človečanska misel, ki vejeta iz njih, pa tudi huda obsodba vojne in nasilja velja, jo še danes spriči krvavih dogodkov, ki še vedno spremljajo »ta naš bridi svet«, kakor pravi pesnik. Zato je Sinkovecova zbirka pesmi več kakor pomembna obogatitev partizanskega pesniškega izročila.

Nagrado za opremo prejme MATJAŽ VIPOTNIK za oblikovanje knjige »Sv. Urh«.

Oblikovalske dosežke Matjaža Vipotnika odlikuje tenak posluš za vsebinsko motiviranje likovne podobe knjige, tako da je oblikovna govorica, s katero se izraža, simbolična in dokumentarna obenem. Vipotnik je že poprej nakazal izredne možnosti uporabe fotografije v njenih najrazličnejših mutacijah kot dejavne sestavine oblikovnega jezika. Izbrušena uporaba barve, zmerom odmerjena in razpoložensko utemeljena, ter inventivna in nekonvencionalna uporaba tipografije sta drugi dve sestavini, ki pričata o sodobnem grafičnem izrazu Vipotnikovih del, med katerimi je delo Sv. Urh v orisovnem ustvarjalnem prizadevanju vsekakor najbolj domišljeno in dosledno.

Nagrado za opremo prejme tudi JUDITA SKALAR za oblikovanje knjige »Lačni, toda pogumni«.

Grafična oprema te knjige je dosežek, ki ga označuje domiselna grafična zasnova celotnega organizma knjige, obenem pa tudi jasno in nedvoumno likovno sporočilo, vsebovano v njegovi zunanji podobi. Le-to je izraženo s sodobno likovno govorico, ki se opira na smiselno preoblikovanje dokumentarne fotografije in na njeno učinkovito barvno interpretacijo.

Odkrita beseda

Z REDNE SKUPŠČINE ZZB NOV OBČINE LJUBLJANA-BEŽIGRAD

Zveza združenj borcev občine Ljubljana-Bežigrad je imela redno skupščino v soboto, 17. t. m. Iz njene strnjene, a bogate vsebine je vredno najprej podčrtati nekaj misli iz uvodne besede predsednika Mirka Jermana, ki se odkrito soočajo s sedanjim notranjepolitičnim trenutkom.

»Prišlo je do različnih kriznih situacij in odporov zoper samoupravni in socialistični razvoj naše družbe, ki so se na zunaj izražali kot nacionalizem in separatizem ali kot liberalizem in tehnokratizem itd., njihovo bistvo pa je kontrarevolucija,« je med drugim dejal. »Na čelu teh pojavov in njihovi nosilci so bili na žalost tudi najodgovornejši predstavniki našega družbenega življenja, ki so jim sledili najbolj mračni ostanki nekeč že premaganih grupacij, za njihove privrženke pa so se proglašali tudi nekateri lažni levi revolucionarji in anarhisti.«

Zveza združenj borcev — je nadalje dejal — je kot organizacija vedno obsojala negativne pojave in zahtevala brezkompromisen obračun z vsemi kršitelji načel, za katere smo se borili. Toda moralo je priti pismo, da se je začel radikalen boj zoper reakcionarne sile. Pozdravljamo in podpiramo mnoge ukrepe, ki so sledili pismu in ki so v skladu z njegovimi stališči. Toda zdi se nam, da v nekaterih stvareh ne gremo do konca. Odnos do nekaterih napak je še zmeraj preveč liberalen. Dogaaja se, da so deležni hujše obsodbe tisti, ki napake spravljajo na dan, kakor tisti, ki jih delajo. Borci mislimo, da tak način reševanja problemov ni pravilen, ni v duhu pisma.

Predsednik Jerman je pozval vse člane borborske organizacije, ki delajo v raznih forumih, da brezkompromisno nastopajo zoper pojave liberalizma in oportunizma pri odpravljanju vseh negativnih pojavov.

Tako iz govora tovariša Jermana kot iz nadaljnje poteka skupščine je vel duh družbenopolitičnega poslanstva Zveze združenj borcev. Poleg boja zoper razne nepravilnosti se to poslanstvo za Be-

žigradom še posebej — in morda bolj kot v drugih ljubljanskih občinah — izraža v negovanju revolucionarnih tradicij in prenašanju le-teh na mlado generacijo. V tem smislu zasluži pohvalo zlasti tovariša Stane Koman in Janez Dremelj. Ni slučaj, da je sodelovanje borcev z mladino prav za Bežigradom doseglo take uspehe in da je prav odtod vzniknila zamisel o akciji, ki je postala vsejugoslovanska: o zgraditvi spominskega doma borcev in mladine v Kumrovcu. Borci bežigradske občine so na to lahko upravičeno ponosni!

O akciji za zgraditev doma v Kumrovcu je poleg Janeza Dremelja spregovorila v razpravi tudi predstavnica RO ZZB NOV Slovenije Lidija Šentjerc. Med drugim je sprožila pobudo, da bi v idejni spominski kompleks bodočega doma v Kumrovcu vključili celotno okoliško področje, ki je povezano z imenom tovariša Tita in njegove revolucionarne poti. V tem smislu je opozorila na muzej v hiši Titove tete v Trebach pri Podčetrtku, kjer je Tito prebival po povratku iz tujine in snoval daljnosežne odločitve. Ekskurzije, ki so namenjene v Kumrovec, naj se torej ne bi izognile tega pomembnega muzeja!

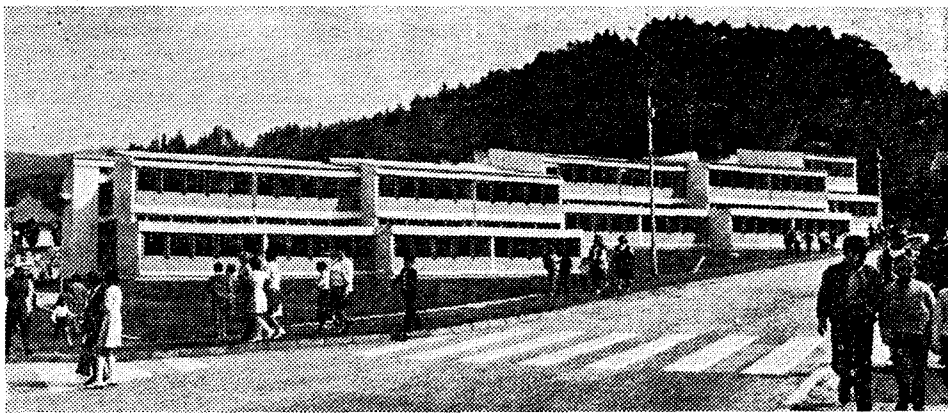
Glede negovanja in razvijanja revolucionarnih tradicij velja podčrtati še ugotovitev Staneta Komana, da je na tem področju sicer dosežen napredek, zlasti v šolah, vendar je to še vedno bolj ali manj manifestativna akcija, premalo poglobljena, premalo vraščena v razne predmete, kot so zgodovina, slovenščina in drugi. Spomeniki NOB z vidika spomeniškega varstva še vedno niso enakopravni z drugimi spomeniki. V odbore na tem področju bi bilo treba vključevati čimveč mladine, predstavniki ZZB NOV pa naj bi jim bili mentorji.

V razpravi je prišel do izraza tudi odmev na marsikdaj izrečeno skrb za naše člane, udeležence NOB, ki jih je zaradi velike umrljivosti čedalje manj. Slavko Kovačič je podal predlog, da se v Ljubljani čimprej organizira zdravstvena služba za borce in da je treba za-

kon o zdravstvenem zavarovanju dopolniti tako, da se borcem omogoči klmatsko zdravljenje na enak način kot invalidom; dalje je predlagal ustanovitev službe za bolehe, osamele in ostarele borce — da bi bili deležni ustrežne nege tudi takrat, ko njihova najbližja okolica ne more več skrbeti zanje. V nadaljnji razpravi je bilo slišati predlog, naj bi v te namene sprostili nekaj zmogljivosti pri gerontološki kliniki.

Skupščina ZZB NOV občine Bežigrad je spregovorila o marsičem, kar bi zaslužilo še posebne obdelave. Zapisek o njej naj sklenem z besedami predsednika Jermana: »Borci dobro poznamo stanje in probleme na terenu, in bilo bi prav, če bi naša stališča bolj upoštevali, zlasti ker smo s svojim delovanjem v preteklosti dokazali, da so bile naše organizacije ponekod edini aktivni nosilci družbenopolitičnega življenja v občini.« Mirko Jerman je bil znova izvoljen za predsednika. F. S.

naši delovni uspehi

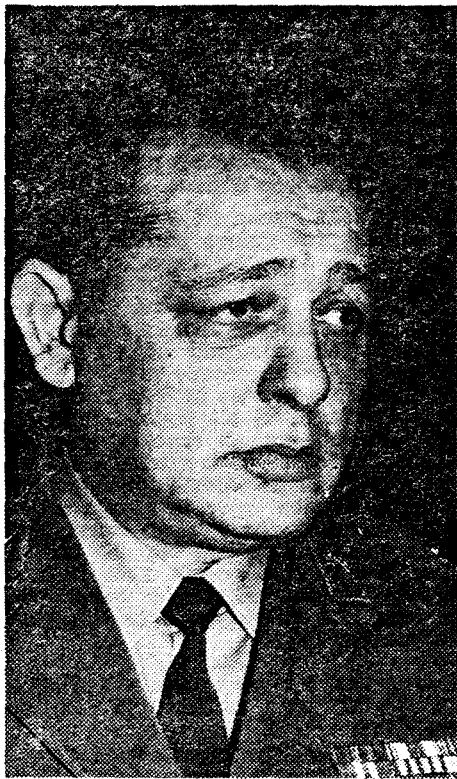

Na Leninovem trgu v Trbovljah stoji nova sodobna šola, ki nosi ime narodnega heroja Alojza Hohkrauta. Otvorili so jo 1. septembra lani, vendar še ni povsem dograjena. Premore 30 prostorov za kabinetni pouk, od tega po dve specialni učilnici za fiziko in kemijo. Manjkajo pa še telovadnica, kuhinja in prostori za skupinsko delo. Na šoli je trenutno vpisanih 920 otrok, ki pouk pohajajo v eni izmen, le pouk telesne kulture je tudi v popoldanskih urah. Solo Alojza Hohkrauta so zgradili z denarjem iz samoprispevka občanov. Sedaj nameravajo samoprispevek z referendumom podaljšati, da bi tako zbrali denar za dograditev telovadnice in drugih prostorov.

Pripoveduje veteran med stražarji meja

Polkovnik Ciril Godec, veteran med stražarji naših meja se je poslovil od vojaške službe po tridesetih letih; nastopil jo je namreč 5. januarja 1943.

Ciril Godec se je rodil v kmečki družini, ki je štela kar trinajst otrok. Težko so se preživljali na skopi zemlji nad Jevnico pri Litiji. Oče je bil napreden sadjar in zaveden rodoljub, ki je otrokom vcepil ljubezen do svobode.

»Z bratom sva še aprila 1941 skrila tri puške, 1200 nabojev in dva zaboja bomb. Tesnejše stike s partizani pa sva navezala šele po boju na Jančah maja 1942. Tistega leta je prišla na naš teren Vera Slander-Lojzka, potem pa smo začeli delati organizirano,« je pripovedoval polkovnik Godec.

Ciril je odšel k partizanom z bratom Ivanom in Stefanom, medtem ko je brat Tone še ostal doma, da je pomagal preživljati starše in maloletne sestre. Vneto pa je sodeloval v OF. Nemci so iz njihovega kraja izselili vse partizanske družine v Šlezijo, če se niso same ob pravem času umaknile. Godčeva družina je sredi zime zapustila dom in si poiskala varno zatočišče. Bili so ves čas begunci in v stalnem stiku s partizani. Februarja 1943 jim je umrl oče. Najmlajši Cirilov brat, Stefan, je padel marca tistega leta v boju proti Nemcem pri Litiji. Septembra pa je Ivana raztrgala mina.

Ciril je nastopil bojno pot kot borec v kamniško-zasavskem bataljonu. Potem je bil četni komisar, nato namestnik komandanta bataljona in odreda. Zadnje leto vojne je postal komandant 3. bataljona Šerčerjeve brigade.

Marsikaj pomembnega in zanimivega je doživel, kar bi bilo vredno zapisati. Skromen je, zato sem moral zbrati podatke iz spominov njegovih znancev. Omenjam nekaj značilnih dogodkov.

Bataljon je 3. avgusta 1944 ponoči uspešno napadel železnico Zidani most—Ljubljana, podrl most, ujel devet Nemcev, dva sovražnika pa sta padla. Železnica je bila seveda izrednega pomena za okupatorja, zato so Nemci takoj poslali okrog sto ljudi na čelu s stotnikom, da bi popravili progo in most ter utrdili stavbe v okolici. Na pobudo Godca so naši borci ob štirih popoldne odšli v napad, da bi sovražnika presenetili. Po naključju je prav tedaj pregledoval nemško enoto njen poveljnik, major iz Celja, ki je podžigal vojake, češ da partizanom ni bilo težko zahrbno pobiti enajst naših ljudi, a naj pridejo zdaj, pa bodo videli! Komaj je spregovoril te besede, je že zagrmelo od vseh strani in Nemci so pol ure stali v vojaški vrsti s svojim poveljnikom pred partizani. Naši borci so tako pustili stati okrog 70 Nemcev, ki so se lahko prepričali, da se pred nenadnimi partizanskimi napadi ni mogoče braniti. Naš napad je dejansko napravil močan vtis na sovražnika in poslej so se Nemci čedalje pogostejše predajali partizanom.

Ko je Šerčerjeva brigada napredovala na Koroškem med končnimi boji, je dobila ukaz naj napreduje proti Velikovecu, zasede položaje okrog mesta in most čez Dravo. Tam bi naj počakala nemške, ustaške, četniške in druge sovražne oddelke, ki so se umikali proti Velikovecu. Sovražnika je bilo treba razorožiti in poslati v ujetništvo.

V Sinči vasi jih je prebivalstvo navduše-

no pozdravljalo, kar je utrujenim borcem vilo novih moči. Nemcev pa niso opazili nikjer. Le kdaj pa kdaj je pripeljal kakšen nemški tovornjak, naložen z najrazličnejšo ropotijo. V piklih dveh urah so zaplenili šest tovornjakov. Komandant brigade je ukazal Cirilu Godecu, komandantu 3. bataljona, naj borci zasedejo tovornjake in se odpeljejo v Velikovec. Med temi borci pa ni bilo dovolj šoferjev, zato so si jih »sposodili« nekaj izmed ujetih Nemcev. Tako je postal 3. bataljon 2. Šerčerjeve brigade nenadno motoriziran.

Ko so prispeli v Velikovec, so dobili nalogo, da se morajo kar najhitreje odpraviti do Mostiča in tam zasedi položaje. Med potjo so razbili nekaj manjših skupin Nemcev in četnikov. V Mostič so prispeli zvečer. Izmed treh čet je po en vod iz vsake čete ostal na straži, drugi pa so zaspali kot zaklani. Ob svitu je Godec planil pokonci. Zbudilo ga je streljanje in brnenje tovornjakov.

»Kaj se dogaja?« je vprašal stražarja. »Ne vem natančno. Streljajo. Zaslišal sem tovornjake. Pravijo, da so prišli Nemci.«

Zares so bili Nemci! Bataljon pa je že odgovarjal na streljanje, čeprav je pred nekaj trenutki še spal. Godec se je odplazil do mitraljeza. »Nemci?« je vprašal.

»Da. Nemci. Veliko jih je,« je odgovoril strelec, ne da bi prenehal streljati. »Kot listja in trave,« je pripomnil. Danilo se je. Pred borci, ki so ležali v zaklonih, se je širilo čedalje jasnejše obzorje in zagledali so nepretrgane vrste sovražnih vojakov. Pred njimi pa se je gnetlo mnogo tovornjakov, osebnih avtomobilov, tankov in drugih oklopnih vozil.

Posijalo je sonce. Boj je postajal čedalje bolj srdit. Bataljon je imel že več mrtvih in ranjenih. Godec je sklical komandirje čet. Dejal je:

»Ali veste, zakaj se nam je tako mudilo sem? Zato, samo zato, da ne bi nihče izmed teh, ki so zdaj pred nami, ušel iz obroča! Ne pozabite, da za njimi pritiskajo naše enote in da jim zato gori pod nogami! Za vsako ceno bi se hoteli prebiti na varno v Avstrijo. Naša naloga je, da jih zaustavimo, naj stane, kar hoče! Razumete?«

Komandirji so prikimali. »Prav! Povejte torej borcem, zakaj smo tu in kaj nas čaka!«

Nemci so streljali kot stekli. Očitno je bilo, da imajo neizčrpne zaloge streliva. Godec pa se je nenehno mučil z vprašanjem: Kako naj tri čete zadržijo več tisoč sovražnikov, ki so trdno odločeni, da se prebijajo čez nje?

»Nemci so dvignili belo zastavo!« je kriknil borec, ki je ležal za podrtim drevesom. »Poglejte tja na desni breg potoka!«

Čez četrto ure je prispel tolmač in sporočil Godecu: »Nemci bi se radi pogajali, a le z najvišjim poveljnikom!«

Godec se je pripravil. Bil je blaten, neobrit... Potem pa se je spodobne zumanjosti, a na pogled nekoliko premlad, napotil s tolmačem na pogajanje. Prešla sta potok čez lesen most in se znašla pred skupino kakšnih dvajset nemških oficirjev. Med njimi so bili tudi generali. Oficirji so gledali Godca zelo radovedno. Minilo je nekaj mučnih trenutkov, nakar je spregovoril najvišji po rangi:

»Pričakovali smo, da se bomo pogajali s komandantom, ne pa z otrokom.«

Godec je dobro razumel, kaj je bleknil Nemec, a je počakal, da mu je tolmač prevedel. Potem je dejal tolmaču: »Povej jim, da sem komandant. Če se hočejo pogajati — prav, nimam nič proti! Povej jim, da pravzaprav nimamo o čem razpravljati. Ostane jim edino, da brezpogojno kapitulirajo. Nisem prišel na pogajanje, marveč da sprejemam njihovo takojšnjo in brezpogojno kapitulacijo.«

Godec je govoril ostro, odločno. Videl pa je, da so ga Nemci sicer pozorno poslušali, a da niso razumeli niti besedice.

Ko je tolmač prevedel Godčeve besede, je nadut Nemec zasmehljivo vprašal:

»Kako pa nas mislite zadržati? Saj nimate za vse nas niti dovolj streliva!«

»Dovolj ga bo!« je odsekal Godec. Odšel je do položaja svoje čete. Nemci so se umaknili od mostiča. Najbrž so se posvetovali.

»Tovariš komandant! Spet so dvignili belo zastavo!« je zaklical prvačalec.

»Torej so se odločili. Pojdiva!«

Godec je odšel na pošto in telefoniral komandantu Šerčerjeve brigade. Zečel mu je poročati o položaju, a komandant mu je segel v besedo: »Ali veš, koliko je Nemcev pred teboj?«

»Ne vem natančno,« je odgovoril Godec. »Zdi pa se mi, da jih je precej, ker so skriti za vzpetino.«

Komandant Jože Jakič pa je dejal: »Sinoči sem zvedel, da jih je petindvajset tisoč.« Godec je enedel. Saj ni mogoče, da bi

se 25.000 Nemcev predalo njegovim trem četam! Je pomislil. Komandant pa je prapomnil: Branite položaje za vsako ceno! Ne smejo se prebiti!«

»Saj se ne bodo! Brez skrbi! Ze polagajo orožje. Kapitulirali so!«

Tokrat pa je onemel komandant brigade.

»Po vojni sem se hotel vrniti domov. Rad bi bil študiral agronomijo. Nadrejeni pa so me nagovarjali, naj bi nadaljeval oficirsko kariero v JLA. Tako sem ostal. Služboval sem v 1. proletarski, bil sem v generalnem štabu, potem pa sem odšel kot prostovoljec na mejo... Enajstkrat sem bil premeščen, pa sem prehodil vse naše republike, vso jugoslovansko mejo in končno sem se ustavil v Mariboru,« je jedrnatopisal svojo povojno vojaško pot polkovnik Godec.

Vprašal sem ga, če bi lahko povedal kaj o svojih doživljajih z meje. Pripovedoval je:

»Leta 1950, ko je vladala napetost med nami in Grčijo, je na dan armade neka tolpa med Kajmakčalanom in Kozjakom vdr-la čez mejo. Kradla je živino in strahovala prebivalce. Nekaj smo jih ujeli, druge uničili. V tej akciji so se odlikovali zlasti mla-

di graničarji, ki so prišli na mejo šele pred dnevi. Ljudstvo na tistem področju, zlasti v vasi Mrežičko, kjer je bilo poveljstvo obmejne bataljona, je gojilo največje spoštovanje in zaupanje do graničarjev. Ko se je leta 1951 poveljstvo preselilo trinajst kilometrov od tam v drug kraj, nas je spremla vsa vas in ljudje so imeli solzne oči. Potem so poslali v generalni štab v Beogradu odposlanstvo s prošnjo, naj bi se poveljstvo vrnilo v Mrežičko... Pet let sem bil tudi pomorski graničar v Splitu... Ne glede na to v kakšnih življenjskih razmerah smo živeli prva povojna leta na meji, sem bil večkrat priča hrabrosti, požrtvovalnosti, zares junaških dejanj borcev, naših mladih graničarjev. Pogosto so peli: Druže Tito, samo reci, služimo ti še šest mesecev!«

Polkovnik Ciril Godec je 22. decembra 1972 končal svojo vojaško službo in nastopil zaslužben počitek. Tovariši, prijatelji in sodelavci so se dostojno poslovili. —Številna odlikovanja in priznanja pričajo, da je polkovnik Godec prehodil svojo častno pot v službi domovine zmeraj zvest življenjskemu geslu: Boriti se za socializem in napredek ter služiti ljudstvu! IVAN SUČUR

Po strmih stezah »tigrskih kurirjev«

Dve leti po drugi vojni, ko je bilo slovensko Primorje priključeno k matični domovini, sem se napotil na bohinjske gore. Hotel sem vsaj delno neposredno spoznati, kakšne težave in nevarnosti so morali premagovati naši kurirji predvojne protifašistične organizacije TIGR na Primorskem. Dolga leta so prenašali čez mejo na Primorsko literaturo, razno propagandno gradivo. Vsaj približno sem vedel, kje so hodili čez mejo, saj sem bil tedaj z njimi v neposrednem stiku. Zavedal pa sem se tudi, da so bili vselej v veliki nevarnosti, ker bi jih utegnili zasačiti italijanski obmejni stražarji.

V tistih časih so bili naši ljudje na Primorskem oropani vseh narodnostnih pravic in niso uživali nobene pomoči od nikogar. Sami so se morali bojevati za obstoj. Vsaka dobra slovenska knjiga, tiskana beseda, časopis ali časnik — vse to jim je bilo dragoceno. Toda slovenski tisk so lahko dobili le skrivaj čez mejo iz Jugoslavije, čez bohinjske gore ali čez kakšen drug prehod. Vselej je bilo dovolj naših zavednih, požrtvoval-

nih ljudi, ki se niso bali nevarnosti in ki niso za svoje naporno delo nikdar jemali nobenega plačila.

Sel sem na pot jeseni 1947 iz Bohinja na Vogel in na Razor nad tolminskimi Ravnami. Tam sem prenočil. Naslednje jutro sem nadaljeval pot pod Skrbino in Podrto goro do planine Dobrenjščice pod Velikim Kukom. Zanimalo me je, po kakšnih strminah je tam prenašal težke svežnje slovenskega čitla Jakob Rutar-Jaka. Hodil je čez planino Dobrenjščico in potem v dolini oddajal breme svojim zaupnikom. Zlasti delaven je bil od pomladi leta 1930, ko so fašisti prišli Jerneja Lužnika-Trnejca, enega najzvestejših tedanjih kurirjev. Fašisti so ga obsodili na štiri leta težke ječe.

Tistega dne sem šele dobro spoznal, koliko požrtvovalnosti in truda je zahtevala takšna pot, ko je Jaka v temnih nočeh odhajal s planine, neredko potem, ko je napojil fašiste in financarje z močnim žganjem, da so trdno zaspali. Tam je pot težavna celo podnevi, saj je

fotografija z vprašajem

Objavljamo fotografijo partizanske kolone v snegu, ki jo je posnel Marijan Masterl verjetno zadnjo zimo pred osvoboditvijo. Zanima nas, v katerem gozdu in na katerem pohodu je fotografija nastala, kateri enoti (brigada, bataljon) pripadajo borci ter imena, priimki in partizanska imena za tiste, ki jih boste prepoznali.

huda strmina, ki se spušta brez vsake steze. Jaka je moral pod robovi in pre-
visi Velikega Kuka zelo paziti, da ni
sprožil plazu kamenja in gruša. Več-
krat je dobil od tovariša, ki ga je čakal
na meji, razno slovensko čtivo. Včasih
pa je moral tudi na bohinjsko stran, na
planino Govnjač, kjer je bilo v zidovju
opuščene vojašnice iz avstrijskih časov
skrivališče pošilk. Vselej je moral hi-
teti, da se je še pred dnevom vrnil na
Dobrenjščico, tako da Italijani niso opa-
zili njegove odsotnosti.

Se težja naloga ga je čakala, kadar
je moral na mejo pod Kukom prenesti
razstrelivo, ki je ležalo že od prve sve-
tovne vojne po volčanskih hribih. Brez
bremena še nekako lažiš po tistih str-
minah, ponoči pa se obložen povzpne na
vrh le pravi junak. Na tisti poti sem šele
znal prav ceniti Jako Rutarja.

Fašisti so tudi Jako osumili leta 1934.
Prišli so ga, a z bratovo pomočjo se mu
je posrečilo pobegniti čez mejo. Živel je
na Jesenicah. Vendar tudi tedaj ni miro-
val: pogosto je še vedno hodil čez me-
jo, vselej s težkim bremenom.

Prehodil sem tudi pot, po kateri je
prenašal težka bremena čez mejo
Jernej Lužnik — Ernejc, doma z
Zadlaza pri Tolminu. Kurir protifašistič-
ne organizacije je postal že leta 1927. Za-
pisanih ima nad dvesto prehodov čez
mejo, kar pomeni, da je moral celo po
dvakrat na teden na pot — v vseh letnih
časih. Od doma je navadno odhajal zve-
čer. Čez strme senožeči se je povzpela na
Kuk in od tam nadaljeval pot pod tol-
minskim Kukom in Voglom ter Šijo na
Knežke Ravne, nato čez Suho in dalje
v Bohinj. Italijani ga niso dolgo zasle-
dili. Ko so februarja 1930 prišli na sled
organizaciji TIGR, so prišli tudi njega.
Dobro se še spominjam dogodka febru-
arja 1929. Ernejc je tedaj dobil nalogo,
naj še z enim tovarišem spremlja čez
mejo Alberta Rejca. Tedaj je goriska
kvestura na Rejca in Slavka Jeliniča
razpisala veliko nagrado. Leta 1929 je
bila ena najhujših zim v stoletju. Celo
v Gorici je zapadel velik sneg. V hudem
mrazu in snežnem meteu so tedaj pre-
hodili dolgo pot od Gorice po beneških
hribih do Tolmina, nato v Zadlaz in na-
to po globokih zametih čez bohinjske
gore. Tako Jaka Rutar kot Jernej Luž-
nik sta večkrat vodila čez mejo ne le
naše ljudi, marveč tudi italijanske pro-
tifašiste.

Nadalje in nepretrgano je bil kurir
protifašistične organizacije Nikolaj Lon-
cner z Nemškega Ruta. Ta vas je dala
številine borbe narodnoosvobodilnega bo-
ja. Tudi Loncnerjevo pot sem se name-
nil prehoditi z Ruta skozi gozd in nato
po strmih stezah na Suho ali pod Ro-
dico na planino Polje nad Bohinjem. Ta
pot je bila zelo nevarna, ker so v Rutu
bili stalno italijanski financarji in faši-
sti. Najbrž ne bo mogoče nikdar ugotov-
iti, kolikokrat je Loncner prešel me-
jo. Hodil je ob vsakem vremenu in v
vseh letnih časih. Razen čtiva je prena-
šal tudi orožje. Fašisti so ga prijeli de-
cembra 1931, ko se je vračal s sestanka
na meji pod Rodico. Odnjali so ga proti

Rutu. Na strmini pa se mu je posrečilo,
da je potisnil oba fašista pod stezo in
nato bliskovito pobegnil, še preden sta
se Italijana dobro zavedala, kaj se je
pravzaprav zgodilo. Loncner se je nase-
lil na Jesenicah, kjer je bil že poprej
povezan s člani organizacije v emigraci-
ji. Ze naslednje dni potem je spet kot
kurir hodil čez mejo do Ruta, kjer je
bil povezan z dobrimi fanti. Svojo nalo-
go je opravljal do same vojne. Nemci
so ga kmalu po zasedbi naših krajev pri-
jeli in ga decembra 1941 ustrelili v Dra-
gi pri Begunjah — skupaj s Lavoslavom
Planinškom, zadnjim predsednikom emi-
grantskega društva Soča na Jesenicah.

Baško sedlo nad Bačo pri Podbrdu
je bilo tudi ena izmed poti naših kurir-
jev v letih 1927 do 1930. Po tisti poti je
hodil Miha Bizjak z Bače. Miha sicer ni
imel tako dolge poti kot so jo imeli Luž-
nik, Rutar in Loncner, bila pa je naj-
bolj nevarna, ker je bilo v Podbrdu in
okolici veliko italijanskega vojaštva in
drugih obmejnih stražarjev. Tudi Miha
se je ogibal steza. Plezal je po strminah
Koble, kjer se je ognil Italijanom. Spo-
minjam se, da sem mu poleti 1929 na-
ložil lep kup vojaških znanstvenih in
zaupnih knjig, ki mi jih je prinesel Dar-
ko Božič po končanih študijah. Božič je
odslužil vojaščno v italijanski vojski,
nakar je bil aktivni oficir. Posrečilo se
mu je dokopati se do zaupne vojaške
literature. Miha je imel precej skrbi,
preden je prenesel vse to čez mejo, da
je potem pošiljko prejel obmejni komi-
sar Anton Bagatelj na Jesenicah.

Poleti 1934 je bil na sedlu med Oze-
bnikom in Jalovcem sestanek, ki so se
ga udeležili Danilo Zelen, Albert Rejec
in Andrej Čopi, vsi trije emigranti v
Jugoslaviji, člani protifašistične organi-
zacije, ter Ferdo Kravanja-Skalar, ki je
prišel od doma v Čezsoči. Dogovorili so
se o sodelovanju. Tako je nastala nova
kurirska pot ob globelih in prepadih
pod Jalovcem in Ozebnikom na Bovško.
Kravanja je postal tedaj eden najbolj
drznih in delovnih pripadnikov TIGR.
Pozneje je bil tudi eden izmed organi-
zatorjev vstaje med NOV v zgornji so-
ški dolini.

Naj še omenim eno pot, ki sem jo
sam dobro poznal v tistih letih. Držala
je na Podljubnjem po strmi grapi na
planino Lom in dalje na Kuk, nato pa
čez tolminski Kuk pod Voglom na mejo
in v Bohinj. Pot iz Tolmina do Zlato-
ga in Bohinjske Bistrice je bila kar de-
set do dvanajst ur hoje dolga. — Kurir-
ske poti organizacije TIGR so bile zv-
dolž ob vsej meji z Italijo. Tu sem ome-
nil le tiste čez bohinjske gore in pod
Jalovcem. Vse te poti so bile posredno
ali neposredno povezane z Jesenicami,
ker so bile Jesenice od leta 1927 do dru-
ge svetovne vojne pomembno središče
protifašistične organizacije. Tam se je
zbiralo gradivo in shajali so se člani
ilegalne organizacije tudi iz drugih slo-
venskih krajev. Nešteto slovenskih in
italijanskih protifašistov je skozi Jese-
nice nadaljevalo pot v Francijo. Med
njimi je bil tudi Ivan Regent.

SREČKO ŠORLI

Medicinci, padli v NOB

Anton Batič-Gojko

O tem, kdaj je bil rojen in
kje, nimamo podatkov. Vemo
samo to, da se je po humani-
stični gimnaziji jeseni 1940 vpi-
sal na medicinsko fakulteto v
Ljubljani in bil vpisan do 4. se-
mestra. V osvobodilno fronto
se je vključil že na začetku.
Italijani so ga prvič aretirali
leta 1942. K partizanom na Do-
lenjsko je odšel 30. avgusta 1943
in bil vključen v Sercerjevo
brigado. Baj je bil septembra
imenovan za namestnika koman-
danta bataljona. Potem je bil
v Bračičevi brigadi in odšel s
14. divizijo na Stajersko. Po pre-
boju divizije skozi nemške ob-
roče na Ravnah nad Šoštanjem
in po poti skozi Zavodnje se je
divizija ustavila na področju
Sentvida in Belih vod. Zvečer
tega dne, 22. februarja 1944, je
domačijo pri Zlebniku, kjer je
bil širši štab divizije (kulturni-
ška skupina, kirurška ekipa,
štabna patrulja), napadla nem-
ška bojna patrulja. V tem spo-
padu je padel Karel Destovnik-
Kajuh, kuhar Adamič pa je bil
žrtev nesreče z bombo že po
končanem spopadu. Pri prekupu
so našli tudi truplo Antona Ba-
tiča-Gojka, ni pa raziskano, ali
je pri Zlebniku podlegel že prej
dobljeni rani ali pa so ga Nem-
ci po odhodu divizije ujeli in
ga ustrelili.

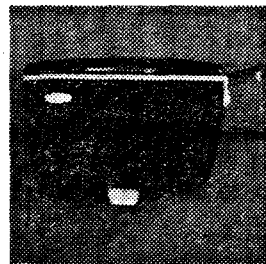
GOSTINSKO PODJETJE HOTEL RUDAR TRBOVLJE, TRG REVOLUCIJE 26

HOTEL
RUDAR

Ob prihodu v Trbovlje vam priporočamo naše usluge
v novozgrajenem hotelu »Rudar«, kategorije »B« v
središču mesta, tel. 80-400 in 80-420, p. p. 55. Hotel
ima 32 sodobno opremljenih sob, apartnaje in po-
sebni salon, restavracijo in snack bar, renomirano
kuhinja, veliko izbiri pijač, solidno postrežbo in so-
lidne cene. Vsako soboto in nedeljo igra godba za
zabavo in ples.

Hotel nudi organizacijo banketov, poslovnih in pri-
jateljskih sestankov, porok, obletnic in druge usluge.
— Vabljeni.

Plastični sanitarni kotlički FONTANA za WC (se ne rosijo
— brezšumni) v beli in črni ter še treh pastelnih barvah
(roza, zelena, modra) z nerjavečo plastično vložno armaturo
izdeluje

M METALPLAST-RUSE

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Kakšen je bil dejansko program kmečke zveze, ven-
dar ni mogoče natančneje povedati. Gospoda je namreč
upornike po uporih vselej zelo črnili, jih prikazovala v
najslabši luči in skušala tako dokazati njihovo največjo
krivdo, za kar bi ne bilo nobene milosti. Vendar ne mo-
rejo biti brez podlage tudi zapisi kronistov iz tiste dobe,
kakršni so npr. zapisi koroškega kronista Unresta. Uporni-
ki nedvomno niso mogli razglašati svojega »maksimalne-
ga« programa, kakršnega bi se utegnili ustrašiti celo ne-
kateri pristaši same kmečke zveze.

Zgodovinarji pa se na splošno strinjajo, da je bil glav-
ni ali včasih celo edini namen kmečkih uporov uveljavite-
tev »stare pravde« — boj za staro ureditev podložniškega
razmerja, obveznosti kmetov do gospode. Toda precej je
tudi dokazov, zlasti iz zgodovine največjih uporov, kakr-
šen je bil leta 1573, da so bili v teh uporih vsaj zame-
ti prave revolucije, če že to ni bil očiten pravi boj za
strmoglavljenje fevdalnega družbenega reda. Programi
kmečkih zvez so vsekakor bili revolucionarni in težnja
upornikov je bila očitna, ko so že goreli gradovi, trdnja-
ve fevdalizma, ko so tlačitelji kmetov bežali v strahu pred
maščevanjem za našete krivice, ki so jih trpeli tlačani
stoletja. Čeprav si uporniki niso vselej natančneje zamaš-
ljali, kaj in kako bo »potem«, če bodo zmagali, če bodo
pregnali ali celo pobili gospodo, si nedvomno niso mog-
li nikdar želeli zgolj tega, da bi le živeli po starem — da
bi se vrnil časi »stare pravde«.

Seveda ni mogoče izpodbiti znanstvene ugotovitve,
da v dobi nerazvitega kapitalizma ali ko se fevdalizem še

ni mogel preobraziti v višjo družbenorazvojno obliko, ni
bilo mogoče odpraviti, strmoglavit fevdalnega družbenega
reda ter uvesti nekakšne kmečke države. Zanimivost pa
je vsekakor, da so med veliko oktobrsko rusko revoluci-
jo tudi nekateri ugledni sociologi menili, češ da proletar-
ska revolucija ne more zmagati v deželi, kjer se še ni
močnejše razvil kapitalizem in kjer imajo veliko večino

Z napadom na Cesargrad ob Sotli in njegovo osvojitvijo
29. 1. 1573 se je začel široki upor slovenskih in hrvaških
kmetov ter pohod Gregoričeve vojske. (Ilustracija iz le-
tošnjega Prešernovega koledarja, ki ga je umetniško opre-
mil prof. arh. Boris Kobe.)

zaostale kmečke množice, proletarci — delavski razred —
pa so neznatna manjšina. S tem seveda ni rečeno, da bi
bilo mogoče pred petsto ali štiristo leti pri nas presko-
čiti družbenorazvojno stopnjo — odpraviti fevdalizem, v
dobi, ko se po svetu ni še povsod preživel niti sužnjepo-
sestniški red. Zgovinarji dokazujejo, da kmečki uporniki
niso mogli zmagati, čeprav bi se uporniške bitke še tako
srečno razvijale. Nasprotnega dokaza ni, zato je razpravi-
ljanje o tem, »kaj bi bilo, če bi bil«, odveč. Vendar niso
bila nikakor nepotrebna vsa dosedanja raziskovanja kmeč-
kih uporov, marveč jih je bilo še mnogo premalo, tako
da najbrž niti poslej še ne bo mogoče tako kmalu iztre-
biti vseh predsodkov in zmot, ki so jih nekaž zasejali že
fevdalni kronisti, nekateri pa so še zmeraj izraz meščan-
ske miselnosti — včasih celo bolj ali manj kmetu sov-
ražne.

10.

Prvi kmečki večji upor pri nas, koroški leta 1478,
je edinstven zgodovinski dogodek že zato, ker so uporni-
ško kmečko vojsko, očitno neizurjeno in brez dobrega po-
veljstva premagali — ne plemiči, marveč Turki! Nesrečno
naključje je bilo, da so Turki vdrli na Koroško prav za
nadaljnje uporniško gibanje v najbolj usodnem trenutku.
Kot rečeno je bil glavni ali prvotni namen kmečke zveze
prav obramba dežele pred Turki. Lahko pa smo tudi spo-
nati, da razvoj kmečke zveze nikakor ni mogel biti smo-
trna priprava na vojskovanje z močno turško vojsko.
Kmečka vojska v okrilju kmečke zveze, kolikor je mogla
sploh nastati, ni bila vojaško popolno organizirana in ver-
jetno je bila razmeroma slabo ter neenotno oborožena.
Vsekakor se ni s kakšnimi vajami pripravljala na vojno.
Ni pa tudi uživala prav nobene podpore pri plemstvu ali
tedanje gospodke obrambne, vojaške organizacije, če je o
takšni organizaciji sploh mogoče govoriti.

Kolikor delj je trajalo uporniško gibanje in je kmeč-
ka zveza živahneje delovala ter pridobivala ugled in vpliv
med prebivalstvom, toliko bolj je naraščal odpor proti
nji pri gospodi. Kronist je omenjal, da je bilo žarišče
uporniškega gibanja ob Zilji, razširilo pa se je po vsem
južnem Koroškem. Ni ugotovljeno, kaj in koliko je plem-
stvo ukrepalo proti kmečki zvezi, proti njenim shodom
v številnih krajih, in sploh proti organizacijski dejavno-

Kdo pozna Vidica?

Član politbiroja ZKJ Edvard Kardelj je 4. oktobra 1942. leta pisal tovarišu Lojzetu Kebetu-Stefanu, sekretarju PK KPS za Gorenjsko med drugim tudi tole:

»Iz Srbije se je vrnil tudi Albin Pibernik. Morda se ga boš spomnil z Jesenic. Vsekakor ga pozna sleherni naš Gorenjec. Nekdanji sekretar partije na Gorenjskem. Bil je v Srbiji pri partizanih, nato tudi politkomisar pri četi v vrhovnem štabu...«

Iz pisma je razvidno, da je bil pred vojno Albin Pibernik zelo znan na Gorenjskem,

Na tej sliki je napisano na hrbtni strani: Zemun, 12. VI. 1940, Vidic

saj tovariš Kardelj o njem govori kot o »nekdanjem sekretarju Partije na Gorenjskem.«

Angela Vovk, Albinova sestra, ki živi v Ljubljani, je o bratu povedala marsikaj zanimivega.

»Albin je bil najmlajši v naši družini, jaz pa sem najstarejša. Oče je umrl 1941. leta, mama pa že 1922. Rojeni smo v šmarci pri Kamniku. Sestra Marjeta je 1962 leta umrla v domači hiši, sestra Marija pa živi v Medvodah. V domači hiši živi moj in Albinov brat Tomaž.

Albin se je v Kamniku učil za ključavničarja. Ker pa je bil mojster pijanec in je vajece pretepal, so ga stariši dali učiti za ključavničarja v Duplico v tovarno Stoli, kot se sedaj imenuje. Po učni dobi je po redni poti odšel za štiri leta v Francijo, kjer je v Lyonu delal v tovarni letal. Ko je bil star 21. let se je vrnil domov na odsluženje vojaškega roka. Vojaške je služil 1926. leta v Zagrebu. Po odsluženju vojaškega roka se je preselil na Jesenice, kjer je dobil delo v železarni. Večkrat so ga preganjali. 1938. leta se je z ženo in sinom preselil v Zemun. Pred vojno je bil zaprt v zloglasni beograjski Glavnjači. Po razsulu stare Jugoslavije je prišel k mami v Ljubljano. Pri-

šel je naravnost iz zapora. Bil je hudo pretepen in zdelan, brez las, s številnimi ranami po telesu. Z ženo Julko in sinom Albinom se je vrnil na Jesenice, toda že čez dva meseca so ga Nemci izselili v Srbijo.

Ni natanko ugotovljeno, kdaj je bil sprejet v KPJ. Preživeli in zapisani spomini že umrlih soborcev za delavske pravice omenjajo kar tri letnice: 1929, 1930 in 1931. leto. Tudi njegova žena, Jeseničanka Julka je bila članica partije. 1935. leta je ilegalno odšla v mednarodno leninsko šolo v Moskvo, kjer se je učila skupaj z Zdenko Kidrič.

Po vrnitvi iz Moskve se je Pibernikova družina preselila v Zemun. Albina so namreč zaradi revolucionarnosti odpustili z dela v železarni.

Albin Pibernik je na jesen 1941. leta po navodilih tovariša Edvarda Kardelja in Ivana Mačka organiziral prvo slovensko partizansko četo, ki so jo imenovali slovenska četa Ivana Cankarja. Albin je bil imenovan za komandirja te čete. Julka je bila v osvobodjenih Užicah članica mestnega komiteja partije.

Ob ustanovitvi Prve proletarske brigade so v njenih vrstah stali oče Albin Pibernik, komandir, njegova žena Julka in 12-letni sin Albin.

Za posledicami Igmankega marša (slaba obutev) je Julka februarja 1942. leta umrla v Foči. Za njenim pogrebom so šli vsi člani Vrhovnega štaba. Albin se je z desetimi slovenskimi partizani in sinom vrnil v Slovenijo. Oktobra 1942. leta je padel v bližini vasi Ravne na Dolenjskem. Partizani so sina Albina poslali k Albinovi sestri Angeli v Ljubljano. Zdaj je pilot na ljubljanskem letališču Brnik. Kot pilot je bil na letališčih skoraj vseh evropskih držav. Bil je v Pakistanu, Indiji, na Japonskem, Ceylonu, New Yorku, Rio de Janeiru itn.

Zanimivo je, kako se je ohranila osebna

Pilot Albin Pibernik v družbi s pionirji in pionirkami vzgojnovarstvene ustanove na Jesenicah, ki nosi ime po njegovi mami Julki

kolekcija slik in nekaj perila družine Pibernik. Osem let po vojni je Albin nepričakovano dobil od izvršnega sveta Vojvodine pismo, v katerem ga Desanka Jovanović obvešča:

»Ze osem let vas iščem po vsej Jugoslaviji. Dolgo nisem vedela, če ste preživeli vojno. Vaši starši so pred odhodom v partizane pri nas shranili dva kovčka perila in slik.«

Albin je bil sporočila silno vesel. Bil je namreč trdno prepričan, da ne bo imel nobenega spomina na mamo in očeta. Ko sva se pogovarjala, mi je ves radosten razkazoval slike staršev, razna pisma in spominčke, ki so mu tako dragi.

Pred kratkim sva z Albinom obiskala vzgojno varstveno ustanovo Julke Pibernik na Jesenicah. Tam je pionirjem in pionir-

kam ustanove, ki se imenuje po njegovi mami, pripovedoval o starših, o bojih prve proletarske in o doživljajih, ki jih kot pilot doživi na raznih letališčih širom po svetu. Če bo le mogel, tako je obljubil pionirjem, bo skušal dobiti kakšno odsluženo letalo, ki bi ga pripeljal na vrt vrtca, da bi se lahko otroci vsak dan vzpenjali po njem. Letalo bi ostalo last vrtca. Rekel je, da so mu takšno letalo že obljubili v komandi jugoslovanskega vojnega letalstva. Pionirji nestrno pričakujejo naslednjih novic o letalu.

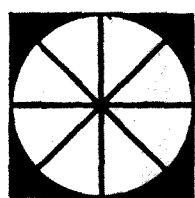
Najino potovanje in obisk pri pionirjih vzgojno varstvene ustanove je imelo še drug namen. Življenje družine Pibernik sem namreč podrobno opisal v knjigi Zločin pri Lenartu. V knjigi bo poleg slike družine Pibernik namreč objavljena tudi slika pionirjev in pionirk vzgojno varstvene ustanove Julke Pibernik v družbi z Albinom Pibernikom.

No, namen tega sestavka je pravzaprav povsem drug, sicer bi o družini Pibernik napisal vsekakor še kaj več (kot sem že omenil, bo daljši zapis v knjigi Zločin pri Lenartu, ki bo predvidoma maja izšla pri zavodu Borec).

Ko je Albin po vojni pregledoval očeto, vo in materino zapuščino, ki mu jo je iz Srbije poslala Desanka Jovanović, je našel tudi slike očetovih prijateljev. Na eni izmed slik je na hrbtni strani napisano: Zemun 12. VI. 1940, Vidic. Ta Vidic je torej Piberniku za spomin podaril svojo sliko. Družina Pibernik je tedaj namreč že tretje leto živela v Zemunu. Morda je bil ta Vidic že predvojni komunist in sodelavec Albina Pibernika na Gorenjskem? Morda je to prvoborec Anton Vidic z Dobrave pri Kropi, ki je 27. marca 1942. leta padel skupaj s Stanetom Zagarjem pri Crnogrobom pri Skofji Loki?

Vsekakor bi bilo zanimivo vedeti, kateri Vidic je bil 1940. leta v Zemunu prijatelj družine Pibernik. Če ga morda kdo prepozna na sliki, naj to javi na uredništvo TV 15, 61000 Ljubljana, Beethóvnova 10.

JOŽE VIDIC

TEKSTILINDUS

64001 KRANJ

- je vedno v koraku z modnimi dosežki doma in po svetu,
- razvija najsodobnejše metode tiskanja in plemenitenja tkanin,
- skrbno kreira širok asortiman tiskanih, pestro-tkanih in enobarvnih tkanin iz čistih bombažnih, sintetičnih in polinozičnih vlaken ali mešanic, ki so vse vrhunsko oplemenitene.

sti, ki je bila izredno živahna. Sprva tudi cesar ni nič odločilnega ukrenil proti kmečki zvezi, čeprav se je pozneje prepričljivo pokazalo, da kmečkega organizacijskega gibanja nikakor ni pozdravljala in je zahteval stroge ukrepe proti njemu. Tako je 9. junija 1478 sporočil vsem pristojnim tedanjim oblastniškim dejavnikom, to je zemljiški gosposki, sodnikom deželskih sodišč, vicedomu in deželniemu upravitelju na Koroškem, da prepoveduje uporniško gibanje in ukazuje, naj oblasti prepovedo podložnikom sodelovanje pri kmečki zvezi. Hkrati jim je ukazal, naj se pripravijo s svojim vojaštvom, da bodo lahko zatrli s silo upor, prijeli voditelje upora in razorožili kmete. Cesar je hkrati neposredno podložnikom prepovedal članstvo in sodelovanje v kmečki zvezi. Prav tako je mestom in fužinarjem strogo prepovedal izdelovati za kmete orožje ali ga jim prodajati. Deželnim stanovam pa je pokroviteljsko odločno svetoval, naj skrbijo za obrambo proti Turkom s tem, da bodo od podložnikov izterjali tedenski vinar, če ne zlepa pa zgrda. Zato bi naj kmetom, ki bi se upirali plačati vojni davek, prisodili sodne globe, tako da bi morali plačati še mnogo več, kakor če bi davek ponižno »odrajtali«.

Plemstvo se je z veseljem naslonilo na cesarjeve ukaze ter njegov ugled, da je toliko bolj odločno nastopil proti podložnikom. Pokazalo pa se je, da se podložniki niso ustrašili nobenih groženj. Trdili so celo, da cesar ni mogel ukazati kaj takšnega, marveč da je plemstvo ponaredilo njegovo pismo. Voditelji kmečke zveze pa so nedvomno bili dovolj dobro poučeni, od kod prihaja veter. Vendar so očitno imeli še zmeraj mnogo predobro mnenje o cesarju. Upali so celo, da bi bilo cesarja še zmeraj mogoče pridobiti za kmečko stvar, namreč za podložniško zamisel in organizacijo obrambe proti Turkom. Saj je cesar moral sam spoznati, kako malo se plemstvo meni za varnost dežele in cesarstva. Zato je kmečka zveza celo po tisti prepovedi ali pravzaprav po uradnem, cesarjevem razpustu poslala k cesarju svoje odposlane. Dosegli seveda niso nič. Najbrž so celo spodbudili cesarja, da se je resneje zamislil in začel ukrepati. Pogum upornikov ga je lahko vsaj malo prestrašil.

Kaj kmalu potem se je cesar posvetoval najprej s štajerskim in kranjskim plemstvom, potem pa je še za 19. julija 1478 sklical širši posvet deželnih stanov treh dežel

— Štajerskega, Koroškega in Kranjskega. Na tem posvetu v št. Vidu na Koroškem so pravzaprav obravnavali vojni načrt, kako bi zatrl uporniško kmečko gibanje.

Toda potem jim je odločno »pomagal bog«, kakor so pozneje, po zatrem uporu razglašali in uporabili še duševni pritisk na ljudi, da so jih kar najbolj zastrašili.

Nesrečno naključje je bilo, da so v uporniško gibanje na Koroškem ne hote posegli Turki. Tedaj — kakor sicer večkrat ali kar stalno dolga obdobja so se vojskovali z Benečani. Beneška republika pa je bila tedaj ena najmočnejših pomorskih sil. Benečanom ni mogel nihče do živga po morju. Odkar pa so se Turki zagrizli tako daleč proti zahodni in srednji Evropi, da so se že kar redno »sprehajali« po slovenskih deželah, so lahko računali, da se bodo spopadli z beneško suhozemno vojsko. Do kraja tega spopada ni bilo več tako daleč za zelo gibljive turške vojaške oddelke. Ze spomladisti tega leta (1478) so Turki pridivljali do same Soče, toda pomladne vode so bile previsoke, da bi tvegali prehod čez reko. Načrtu pa se niso odpovedali. Velike trume turške vojske so se valile skozi naše kraje julija tistega leta. Vendar so si tudi tokrat hitro premislili, ker so naleteli na preveč dobro pripravljene Benečane, da bi tvegali daljšo bitko. Obrnili so se in po Soški dolini, ob Kobaridu in Bovecu zavili čez Predil in nadaljevali pohod proti koroškemu krajem. Čez Trbiž so se spustili na Kokovo pri Ziljici, tam pa so naleteli na kmečko uporniško vojsko. Ni znano, kdo je bil hotel presenečen ali kdo sploh ni bil.

Toda to »srečanje« je bilo vsekakor mnogo usodnejše za naše ljudi kakor za Turke, čeprav so imeli tudi Turki precej hude izgube. Zgodovinarji so dognali, da je kmečka vojska, ki ji je poveljal neki kmet Matjaž (ali spet simbolično ime kot kralj Matjaž?) štela kakšnih 3000 mož. Kmečka vojska pa se ni zbrala tam »kar tako«, po naključju ali z namenom, da bi začela napadati gradove. Znano je, da se Turki niso mogli gibati popolnoma skrito in ne tako hitro, da bi prebivalstvo ne bilo nanje opozorjeno vsaj kakšen dan pred njihovim prihodom.

Tako so bili najbrž bolj presenečeni ko so globlje v slovenskih deželah prvič naleteli na večjo ljudsko bramborsko vojsko. Toda bilo jih je »kot listja in trave«, kakor navadno poročajo o Turkih stara poročila. Kraj je bil za zasedo precej ugoden v debri, če bi naša vojska prepre-

čila Turkom, da jih ne bi obkolili kakor so jih, ko so se povzpeli na hrib in jih stisnili kot v pasti. Nesreča je bila zelo luđa. Sovražnik je pobil in ujel večino brambovcev. Vendar pa je padlo tudi okrog 400 Turkov.

Ta spopad je Turke verjetno še podkuril, tako da so se masčevali nad koroškim prebivalstvom. Divjali so zlasti prav tam, kjer je bilo kmečko uporniško gibanje najbolj razširjeno in utrjeno. Turki so opravili, kar bi sicer poskušala plemiška soldateska, če bi sploh prišlo do boja z orožjem. Turki so se po zmagi nad kmečkimi brambovci očitno čutili še toliko bolj varne in popolne gospodarje v deželi. Ropali in divjali so skoraj tri tedne, preden so zapustili strahovito opustošene kraje. Posledice so bile tako hude, da izročilo o divjih Turkih na Koroškem ni ugasnilo do najnovjših dobe. (Povest o Miklovi Zali in igre so tudi odmev gorja, ki ga je pretrpelo naše ljudstvo v turških časih na Koroškem.)

Plemstvo je kovalo železo, dokler je bilo vroče. Podvzalo se je, da je dokazalo, kako prav nič ne zaostaja za Turki, ko se lahko znese nad ljudstvom. Gosposka je polovila voditelje kmečkega gibanja, namesto da bi pomagala žrtvam napada na Turke, ljudstvu, ki je vendar branilo navsezadnje tudi plemstvo. Voditeljem kmečke zveze so sodili po svojih divjaških postavah, ki so jih sicer radi razglašali za božje postavne.

Zgodovinar omenja pismo beljaškega mestnega sodnika, ki je po končanem uporniškem gibanju zapisal: »Zdaj gospodu cesarju ni treba pošiljati k nam najemnikov proti kmečkim upornikom. Turki so zvezo razbili, da ni ostalo več nič od nje. Vsemogočni bog pač sam uredi vse najboljše!« Kronist (župnik) Unrest pa je zapisal: »Tedaj pa je posegel vmes bog s svojo pomočjo; saj ne zapusti pravičnih, pa je kaznoval z nevarnimi Turki kmečko nezvestobo (gospodi). To je bog storil zato, da bi nezvesti uporniki ne prelivali krščanske krvi.«

Kronista, župnika, pa ni nič bolelo, da je plemstvo prelivalo »krščansko kri«, ko se je znašalo nad svojimi podložniki, tako da je pri tem prelivanju krvi — krščanske! — nešteto krat kar teknovalo s Turki. Seveda pa so si zagovorniki krivične gospe, zlasti njeni zgodovinarji, lahko zmeraj dovoljevali nedoslednost in zares kar nekrščansko sovraštvo do ljudstva.

(Se nadaljuje)

POROČILO Z USTANOVNEGA OBČNEGA ZBORA SLOVENSKEGA TRŽAŠKEGA PARTIZANSKEGA PEVSKEGA ZBORA

Partizanska pesem na Tržaškem

Jedro novoustanovljenega zbora tržaških partizanov se je rodilo tam ob Volgi. Ko so se lani odpravljali na izlet v Sovjetsko zvezo, je skupina nekdanjih tržaških partizanov pripravila spored jugoslovanskih, ruskih in italijanskih partizanskih pesmi, domov pa so se vrnili s trdnim sklepom, da bodo naključje spremenili v vsakodnevno prakso. Takrat še skromna želja je postala stvarnost in 11. februarja 1973 je v dvorani Ljudskega doma v Trebčah Tržaški partizanski pevski zbor pod vodstvom Oskarja Kjudra prvič uradno nastopil ter zapel »Pesem 14. divizije«, »Bolen mi leži«, »Tu s cammerau« in »Na juriša«.

Pesnim so poleg domačinov prisluhnili tudi številni ugledni gostje, kot predsednik italijanskega vsedržavnega združenja bivših partizanov in podpredsednik zbornice v rimskem parlamentu senator Arrigo Boldrini, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf, jugoslovanski generalni

žavljanske vojne do naših, slovenskih in jugoslovanskih, ter italijanskih partizanskih pesmi in pesmi odpornišva drugih evropskih narodov,« je povedal Lucijan Padovan. Izkupiček prvega nastopa pa nameravajo podariti skladu za obnovo svobodnega in demokratičnega Vietnama.

Od gostov je prvi spregovoril predsednik italijanskega vsedržavnega združenja bivših partizanov. »Zbor naj bo s partizansko pesmijo — glasnico miru, svobode in človeške kulture — dragocen prispevek k prizadevanjem naprednih sil za ohranitev pridobitev odpora in preprečitev obujanja fašizma,« je poudaril senator Arrigo Boldrini in ob koncu nazdravil prijateljstvu med jugoslovanskimi in italijanskimi narodom.

Za njim je spregovoril predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf.

»Lahko mi verjamete, da s posebnim veseljem pozdravljam novoustanovljeni zbor tržaških partizanov kot izraz pri-

Glavni odbor Tržaškega partizanskega pevskega zbora.

konzul v Trstu Boris Trampuž, španski borec, odlikovanec z zlato kolanjo odpornišva in osvoboditelj Genove Anton Ukmar, predsednik ANPI tržaške pokrajine Arturo Calabria, senatorja Paola Sema in Silvano Baccichi, predsednik Slovenske kulturno-gospodarske zveze Boris Race, tajnik Slovenske prosvetne zveze Mirko Kapl, slovenski pisatelj Ivan Potrč, glavni tajnik KPI tržaškega ozemlja Rosetti in drugi.

Potem ko so udeleženci ustanovnega občnega zbora z enominutnim molkom počastili spomin padlih v boju za svobodo, je v imenu pobudnikov novoustanovljenega zbora tržaških partizanov spregovoril Lucijan Padovan in uvodoma dejal:

»Verjetno ni tajnost, da obstaja želja po ustanovitvi samostojnega partizanskega zbora na Tržaškem že vsa po vojna leta. Zato, ker nas je partizanska pesem združevala na vsakem koraku našega narodnostnega in družbenega boja, pa tudi zato, ker je prirasla k srcu naših ljudi po vaseh in v mestu, kot obvezna oddolžitev revolucionarnim časom, ko smo vsi skupaj rušili svet teme in zatiranja ter utirali pot napredku v demokraciji, k svobodi narodov in zatiranih slojev ljudstva. Hkrati ne smemo pozabiti, da je danes — morda še bolj kot kdajkoli poprej — potrebna naša pesem, pesem borbe in junštva, ki bodi mladino, ji daje poguma ter opominja na pretekle strahote in nujnost današnje borbe. Kajti fašizem še dviga glavo v Evropi. v Italiji in še posebej v Trstu. Še grabi s svojimi kremplji in steguje roke po naši svobodi, streže slovenskemu ljudstvu v Italiji po življenju. Naša pesem, naša enotnost, naša borbenost naj temu rečejo odločen in trden ne!«

Tržaški partizanski pevski zbor, ki šteje okoli sto članov, je imel doslej že sedemdeset petkovskih vaj in nešteto sestankov. številna vabila na razne manifestacije v Italiji in Jugoslaviji pa pričajo, da se je uveljavil že pred svojim prvim nastopom. Želja pripravljalega odbora je da bi k sodelovanju pritegnili tudi mlajše pevce in si priskrbeli uniforme, ki bi tudi navzven dokazovale njihovo pripadnost. »Gojili bomo predvsem partizansko pesem, ki nam je najbližja: od pesmi španske dr-

DELAJSKI AMANDMAJI

Novo aktualno in hkrati edukativno serijo DELAJSKI AMANDMAJI pripravljajo poleg beogradske televizije tudi televizijski centri Ljubljana, Zagreb, Skopje, Novi Sad. V nedeljo 25. februarja bo ob 11.55 na vrsti druga oddaja iz te serije.

Serijski obsega štirinajst oddaj. Osnovni namen te serije je, da vsem gledalcem, zlasti pa samoupravljalcem, kar najbolj nazorno pokaže vsebino XXI. XXII. in XXIII. dopolnila naše ustave ter da njihovo uresničevanje temeljito sooča s praktičnimi primeri v organizacijah združenega dela po vsej Jugoslaviji. Hkrati pa bo vsaka oddaja sprotila odpirala žive probleme in jih skušala tudi razreševati. Zato bodo v oddaji pritegnjene številne osebnosti iz našega političnega, sindikalnega in ekonomskega življenja, ki bodo kreativno sodelovale in poživile koncept posamezne oddaje.

V drugi oddaji je temeljito obdelana praksa velikega kemijskega kombinata Zorka v Sabcu, ki ima danes štirinajst temeljnih organizacij združenega dela.

Za vse, ki si ob nedeljah oddaj ne bodo mogli ogledati, bo vsak teden ponovitev ob torkih popoldne.

SOL ZEMLJE

Ameriški dokumentarno — igrani film SOL ZEMLJE je dobil dve mednarodni nagradi, in sicer leta 1954 v Karlovih Varih in leto dni kasneje v Parizu.

Zgodba opisuje brez dodajanja in olupševanja resničen dogodek,

stavko, s katero so se rudarji v nekem rudniku cinka kar petnajst mesecev upirali ameriškemu trustu cinka. Med rudarji je bilo veliko priseljencev iz Mehike. Na strani moških so bile tudi ženske, ki so se nadvse junaško bojevale za svoje osnovne pravice. Naposled so si rudarji le izbojevali nekoliko boljše delovne in življenjske pogoje.

Za ameriški film je v njem zelo malo spektakularnih in nasilnih prizorov, ritem mu narekuje jedro dogajanja v zvezi s stavko, nenehno kroženje stavkajočih, najprej moških, potem žensk. V ZDA velja namreč posebnost socialne zakonodaje, da so stavke dovoljene, toda stavkajoči ne smejo stati na mestu. V filmu krožijo rudarji po planotah Me-

ne zamudite

hike, sredi Divjega Zahoda, večinoma so to indijanski obrazi, toda njihovo bratstvo s tovariši, ki so ameriškega rodu in čiste, bele polti, je v tej skupnosti borcev za pravice docela neobremenjeno.

SOL ZEMLJE je eden prvih ameriških filmov, ki se je približal neo-realizmu, četudi resda bolj po tematski plati kot po režijskih prijemih.

Posebno ga odlikuje kamera Simona Lazarusa.

Nastopajo predvsem samo nepoklicni igralci. Film je režiral Herbert Biberman, na TV sporedu pa bo v nedeljo 25. februarja.

STONE FRELIH

PISMO

Odmev na prispevek o Blažu Ostrovrharju

V eni zadnjih številčk lani je bil v »TV 15« objavljen članek o padlem komandantu Otu Vrhuncu-Blažu Ostrovrharju, katerega se borci Gradnikove in Vojkove brigade ter Škofjeloškega oddela kot hrabrega borca, pesnika in priljubljenega tovariša še danes dobro spominjajo.

Ko sem nedolgo tega obiskal nekdanjega kurirja Pavla Reparja, mi je takoj recitiral nekaj njegovih pesmi. Najbolje sta mu ostali v spominu pesmi »Do svobode« in »Pri padlih borcih«. Pavle Repar je bil rudar. Kot zavednega Slovenca so ga Italijani preganjali že pred vojno. Tudi zapli so ga, a niso mogli doseči, da Pavle ne bi odšel k partizanom. Kot dober poznavalec terena je kmalu postal kurir Vojkove brigade. Večkrat je nastopal kot recitator na mitingih. Zanimivo je, da Pavle Repar nima napisane niti ene pesmi, re-

citira pa jih na pamet, in to tako hitro, da mu komaj slediš.

Pesmi Blaža Ostrovrharja so znani na pamet skoraj vsi njegovi borci. Recitirali so jih ne samo na mitingih, marveč tudi na grobovih padlih borcev. Za novo leto 1943 je v dvorani sokolskega doma v Žireh nastopil sam z daljšo recitacijo. V dvorani je bilo več kot tisoč ljudi, ki so zahtevali, da pride tovariš Blaž na oder. S svojimi recitacijami jih je tako navdušil, da je dvorana grmela od ploskanja. Bil je pravi ljudski recitator. Njegove pesmi in zbirke so kurirji prenašali iz gozdov v dolino. V Cerknem, Davči, Planini in drugje malodane ni bilo mitinga, kjer ne bi recitirali njegovih pesmi. Veliko pesmi je ostalo nezapisanih in neobjavljenih. Lepo in prav bi bilo, če bi jih zbrali in izdali v posebni knjižici, posvečeni ljudskemu pesniku Blažu Ostrovrharju.

MAKS BURGAR

beležke

KOMEDIJA IZ NOB

V okolici Titela so začeli 15. februarja snemati humoristično filmsko serijo na temo narodnoosvobodilnega boja »Filip na konju«, ki je narejena po romanu Vase Popovića. Režiser je Slobodan Novaković, vloge pa so zaupali mladim gledališkim igralcem Nadeždi Mirković, Boru Stjepanoviću, Tihomiru Pleškonjiću in drugim.

NOV FILM TORIJA JANKOVIČA

Tori Janković se pripravlja na snemanje tretjega filma iz serije o Šumadiji med narodnoosvobodilnim bojem, glavno vlogo pa namerava zaupati Dragomiru Bojaniću-Gidri.

S PESMIJO V VIETNAM

Upravni odbor kulturno-umetniškega društva Branko Krsmanović iz Beograda je sklenil ponuditi CK ZMJ udeležbo tega ansambla v akciji za pomoč indokitajskim narodom. Člani društva bi prirejali koncerte in sodelovali v delovni akciji za obnovo Vietnama. To je želja vseh članov znanega študentskega društva, program v zvezi z Vietnamom pa bi izpolnili že spomnadi letos.

100.000 LIR ZA TRŽAŠKI PARTIZANSKI PEVSKI ZBOR

Predsednik ANPI (italijanskega vsedržavnega združenja bivših partizanov) senator Arrigo Boldrini je na ustanovnem občnem zboru Tržaškega partizanskega pevskega zbora, ki je bil 11. februarja v Trebčah, daroval novoustanovljenemu zboru 100.000 Lir.

Senator Arrigo Boldrini

FRANCOSKE ATOMSKE BOMBE

Francoske oborožene sile že dobivajo taktične jedrske bombe, ki so jih Francozi lani ob protestih z vsega sveta preskušali v Polineziji. Tako na primer so v začetku oktobra opremili eskadriljo letal MIRAGE 3E, ki bazira v Luxeuilu, s prvimi atomskimi bombami, katerih moč znaša po 10–15 kiloton. Za prenašanje teh bomb so predvidena tudi letala tipa JAGUAR. Francozi pa se ne zadovoljujejo le z atomskimi bombami, ki jih bodo prenašala letala, ampak bodo do konca leta 1974 poskrbeli, da bodo tudi njihove rakete PLUTON dobile jedrske bojne glave.

STROŠKI ZA VOJAŠKO RAZISKOVANJE

V poročilu, ki ga je objavil stockholmski Mednarodni inštitut za raziskovanje mirovnih problemov, piše, da so na vsem svetu v zadnjih desetih letih za vojaška raziskovalna dela potrošili kar 15 milijard dolarjev letno. Približno 85 % tega zneska gre za vojaška raziskovalna dela, ki jih opravljajo v ZDA in ZSSR.

Hkrati z naraščanjem stroškov za vojaška raziskovanja so večji tudi izdatki za raziskovanja na drugih področjih (onesnažitev ozračja in sploh človekovega okolja itd.), toda kljub temu potrošijo za vojaška raziskovanja še največ denarja. Tako na primer od vseh stroškov za raziskovanje odpade na vojaška raziskovanja v ZDA 54 %, v Veliki Britaniji 41 %, v Franciji 32 %, na Švedskem 31 % itd.

zanimivosti

Poročilo še navaja, da »ni nobenih dokazov o morebitnem zmanjšanju ogromnih naporov za vojaško raziskovanje in razvoj v ZSSR in ZDA, čeprav imata obe super sili tolikšen atomski potencial, da z njim lahko nekajkrat uničita svet. Tekmovanje v oboroževanju pa se kljub temu nadaljuje.«

ODSTRANJEVANJE MIN IZ VIETNAMSKIH VODA

Ameriški vojaški strokovnjaki računajo pri odstranjevanju min iz vietnamskih voda na precejšnje težave. Od maja lani pa do prekinitve bombardiranja Severnega Vietnama so Američani spustili v vietnamske vode na stotine, morda pa celo na tisoče zelo kompleksnih min, s katerimi so nameravali povsem zapreti vietnamske luke.

Ameriške morske mine se medsebojno razlikujejo tudi po načinu aktiviranja: magnetne mine se aktivirajo, če mimo ali prek njih zapelje kaka velika čezoceanska ladja, mine na pritisk so občutljive, če v njihovi bližini plove ladja, akustične mine pa aktivira ropot ladijskih motorjev. Američani nameravajo nekatere mine onesposobiti s pomočjo minočistilk, druge bodo napravili neškodljive z elektronskimi signali, za tretje pa ni druge pomoči in jih bodo aktivirali. To je namreč edina možna pot za njihovo uničenje.

Vse mine, ki so jih spustili v severovietnamske vode, so izdelane tako, da postanejo po preteku toliko in toliko časa neškodljive; zato bi jih lahko le označili tako, da bi se jim ladje mogle izogibati. Ker pa leže mine različno globoko in tudi v neposredni bližini otočkov in plovnih poti, bi jih bilo marsikje zelo težko označiti in zato jih bo treba čimprej odstraniti ali kako drugače onesposobiti.

OMEJEVANJE AMERIŠKIH OPORIŠČ NA JAPONSKEM

Združene države Amerike in Japonska so se sporazumele, da bodo omejili obseg nekaterih ameriških oporišč na Japonskem in da se bo število pripadnikov ameriškega vojnega letalstva v teh oporiščih v naslednjih treh letih zmanjšalo za 2100 mož. To so storili predvsem zato, ker na Japonskem zaradi naglega naraščanja prebivalstva čedalje bolj primanjkuje površin za gradnjo stanovanjskih naselij. Američani se tolažijo s tem, da dogovorjena omejitev ne bo bistveno oslabil ameriških pozicij in varnostnega sistema na Japonskem oziroma na Daljnem vzhodu nasploh.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

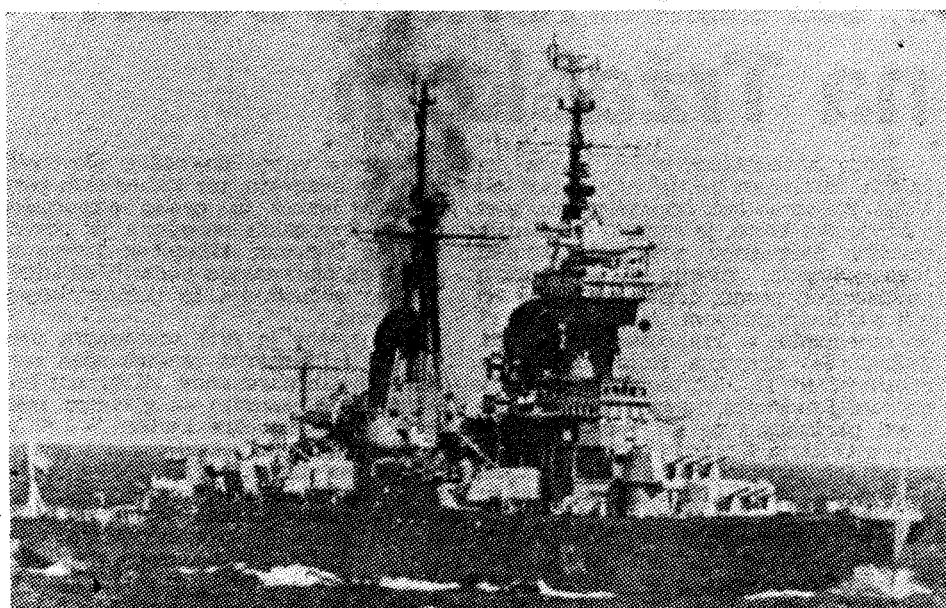
NAMESTO KLASIČNIH — KRIŽARKE S PRIDEVNIKI

Ali križarke izumirajo?

Minilo je že skoraj dvajset let, odkar so zgradili poslednjo križarko, oboroženo s topovi; včasih je bilo takih križark v vojnih mornaricah po svetu na stotine, danes jih je vsega skupaj le še okoli petdeset. Temu številu pa lahko prištejemo še približno trideset križark, oboroženih z raznovrstnimi raketami. V zadnjih letih vse več klasičnih križark pošiljajo v staro železo, nekoč — v prvi polovici tega stoletja, predvsem pred prvo svetovno vojno in med obema vojnama — pa so bile to najuniverzalnejše površinske bojne ladje, kar zadeva oborožitev in naloge, ki so jih mogle opravljati. Križarke so imele srednje velik spodriv, močno artilerijsko oborožitev, relativno šibek oklep, veliko hitrost in tudi velik akcijski radij. Bile so zmožne opravljati samostojne naloge na velikem prostoru — skratka, križariti po oceanih.

V drugi svetovni vojni pa so topovi nehali odločati pomorske bitke, njihovo mesto so zavzela letala; to je odvzelo pomen vsem izrazito artilerijskim vojnim ladjam, predvsem bojnim ladjam, pa tudi križarkam. Najtežji udarec so križarke doživele med leti 1950 in 1960, ko so se kot najpomembnejše orožje vojnih ladij pojavile rakete in se je uveljavilo prepričanje, da topovi — in s tem tudi križarke, oborožene z njimi — nimajo več kaj iskati na morjih. V tem času so v ZDA nekatere križarke, predvsem težke, oborožili z vodljivimi izstrelki vrste »ladja-zrak«, zgradili pa le eno novo, Long Beach, ki je bila tudi brez topov. Zdaj imajo v ZDA še 19 klasičnih, artilerijskih križark in 12 križark, ki imajo poleg topov tudi raketno oborožitev — vendar pa je v sestavi aktivne flote od teh le ena sama artilerijska in le 8 raketnih.

V Sovjetski zvezi so takoj po vojni zgradili okoli 20 modernih artilerijskih križark,

Sovjetska križarka ALEKSANDER SUVOROV razreda Sverdlov, ki je bila sprva oborožena le s topovi, naknadno pa so jo spremenili v raketno križarko (izstrelki guideline in džezinski).

ki so bile nekaj časa med najpomembnejšimi vojnimi ladjami te velesile, danes pa so sicer tudi še v aktivni floti, vendar novih ne grade več, vsaj ne klasičnih.

Klasične križarke so obsojene na smrt — o tem ni nobenega dvoma. Tiste, ki jih še zadržujejo v aktivni floti ali v rezervi, so namenjene le za morebitno artilerijsko podporo pomorskemu desantom ali za podporo obmorskim krilom kopenske vojske, a še to le v lokalnih in omejenih vojnah. Nekaj

klasičnih križark so Američani uporabljali tudi za bombardiranje obalnih pódročij v Vietnamu.

Klasičnih, povsem artilerijskih križark ne bo gradil nihče več; namesto njih se pojavljajo, ali pa jih bodo šele začeli graditi, nove vrste vojnih ladij. Sovjetska zveza je že zgradila nekaj raketnih križark, na katerih so glavno orožje vodljivi izstrelki vrste »ladja-ladja«, pomožno pa univerzalno. Nadaljevanje na 9. strani

PRIPRAVIL: MIROSLAV ULČAR

Sistem Stoner

Ameriški inženir E. Stoner, znan kot konstruktor ameriške puške M-16, je pred leti konstruiral povsem nov sistem strelnega orožja, katerega kaliber je 5,56 mm in ga je v svojo oborožitev v celoti takoj sprejela ameriška armada in tudi uporabljala na vietnamskem bojišču vse do pred kratkim sklenjenega premirja. Sistem je v bistvu »družina« šestih orožij, ki jo sestavljajo karabinka, jurišna puška, puškomitraljez, lahki mitraljez, težki mitraljez in mitraljez brez stojala. Vsa ta orožja izdeluje ameriška firma Cadillac Gage in imajo skupno ime STONER-63A.

KARABINKA (na sliki zgoraj) ima cev krajšo kot puška, in je v tem primeru dolga 63,88 cm. Kopito je preklopljivo. Orožje je težko 3,58 kg, dolgo je 93,1 cm, s preklopljenim kopitom pa 67,5 cm. Teoretično lahko izstrelji 900 nabojev v minuti. Začetna hitrost krogle je 930 m/sek. Kroglja je smrtonosna še na razdalji 2500 metrov.

JURIŠNA PUŠKA (na sliki druga od zgoraj) ima 50,8 cm dolgo cev. Tehta 3,52 kg, dolga pa je 102,6 cm. Teoretična hitrost streljanja je 900 nabojev v minuti; začetna hitrost krogle je 990 m/sek. Smrtonosni doomet krogle je do 2650 metrov.

PUSKOMITRALJEZ je težak 4,63 kg in je po lastnostih podoben jurišni puški. Njegovo cev lahko vojak naglo in brez težav zamenja. Polnijo ga z magazinom. Na sliki je tretji od zgoraj.

LAHKI MITRALJEZ (četrti zgoraj) je podoben puškomitraljezu, le da ga polnijo z nabojniki (šaržerji) in tudi hitrost streljanja je pri njem večja — teoretično je okoli 1000 nabojev v minuti.

TEŽKI MITRALJEZ (na sliki predzadnji spodaj) je pritrjen na trinožno stojalo M-122, zaradi česar je pri streljanju veliko natančnejši. Polnijo ga s plastično škatlo, v katero gre 100 nabojev, namesto teh pa lahko uporabijo tudi boben s 150 naboji. Ima enako teoretično hitrost kot lahki mitraljez.

MITRALJEZ BREZ STOJALA (zadnji spodaj) ima podobne bojne lastnosti kot težki mitraljez, namenjen pa je za vgraditev na oklepne transporterje, tanke in helikopterje.

Pri teh šestih orožjih je več kot 80 odstotkov vseh delov enakih in jih lahko vojak premešča z enega orožja na drugo. Pri vseh modelih se zaklep odpira na principu posojanja plinov in z rotacijskim zapenjanjem. Pri mitraljezih, katerih cevi se da brez težav zamenjati, pa se zaklep sploh ne zaklopi. Kar je ena od razlik med njimi in karabinko in klasično puško. Vseh šest orožij uporablja tudi isto strelivo.

Nadvse široko zastavljeno delo slovenskih pionirjev

O LETOŠNJEM PROGRAMU

Vsakoletne Jugoslovanske pionirske igre so dokaz o neumornem delu mladine in njenih vztrajnih in požrtvovalnih učiteljev. Vemo, da bi ne bilo nobenih tekmovanj in ne srečanj mladine, če ne bi delovali številni krožki v izvenšolskih dejavnostih. Ze v februarju je bilo III. srečanje pionirjev in pionirk v sankanju na Sori pri Medvodah; IV. srečanje pionirjev v orientacijskem pohodu na smučeh bo 24. februarja v Gorjah pri Bledu. V aprilu se po vsej Sloveniji začne Kurirčkova pošta. V dneh od 13. do 15. aprila se bodo zbrali mladi lutkarji na III. srečanje pionirskih lutkovnih sku-

Pionirji-prometniki morajo znati tudi streljati (posnetek je s IV. republiškega pionirskega prometnega tekmovanja junija lani.)

Nadaljevanje z 8. strani

ni topovi in rakete vrste »ladja-zrak«. V ZDA pripravljajo izgradnjo povsem nove vrste vojnih ladij: namesto klasičnih granat bodo s teh ladij izstreljevali granate s pomožnim raketnim motorjem. To orožje bo dosti natančnejše od balistične rakete, imelo pa bo tudi večji doomet kot klasična topovska granata. S takimi raketno-cevnimi topovi kal. 127 mm bodo lahko streljali do 40 in celo 55 km daleč, medtem ko bodo imeli topovi kal. 203 mm celo doomet do 185 km. Pa vendar ladje, oborožene z njimi, ne bodo križarke, temveč ladje za artilerijsko podporo z morja kopenski vojski na suhem; sedanja ameriška uradna oznaka teh ladij, ki jih zaenkrat še ni, je LFS.

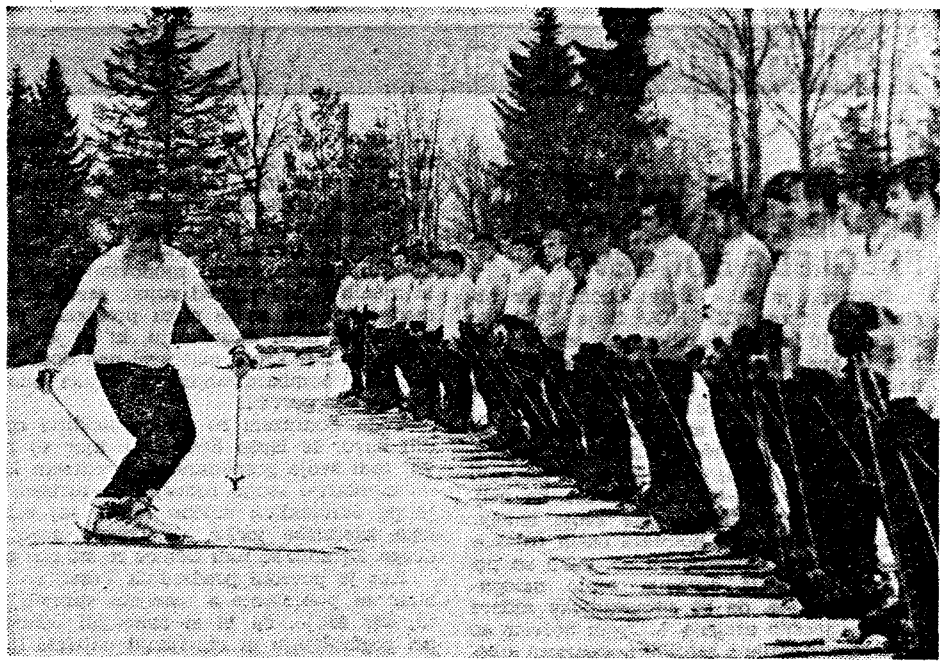
Klasične križarke izginjajo z morij in oceanov — do tega je privedel nagel razvoj pomorskega orožja in tehnike. Pojavljajo se nove vrste vojnih ladij, ki imajo manjši spodriv in so tudi zmogljive učinkoviteje reševati bojne naloge. Križark, kakršnih smo bili vajeni in kakršne smo do zdaj edinole poznali, ne bo več, pojavile se bodo nove vojne ladje, a le nekatere izmed njih bodo še nosile ime križarke — vendar z raznimi pridevniki: raketne križarke, protiletalske raketne križarke, protipodmorniške helikopterske križarke itd. Za druge naslednice križark pa si bodo izmislili povsem nova imena.

Po FRONTU

pin v Ljubljani — Pionirski dom, v Celju bo 21. aprila V. republiško pionirsko prometno tekmovanje »Kaj veš o prometu«. Konec aprila, 26. in 27., se bodo naši mladi pionirji-zgodovinarji zbrali v Tolminu na IV. srečanju pionirjev-zgodovinarjev, saj v ta namen trdo delajo in raziskujejo zapise v urbarjih, etnografske dokumente in regionalne vtise, ki so razgibali življenje in položaj slovenskega kmeta-podložnika v srednjem veku; do 20. aprila 1973 morajo občinski ZPM v Tolminu že dostaviti ustrezni elaborat v oceno. To srečanje se ujema tudi s praznovanjem 260-letnice tolminskega kmečkega punta. V maju bodo številna tekmovanja v tehničnih dejavnostih, a le ob ugodnem vremenu za posamezne zvrsti, zato je datum še ni točno določen. Letos bo tudi V. republiško srečanje pionirjev-prometnikov, ki bo to pot v Ljubljani pod pokroviteljstvom skupščine občine Vič-Rudnik. Ker bo to srečanje že 5. in 6. maja, pionirji-prometniki pridno vadijo in se učijo teoretičnega dela, ki dopolnjuje tekmovalni program. Slovenske pionirske in mladinske dramske skupine bodo na zaključnem srečanju pionirskih in mladinskih gledaliških skupin v času od 6. do 12. maja pokazale, kako uspešne so. V Novem mestu bodo 26. in 27. maja pionirji prikazali svoje šahovske sposobnosti na XXIII. ekipnem pionirskem šahovskem prvenstvu SR Slovenije. Mladi umetniki bodo od 1. do 3. junija 1973 v Skofji Loki razstavljali svoje likovne izdelke v okviru Male Groharjeve kolonije. Na IX. republiško srečanje pionirjev kinomaterjev Slovenije se bodo mladi udeleženci zbrali 8. in 9. junija letos v Zagorju ob Savi. Za 23. in 24. junij bodo pionirji odpotovali na IV. republiško srečanje pionirskih folklornih skupin Slovenije v najlepše slovensko mesto — Velenje. Občinske ZPM Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice in Maribor bodo 9. junija organizirale zbor slovenskih pionirjev na Osankarici, kraju, kjer je padel junaški Pohorski bataljon. Ob 30-letnici kočevskega zbora slovenskih posilancev bo 22. septembra v Kočevju tekmovanje mladih filatelstov ter razstava izbranih znamk v Domu telesne kulture. V Kostanjevici bo v septembru letos III. grafični bienale jugoslovanskih pionirjev pod geslom »Le vkup, le vkup, uboga gmajna«. Peto srečanje pionirjev-dopisnikov in nagrajenih uredniških odborov pionirskih glasil bo 15. in 16. septembra 1973 v Kopru; v oktobru bodo potekale slovesnosti ob praznovanju 400. obletnice kmečkih uporov; zato bodo tudi to pot srečanja slovenskih in hrvaških pionirjev v Stubici. Ob dnevu republike bo razstava Pionirski foto 1973 v Ilirski Bistrici.

Tako torej deluje in z zanimanjem sledi naša mladina nesebičnim in ustrezno izobraženim učiteljem in vzgojiteljem, mentorjem pionirskih odredov in svojim prijateljem. Navezanost mladine nanje je toliko večja, kolikor manj v vzgojno-izobraževalnem procesu morejo sodelovati mati, oče, skrbnik. In marsikje, predvsem izven večjih mest, so prav Jugoslovanske pionirske igre pomembno vodilo za ustanavljanje posameznih interesnih dejavnosti v krožkih, ki hkrati tudi usmerjajo v poklic in prihodnje življenje.

BOSTJAN NOVŠAK

Prvi koraki na snegu

Bodoči častniki JLA obiskali Slovenijo

NA SVIDENJE V BEOGRADU!

Pred kratkim je skupina gojencev vojaške akademije kopenske vojske, po desetdnevem bivanju pri nas, zapustila Slovenijo. Stiriideset fantov iz vse Jugoslavije je del semestrskega dopusta preživel na smučiščih Gorenjske, kjer se je marsikdo od njih naučil osnovnih spretnosti belega športa. Toda to ni vse. V desetih dneh so gojenci, seveda kolikor je to dopuščal čas, spoznali Gorenjsko, njenega mladega kmeta in delavca, ter Ljubljano in njeno mladino. Najprej so si ogledali Prešernovo rojstno hišo v Vrbi in tako tudi oni počastili obletnico smrti velikega mojstra slovenske vezane besede. O življenjski poti doktorja Franceta Prešerna je gojencem spregovorila oskrbnica hiše Justina Pogačnik, ki je potomka za nas še vedno živega pesnika.

Tudi kovaška Kropa, ali točneje podjetje »Plamen«, je pogostila bodoče starešine naše armade. Tokrat sicer ni šlo za kak slo-

vesen in razkošen sprejem s pogrnenimi mizami. Fantje iz akademije so se namreč pogovarjali s kolektivom »Plamen« o pobudi delavcev za čimprejšnjo stabilizacijo našega gospodarstva; o uresničevanju te pobude, o delavski solidarnosti.

Gojenci so obiskali tudi jeseniško železarno, kjer so se s tamkajšnjim mladinskim aktivom pogovarjali o uresničevanju delavskih ustavnih amandmajev. Tudi to srečanje je bilo prisrčno, predvsem pa tovariško.

O oblikah priprav mladih Slovenije za splošni ljudski odpor ter o njihovem sodelovanju z enotami JLA je bodočim starešinam naše armade spregovoril Živko Pregl, predsednik RK ZMS.

Zadnji dan bivanja so si gojenci ogledali Muzej revolucije v Ljubljani, kjer so se natančno seznanili z novejšo zgodovino našega ljudstva, z njegovim junaškim bojem, ki — kot sami pravijo — predstavlja pomemben delež revoluciji jugoslovanskih narodov. Ogled muzeja je za gojence nepozaben spomin in velika ura zgodovine.

Desetdnevno bivanje v naši republiki so bodoči starešine armade sklenili v ljubljanskem domu JLA, kjer so se pogovarjali s predstavniki ljubljanske mladine, svoje gostitelje pa so povabili, naj ob priložnosti obiščejo vojaško akademijo v Beogradu in se tako »na samem mestu« seznanijo z življenjem, delom in šolanjem bodočih oficirjev JLA. Vabilo so mladi sprejeli, vendar »trdne« obljube niso dali. Kljub temu pa je slovo potekalo v znamenju: »Na svidenje v Beogradu!«

Slika: S. KERSEVAN
Besedilo: B. JAKOVLJEVIČ

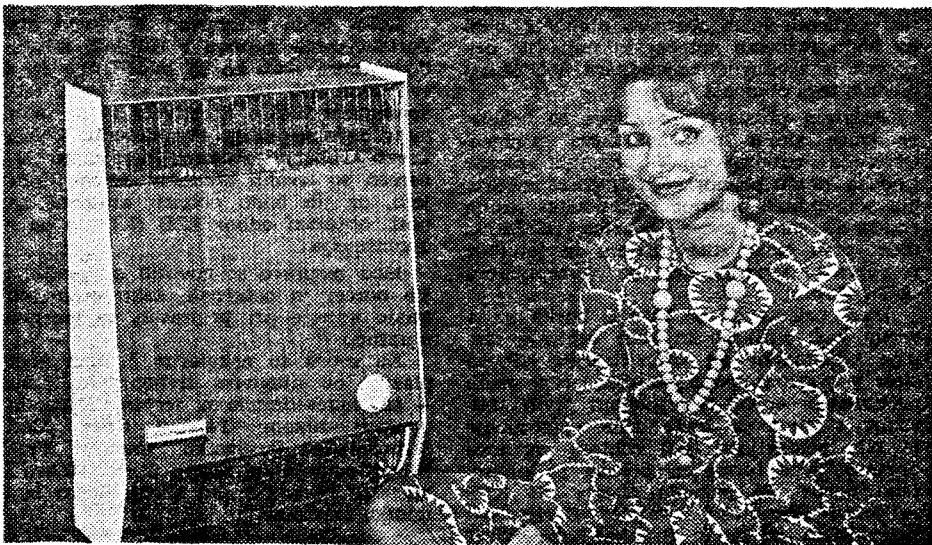
ALPSKI LETALSKI CENTER V PRIPRAVAH NA SLO

Pri Alpškem letalskem centru v Lescah že vrsto let zelo uspešno deluje letalska šola, ki strokovno usposablja mlade letalce in padalce. V center se vključujejo mladi s področja Gorenjske in deloma tudi iz drugih krajev Slovenije. Samo lani se je v tej šoli usposabljalo okoli 90 jadralnih pilotov, od teh 5 novincev in dva, ki sta dosegla »C« diplomu. Jadralci so prebili v zraku blizu 1500 ur. V tem času je redno vadilo 76 motornih pilotov, od teh so bili trije novinci, štirje piloti pa so dobili diplomu poklicnih pilotov.

Posebno uspešni so bili padalci, ki jih je bilo tudi čez petdeset in so opravili kar 1830 skokov. Dva padalca sta dosegla »C« diplomu. Leški letalci in padalci so se udeležili vseh tekmovanj v republiškem in državnem merilu. Večina tekmovalcev spada v sam vrh jugoslovanskega letalskega in padalskega športa.

Navzlic velikim uspehom in zaslugam, ki jih ima ta šola tudi za splošni ljudski odpor, se mora vsako leto znova ubadati s težkimi finančnimi problemi. Letalsko in padalsko usposabljanje terja velike materialne in finančne napore, bolj kot katerikoli drugo. Pa vendar še ni dovolj pripravljenosti, da bi se pravilno vrednotilo to delo. Zato je ALC te dni naslovil na vse občinske skupščine na Gorenjskem prošnjo za denarno pomoč in priložil konkreten program, ki ga bo letalska šola skušala uresničiti letos.

J. R.

PREDNOSTI:

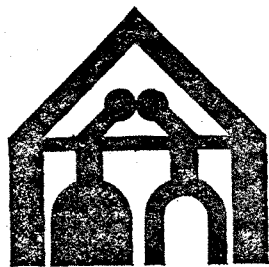
- HITRO OGREVANJE PROSTORA
- MOČNO KONVEKCIJSKO ZRAČENJE
- BREZŠUMNO VLAŽENJE ZRAKA
- ZUNANJE PLOŠČE PEČI HLADNE
- NI IZZAREVANJA NA OSTALE PREDMETE
- MOŽNOST NAMESTITVE NA STENO, OB STENO ALI OB POHIŠTVO

LIBELA

LIBELA-CELJE

MARIBORSKA CESTA 1 a
63000 CELJE, telefon: 21-41

LIBELA - konvektor

standard
invest

Graditelji hiš, garaž
in gospodarskih poslopij
v letu 1973!

Najbolje boste vložili
svoje prihranke,
če si pravočasno nabavite
kvalitetne legozidake!

Izkoristite izvensezonski popust
5%, ki ga nudimo do konca
februarja

Legozidake dobite tudi pri vseh
kmetijskih zadrugah

STANDARD — INVEST,
Ljubljana, Celovška cesta 89

TOVARNA — VODOVODNA
CESTA 101

telefoni: 55-475, 57-477

CELJE

SKLENILI SO UVESTI REDNE ZDRAVSTVENE PREGLEDE BORCEV

Nedavno je bil v Celju občni zbor občinskega odbora ZZB NOV Celje. Udeležilo se ga je 70 izvoljenih delegatov; odsotna sta bila le dva delegata. Med gosti je bil tudi nekdanji komandant partizanskih enot Slovenije Franc Leskošek-Luka.

O delu odbora v minulem delovnem obdobju je poročal predsednik Franc Rojšek-Jaka, narodni heroj. Delegati so v razpravi ugotovili, da so združenja borcev na celjskem območju izpolnila vse svoje naloge. Dotaknili so se tudi položaja naših rojakov na Koroškem. Obravnavali so, kako so posamezne komisije opravile svojo nalogo. Razveseljivo je, da so stanovanjske zadeve borcev uspešno urejene. Mnogim borcem so njihova združenja s svojimi podporami omogočila zdravljenje ob morju in v zdraviliščih. Odločili so se uvesti množične smotrne zdravniške preglede, ker ima večina borcev močno zrahljano zdravje in nas mnogi zapuščajo v najlepših letih.

Po smernicah Titovega pisma so zelo kritično obravnavali mnoge nepravilnosti, ki so se dogajale pri nas. V razpravi so tudi poudarili, da je stalna važna naloga oživljanje tradicij narodnoosvobodilnega boja in priporočali so, da je treba vneto širiti partizansko literaturo.

Združenja borcev NOV v celjski občini tesno sodelujejo z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami in v celoti izpolnjujejo naloge med pripravami na vseljudski odpor.

FRANJO KINCL

STARI IN NOVI KOT

ŽE ZDAJ MISLIJO NA 30-LETNICO KOČEVSKEGA ZBORA

Združenje borcev NOV Stari in Novi kot je sklenilo, da bodo vse njegove letošnje prireditve v okviru ter skladu proslave 30-letnice zbora odposlancev slovenskega naroda. Priredili bodo več tovariških srečanj s člani sosednjih združenj borcev. Priredili bodo večjo proslavo v počastitev dneva borca. Ob tej priložnosti bodo razvili svoj prapor. V okviru teh prireditev bodo zlasti dali poudarek prenašanju tradicij narodnoosvobodilne vojne na mladi rod.

VIKTOR DRAGOS

SODRAŽICA

POBRATENJE Z LJUBLJANSKIMI POLJANAMI

V nedeljo, 18. februarja 1973 so v Sodražici podpisali listino o pobratenju Krajevne skupnosti Sodražica in Krajevne skupnosti Poljane iz Ljubljane.

O pobratenju so se dogovorili že v jeseni lanskega leta, ko je številna delegacija iz Sodražice obiskala Poljane, v nedeljo pa je bil ta dogovor dokončno sklenjen s podpisom listin.

Sodražani so se za to slovesnost dobro pripravili. V osnovni šoli, ki nosi ime tamkajšnjega domačina dr. Ivana Prijatelja, so priredili pester kulturni program.

Po pozdravni besedi je program začel učenec osemletke z recitiranjem partizanske pesmi, nato je moški pevski zbor zapel tri partizanske pesmi, oktet Lovske družine iz Sodražice pa tri domače narodne pesmi. Šolski pevski zbor je ubrano zapel pesem »Le predi dekle predi«, zbor učencev

— harmonikarjev je zaigral tri partizanske in narodne, folklorna skupina učencev in učenik v narodnih nošah pa je slovesnost sklenila s folklornim plesom.

Po kulturnem programu je predsednik Krajevne skupnosti Sodražica Ivan Vesel v kratkih besedah orisal zgodovino Sodražice in njenih občanov pred vojno, predvsem pa med vojno, ko so se njeni prebivalci junaško borili proti okupatorju, ki se je za to že v letu 1942 kruto maščeval nad Sodražico in jo z bombardiranjem iz zraka skoraj popolnoma porušil.

Toda Sodražani so po osvoboditvi zgradili novo, še lepšo Sodražico, kjer so razvili tudi svoje gospodarstvo, predvsem lastno industrijo »suhe robe«. Tudi turizem se je po osvoboditvi močno razvil, saj imajo lepe izletniške točke, — Travno goro in druge. Zgradili so tudi železnico za smučarje.

Kot je povedal predsednik Vesel, so pobudo za pobratenje z veseljem sprejeli zato, ker želijo, da bi si izmenjali izkušnje pri poglobljanju in razvijanju najširše ljudske samouprave.

V imenu krajevne skupnosti Poljane se je za prisršen sprejem in bogat kulturni program zahvalil predsednik tovariš Bruno Thaler in poudaril, kako so Poljanci ponosni, da so se pobratili s Sodražani, ki so se v narodnoosvobodilni borbi tako junaško borili proti okupatorju in domačim izdajalcem ter pri tem žrtvovali mnoge svoje najboljše sinove; tudi Poljanci so se med narodnoosvobodilno borbo dobro držali.

V prepričanju, da bo pobratenje koristilo poglobitvi medsebojnih stikov in izkušenj pri nadaljnjem delu, je tov. Thaler objavil, da se bodo Poljanci še in še vračali v prelepo Sodraško dolino ter tako utrjevali vezi med deželo in mestom.

V imenu občinske skupščine Ribnica je navzoče pozdravil podpredsednik ing. Lojze Marolt in želel pobratenju čimveč uspeha. V imenu Skupščine občine Ljubljana-Center pa je navzoče pozdravil podpredsednik dr. Ivo Frelih in pri tem poudaril, da so taka srečanja zaželena in da bi se morale take vezi utrjevati tudi v drugih krajih Slovenije.

Po končanem programu se je razvil prijateljski pogovor s zakusko.

Pri teh pogovorih je bilo dogovorjeno, da se bo povezava razvila tudi med družbenopolitičnimi organizacijami in društvi ter šolami.

L. B.

IDRIJA

BORCI VSESPLOŠNO AKTIVNI

Dne 17. februarja je bila v Idriji redna skupščina ZZB NOV občine Idrija.

Po uvodnih besedah predsednika ZZB Idrija Ivana Čuka se je razvila živahna debata. Ze uvodoma so ugotovili, da so sestanki in seje borcev vedno polnoštevilno obiskani. Tudi razstava je pokazala, da se borci ne zanimajo le za svoje probleme, temveč tudi za vesplošno dogajanje doma in v svetu. Čeprav so v glavnem že ostareli, so še vedno najbolj aktivni v raznih družbenopolitičnih organizacijah.

Opozorili so na številne pomembne spomenike NOB, ki bi jih bilo treba obnoviti. To bo mogoče le s pomočjo širše skupnosti. Občinski proračun ne bo zmožel tega bremena.

Prav tako ni bilo dovolj storjenega pri urejanju zgodovinskega gradiva. To sedaj ureja honorarni uslužbenec v muzeju.

V idrijski občini ima domicil več partizanskih enot. Vendar o teh enotah ni zbrana dovolj gradiva.

Glede pokojnin kmetom — borcem še niso rešeni vsi problemi; večinoma nimajo urejenega statusa borca in še marsikaj drugega ovira priznanje teh pokojnin. V obč-

PROMETNA DEJAVNOST: mestni promet v Ljubljani in na Jesenicah. Medkrajevni potniški promet v Sloveniji in drugih republikah. Tovorni promet s tovornjaki in specialnimi vozili v tu- in inozemskem prometu. Poslovalnice so v Celju, Mariboru, Kopru, Radencih, Trbovljah, Zagrebu in Beogradu.

HOTELSKA DEJAVNOST: Bled — GOLF hotel, PARK hotel, Gozd Martuljek — hotel ŠPIK, Velika planina — hotel ŠIMNOVEC, Ljubljana — pension VIATOR, Kotlje — hotel RIMSKI VRELEC, Prevalje — pension POLJANA, Črna — hotel PLANINKA, Metlika — hotel BELA KRAJINA, Semič — hotel SMUK, Črnomelj — hotel LAHINJA, restavracija GRAD.

VIATOR ima sistem žičnic na Veliki planini, na Španovem vrhu in v Gozdu Martuljku

**PROMETNO
HOTELSKO
TURISTIČNO
PODJETJE
VIATOR
LJUBLJANA**

TURISTIČNA DEJAVNOST: v turistični agenciji VIATOR in poslovalnicah v Ljubljani, v Kranjski gori, na Jesenicah, na Bledu, na Vrhniki, v Kamniku, v Ravnah, v Slovenj Gradcu, v Ljutomeru in v Zagrebu.

ni je 97 kmetov-borcev, starih nad 60 let, od tega 37 nad 70 let. Zavzeli so se tudi za priznanje borčevskih pravic prekomorcem.

Na skupščini so izvolili za novega predsednika združenja Ivana Primožiča.

JANEZ JERAM

KOPER

OB 30-LETNICO USTANOVITVE OKROŽNEGA KOMITEJA KPS ZA SLOVENSKO ISTRO

Komite obalne konference ZK Koper je na svoji seji dne 30. januarja 1973 sprejel sklep, da bodo letos 11. aprila, ob 30-letnici ustanovitve okrožnega komiteja KPS za slovensko Istro, organizirali delavno proslavo. Na omenjeni seji je komite sprejel okvirni program in imenoval odbor za organizacijo proslave. V odbor so imenovani: Ljivi Jakomin — predsednik ter člani: Marija Vogrič, Vlado Rotar, Valerij Novak, Jože A. Hočevar, Vidko Hlaj, Branko Bačič, Julij Beltram, Srečko Vilhar, dr. Julij Titl, Janez Kramar, Stane Škrabar, Albert Klun, Vid Vremec, Milan Guček, Raul Šiško, Srečko Kavčič, Jože Kovac in Milan Maljevec.

Na prvem sestanku odbora, ki je bil pred nekaj dnevi, so se domenili, da bodo organizirali slavnostno sejo obalne konference ZK, na katero bodo povabili predstavnike družbenopolitičnih organizacij obalne območja, predvojnne člane ZK in druge antifašistične borce s tega območja. Pokrajinski muzej iz Kopra pripravlja razstavo slik in dokumentov pod naslovom »30-letnica ustanovitve OK KPS za slovensko Istro«. Razstavo bodo odprli 9. aprila v atriju pokrajinskega muzeja in tako bodo omogočili šolski in drugi mladini organiziran obisk na razstavi.

Uredniški odbor Obale, revije za družbeno-gospodarska vprašanja in kulturo je sprejel sklep, da bo 19. številka omenjene revije izšla v počastitev, tako pomembne obletnice iz zgodovine naprednega delavskega gibanja v Slovenski Istri.

Prav tako je v sklepi pripravi knjiga »Revolucionarni tisk v Slovenski Istri«, ki jo pripravlja profesor Janez Kramar in bo izšla v počastitev omenjene obletnice KPS v Slovenski Istri.

Organizirali bodo tudi predavanja v višjih razredih osnovnih šol in na srednjih ter poklicnih šolah obalnega območja, nato pa bodo razpisali natečaj za najboljši prispevek iz zgodovine naprednega delavskega gibanja tega območja.

Program proslave predvideva še nekatere druge akcije bolj lokalnega pomena. Osrednja prireditve ob 30. obletnici splošne ljudske vstaje primorskega ljudstva in drugih pomembnih obletnic (ustanovitve raznih vojaških enot, padec fašizma, Kočevski zbor, prva osvoboditev Kopra in jetnikov iz koprskih zaporov, itd.) bo 26. septembra 1973 v Kopru.

Pred pričetkom oborožene borbe so v večini vasi v Slovenski Istri delovale skupine komunistov ali simpatizerjev KP, in sicer v organizacijskih oblikah, prilagojenih neoboroženi borbi. S prihodom prvih aktivistov z območja bivše stare Jugoslavije je bila postavljena tudi zahteva za nove organizacijske forme in prehod na oboroženo borbo. Po prihodu članov PK KPS za južno Primorsko tovarišev Darka Marušiča-Blaža in zatem Branka Babiča 1942 leta je organizacija KP dobila mnogo trdnjše oblike.

Pokrajinska konferenca KPS za Slovensko primorje, ki je bila 2. in 3. decembra 1942 na Vrheh nad Rihembergom, je sprejela sklep, da takoj pošlje svojega zaupnika v Slovensko Istro, da bi delal pod neposrednim vodstvom tovariša Darka Marušiča, ki je imel svoj center v Trstu. Ta naloga je bila zaupana tovarišu Vidku Hlaju, ki je bil do tedaj komisar bataljona »Simona Gregorčiča« v Slovensko Istro je prišel meseca januarja 1943. V prvih tednih je obiskoval številne skupne aktivnosti v Gabrovici, Škofijah, Bertokih, Če-

zarjih in drugje ter je odredil naloge vsakemu posamezniku. Ker so bili zvečine člani KPI, so ustanovili osnovne organizacije KPS, sestoeče iz treh in več članov. Pozneje so prerasle v močnejše organizacije. Ze meseca februarja in marca 1943 so ustanovili prve rajonske komiteje KPS.

Ustanovitvenega sestanka okrožnega komiteja KPS za Slovensko Istro v Rižani (v domačiji tovariša Ivana Čaha-Iskre) 11. aprila 1943 so se udeležili član PK KPS tovariš Branko Babič ter člani Vicenc Kojancič-Marko, Franc Ivančič-Luka (oba padla), Ivan Čah-Iskra in Vidko Hlaj. V času ustanovitve okrožnega komiteja KPS za Slovensko Istro so obstajali že trije rajonski komiteji KPS (Čezarji, Rižana, Gabrovica) ter sedem osnovnih organizacij, ki so bile čvrsto povezane v enotno partijsko organizacijo.

Takrat so imeli 19 članov, 10 kandidatov in 4 kandidatke. Skupaj 33 organiziranih komunistov Poleg tega so delovali razni odbori osvobodilne fronte, osnovani so bili aktivni mladine in organizacija antifašistične fronte žena.

ALBERT KLUN

KOTLJE

LETOS SPOMENIK ŽRTVAM

Člani ZB NOV Kotlje so se pred kratkim zbrali na občnem zboru. Upravni odbor se je v minulem delovnem obdobju uspešno posvečal urejanju borčevskih zadev — dodeljevanju priznavaln, stanovanjskih posojil, zdravstvenemu varstvu in zdravljenju članov v toplicah, posredoval je pri sprejemanju v delovno razmerje posameznikov itd.

Za člane so tudi prirejali izlete, med drugim so bili na Primorskem, kjer so si ogledali Skočjanske jame, muzej v predjamskem gradu in Lipico. Člani so se udeležili proslave 30-letnice ustanovitve slovenskih brigad v Zadobrovi. ZB NOV Vojnik je povabila delegacijo kotljskega združenja na svojo proslavo ob krajevnem prazniku. Ob tej priložnosti so tudi trije člani ZB iz Kotlje prejeeli odlikovanje. Nadalje so se člani udeležili spominske proslave na Selah pri Slovenem Gradcu, odkritja spominske plošče štirim padlim partizanom, ki sta bila med njimi dva iz Kotlje: Franc Sadovnik in Ferdinand Oder. Delegacija ZB iz Kotlje je pred dnevom mrtvih obiskala grobišče padlih partizanov v Žitari vasi na Koškem.

Letos bodo praznovali 30-letnico prvega partizanskega mitinga v Kotljah; miting je bil oktobra 1943, ko so bile Kotlje en dan svobodne. Ob tej priložnosti bodo odkrili spominsko ploščo 49 žrtvam vojne in pisatelju, revolucionarju Prežihovemu Vrancu-Lovru Kuharju, svojemu domačinu. V ta namen so izvolili gradbeni odbor. Pričakujejo, da jih bodo podprli krajevna skupnost, občinski odbor ZZB NOV in delovne organizacije.

Med razpravo so govorili o kmetih, bivših borcih in poudarili, kako velik pomen imajo kmetje pri pripravi na vseljudsko obrambo.

Na zboru so nekaterim članom podelili plakete ob njihovem življenjskem jubileju — sedemdesetletnikom, šestdesetletnikom in petdesetletnikom: Tereziji Knez, Martini Struc, Ivanu Pusovniku, Antoniji Vrečko, Niku Gostenčniku, Mariji Struc, Maksu Gorenjsku, Pavlu Jamnik, Mariji Sedar in Dominiku Ivartniku.

FRANJO SREBOTNIK

ELEKTROKOVINA

MARIBOR, Tržaška cesta 109

NAŠ PROIZVODNI PROGRAM:

SVETILKE
PREDSTIKALNE NAPRAVE
REGULACIJSKE IN KRMILNE NAPRAVE
ELEKTROMOTORJI
ZAVORNI ELEKTROMOTORJI
ROTODINAMIČNE CRPALKE
BRUSNI IN POLIRNI STROJI
RINEŽI — elektrohidravlični mehanizmi
STENSKI VENTILATORJI

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

Vika Cvikelj-Matišač

Vika Cvikelj iz Ljubljane je umrla komaj 45-letna. Med vojno je bila zelo mlada, vendar je že 14-letna postala aktivistka na gimnaziji in terenu v Šiški. Leta 1942 so jo Italijani, čeprav je bila mladoletna, obsodili na večletno ječo. Zaporji so ji izpodkopali zdravje, niso pa omajali njene borbenosti in volje. — Po vojni je bila ena najdelavnejših mladinskih organizatoric v Ljubljani. Postala je sposobna profesorica. Vse težave v življenju je premagovala kot borka.

Marjeta Virant

Dne 9. januarja smo se poslovili od 83-letne Marjete Virant, Albrehtove matere, doma z Bloške planote. S številno družino se je težko prebijala skozi življenje. Med vojno je bila z gled prave slovenske matere. Vsa družina je sodelovala v osvobodilnem gibanju. Okupator jim je požgal dom in jo odgnal v izgnanstvo. Trije sinovi Albrehtove matere so bili borci. Po vojni je tudi marljivo sodelovala, kolikor je še mogla. Zelo je bila priljubljena in spoštovana med ljudmi, kar se je pokazalo tudi na pogrebu.

Franc Pavčič

Od Franceta Pavčiča z Runarskega vrha na Bloški planoti smo se za vedno poslovili 10. januarja. France je moral vse življenje trdo delati. Delal je v hrvaških gozdovih, nato pa kar 15 let v Franciji. Med vojno je sodeloval v osvobodilnem gibanju. Ostal nam bo v teplem spominu!

Lucija Žagar

Naše drage Cilke, Lucije Žagar, ni več. Mnogo prežgoda nas je zapustila. Bilo ji je 58 let. S spoštovanjem se je bomo spominjali kot zavedne Slovenke, aktivistke že od leta 1941 na Vrhniki in v Logatcu. Po vojni sta si s možem Janezom na pogorišču postavila nov dom. Cilka je bila zgledno poštena delavka v vseh družbenopolitičnih organizacijah in dobra mati treh sinov. Na zadnji poti na pokopališče na Igu jo je 23. januarja spremljala velika množica ljudi. Ohranili jo bomo v trajnem spominu!

Pavla Brginc-Vera

Zivljenje Pavle Brginc-Vere je 26. januarja ugasnilo po dolgi zadržni bolezni. Bilo ji je 66 let. Cenili smo jo kot aktivistko zahodnoprimorskega okrožja med osvobodilno vojno, kot komunistko trideset let ter izredno marljivo družbenopolitično delavko na Idrskem. — Rodila se je v kmečko-obrtniški družini v Milinskem. Med prvo svetovno vojno je morala družina oditi v pregnanstvo v Italijo. — Med osvobodilno vojno je bila med prvimi aktivistkami OF na Idrskem. Do junija 1944, ko se je morala umakniti k partizanom, je delovala na terenu v vseh ilegalnih organizacijah, pa tudi kot obveščevalka, delegatka na okrožni konferenci KP v Trentu, v Borjani, na konferenci APZ v Štjaku itd. Pobjenila je, da je niso prijeli domobranci, ko so odkrili njeno izredno dejavnost. Tri neboljene otroke je potem hodila v nočeh skrivaj obiskovat. Delovala je v ustanovah in organih ljudske oblasti na okrožnem NOO za zahodnoprimorsko ok-

rožje. Po osvoboditvi je bila nadalje izredno delavna družbenopolitična delavka ob redni zaposlitvi. Za svojo tridesetletno dejavnost je prejela številna priznanja in pohvale ter medaljo za zasluge za narod. V imenu organizacij ji je pred hišo spregovoril v slovo Ivan Kurinčič, ob grobu pa Ivan Rutar. Zalostinke je pel pevski zbor iz Kobarida.

Janko Pivk

Od Janka Pivka iz Gorenje vasi v Poljanski dolini smo se poslovili lani. Rodil se je pred 51. leti v bajtarski družini. Takoj ob začetku ljudske vstaje se je odločno opredelil za osvobodilni boj. Leta 1943 je bil član gospodarske komisije (OF) potem pa je deloval pri narodni zaščiti. Za dejavnost med vojno je bil odlikovan z redom za zasluge za narod. Po osvoboditvi je sodeloval v raznih množičnih organizacijah. Več let je imel tudi vodilno vlogo pri TVD Partizan v Gorenji vasi. Bil je tudi sam telovadelec.

Alojz Bregant

Alojz Bregant je začetek leta umrl na Zerjavcu nad Jesenicami. Rodil se je leta 1899 na Jesenicah. Izučil se je za kovača in delal je v jeseniški železarni. Med osvobodilno vojno je od vsega začetka podpiral osvobodilno gibanje, v vrste borcev pa je stopil julija 1944. Ob koncu vojne je sodeloval v boju za Trst. Po vojni je spet delal v jeseniški železarni do upokojitve leta 1953. a ostal je še nadalje delaven. Lani ga je prvič zadela kap, nato pa še večkrat. Bil je zgleden družinski oče. Spominjali se ga bomo kot neutrudnega delavca in najboljšega tovariša.

Marica Rakovec

Marica Rakovec smo pokopali na pokopališču na Dobravi v Kropi. Bilo ji je šele 47 let. Rodila se je na Dobravi. Tam je tudi hodila v šolo kjer je bil učitelj znani revolucionar Stane Žagar. Marica je bila že leta 1941 skojevka in je sodelovala z organizatorji ljudske vstaje na Gorenjskem. Oktobra 1941 so jo Nemci z očetom, materjo in z dvema bratoma vred zaprli v begunjskih zaporih. Brata Toneta so tam ustrelili, druge članke družine pa odgnali v sužnost v Nemčijo. Marica je po osvoboditvi takoj začela marljivo delati v družbenopolitičnih organizacijah, v službi pa je bila kot poslovodkinja prodajalne. Lani jo je silno prizadela nesreča, ko je strela na Triglavu med drugimi fanti ubila tudi njenega 17-letnega sina Marjana. Strto od žalosti je uničila zahrbtna bolezen. Ob odprtem grobu so se od nje poslovili zastopniki delovnih in družbenih organizacij. V slovo ji je zapel pevski zbor »Stane Žagar« iz Kroepe.

Ivanka Tekavec

Ivanka Tekavec se je komaj 42-letna za vedno poslovila od nas. Pokopali smo jo v Apačah. Rodila se je 1931 v Kotu pri Semiču. Med osvobodilno vojno je že kot šolarica prenašala našo literaturo in pomagala v osvobodilnem gibanju. Po osvoboditvi se je s starši preselila v Apaško kotlino, v Podgorje. Vneto je sodelovala v mladinski organizaciji. Delala je v mladinski brigadi pri graditvi železnice Brčko-Banoviči in bila je zmeraj med najboljšimi mladinkami. Pozneje je bila dobra zadržnica in skrbna mati treh otrok, ki jih je lepo vzgojila. Več let je vodila žensko organizacijo v Podgorju. Zahrbtna bolezen jo je iztrgal iz naših vrst. Ob grobu ji je spregovoril v slovo predsednik ZB NOV Podgorje Jože Vesel.

Lojzka Jesih-Grbčeva

Od Lojzke Jesih z Ravnika na Blokah smo se za vedno poslovili januarja. Prehodila je trnovo življenjsko pot. Bila je zgledna slovenska mati in takoj po okupaciji se je pridružila osvobo-

dilnemu gibanju. Tudi njen dom je okupator požgal. Z borci je delila, čeprav revna, vse, kar je premogel skromen dom. Pogreb je pokazal, kako zelo so jo imeli ljudje radi. Vsi člani ZB NOV Bloška planota jo bomo ohranili v najlepšem spominu.

France Šiferer

Franca Šifererja, člana ZB NOV Stara Loka, smo konec leta pokopali v njegovem domačem kraju, na pokopališču pod Lubnikom. — Rodil se je v delavski družini leta 1925 v Veštru pri Škofji Loki. Ob okupaciji je bil dijak meščanske šole. Se preden so ga vpoklicali v nemško vojsko, se je umaknil v ilegalo in poizkal zvezo s partizani. Februarja 1943 je stopil v škofjeloško četo, od tam pa je prešel v poljanski bataljon. Sprva je bil kurir, kmalu pa so ga pritegnili v obveščevalno službo. Kot obveščevalec je deloval tudi na Koroskem in Stajerskem. Po osvoboditvi je služboval še v več krajih, od Dravograda do Kranja. Imenovan je bil za svetnika narodne obrambe I. vrste. Nazadnje je bil direktor Iskre v Železnikih. Bil je izredno marljiv družbenopolitični delavec v številnih organizacijah, med drugim je bil tudi predsednik ZB NOV Stara Loka. — Ob njegovi 47-letnici mu je odpovedalo srce. Prejel je več odlikovanj.

Ivan Urbančič

Združenje borcev NOV Stara Loka je izpolnilo oporoko Ivana Urbančiča — Silvestra, p. d. Jagra, ki je umrl v 80. letu. Oporoko je izročil ZB NOV Stara Loka. Zelen je, naj bo pogreb civilni; da mu naj na pogrebu poje domači pevski zbor, ki je bil njegov član pred vojno do leta 1927. Oporoko so popolnoma izpolnili ob veliki udeležbi prebivalstva. Pokojnika so počastili s dvajsetimi vencmi in v slovo sta mu spregovorila Zvonko Uršič ter Franc Butelj. — Urbančič se je rodil v številni delavski družini. Bil je vojak med prvo svetovno vojno. Narodnoosvobodilnemu gibanju se je pridružil leta 1942 in je bil ves čas terenski aktivist. V prvem obdobju po vojni, ko je bila cema A pod anglo-ameriško upravo, so ga zaprli; ko so razoroževali naše ljudi, ni hotel kot poveljnik NZ oddati orožja svojih članov. Vsa povojna leta je bil zavezan naš človek, kakor vsa njegova družina. Za zasluge med osvobodilno vojno je bil odlikovan z redom za zasluge za narod.

Marija Habjan-Štolc

Od partizanske matere Marije Habjan smo se za vedno poslovili 19. januarja na Pobrežju pri Mariboru. — Rodila se je leta 1900 na Blokah. Leta 1930 se je njena družina preselila v Radovlje na Dolenjskem. Brž ko se je začela vojna, se je družina pridružila osvobodilnemu gibanju. Sin France je bil borec Gubčeve brigade. Na domu Habjanovih so se shajali aktivisti, pogosto so se oglašali borci. Marija pa je bila tudi sekretarka APZ v Radovljem. Njena najmlajša otroka, Jože in Francka, sta leta 1943 sprejeta v SKOJ. Februarja 1944 so pridivljali belogardisti in Nemci; oropali so Habjanov dom in Marjo odgnali v Novo mesto. Z mučenjem in z grožnjami, da jo bodo ustrelili, so hoteli izsiliti iz nje, da bi kaj izdala. Potem so jo odgnali na prisilno delo v Nemčijo. Leta 1946 se je njena družina naselila v Apaški kotlini. Pozneje se je Marija preselila v Maribor. — Bila je odlikovana z medaljo za zasluge za narod.

Janez Bizjak

Janez Bizjak, železničar z Odrge na Dolenjskem, je umrl sredi januarja, ko mu je bilo komaj 48 let. Že šestnajstleten si je moral služiti kruh s težakim delom v kamnolomu. Kot vsa družina je tudi Janez med osvobodilno vojno sodeloval v osvobodilnem gibanju. Oče je odšel k partizanom in je leta 1944 padel. Janez pa je bil v železničarski 14. brigadi. Ko je bila brigada razpuščena, je bil Janez dodeljen v partizansko tiskarno Triglav na Goriškem Snežniku. Po osvoboditvi pa je spet postal železničar. Zaradi hude bolezni pa je moral izpreči. Na zadnji poti so ga spremlili železničarji, borci pa tudi partizanski tiskarji so se mu poklonili. V slovo mu je spregovoril v imenu železničarjev tov. Majcen.

Ana Koren

Ana Koren iz Starega sela na Idrskem je umrla v 85. letu. Bila je mati prvega partizana v svojem kraju. Njen sin pa je tudi prvi padel izmed domačinov. — Rodila se je v bajtarski družini. Imela je sedem otrok in družina je pod fašistično oblastjo trpela v pomanjkanju. Med osvobodilno vojno je Ana Koren delovala pogumno kot terenska obveščevalka. Priznali so ji status borca in odlikovana je bila za zasluge za narod.

Jože Železnik-Miha

Od Jožeta Železnika smo se poslovili 19. januarja na ljubljanskih Zalah. — Rodil se je v delavski družini na Verdu pri Vrhniki. Kot delavec si je moral začetni služiti kruh že kot štirinajstleten fant. Kot rudar je delal v Alzaciji in zbolel za poklicno rudarsko boleznijo, silikozo. Osvobodilni fronti se je pridružil leta 1941. V njegovem stanovanju je bil dalj časa rajonski komite za Bežigradom (Ljubljana). V njegovem varnem bunkerju se je zbiralo mnogo marksistične literature. Ni klonil ko so mu leta 1942 odgnali sina. Ostal je nadalje požrtvovalen aktivist. Tudi po vojni je bil neutrujen; ni bilo delovne akcije, ki bi se je ne udeležil.

Mihael Šimanc

Mihael Šimanc, bivši borec in rezervni oficir, se je ob začetku leta smrtno ponesrečil. — Rodil se je leta 1906 v Breginju na Primorskem v revni družini. Umaknil se je fašističnim zatiralcem na Primorskem v Savinjsko dolino. Delal je pri podjetju za urejanje hudournikov. Osvobodilnemu gibanju se je pridružil leta 1942. Leta 1943 je stopil v Slandrovo brigado. Napredoval je do poročnika. Bil je odlikovan za hrabrost. Po vojni je delal v Mislinjski dolini pri starem podjetju. Poznali smo ga kot dobrega, skromnega in požrtvovalnega tovariša. Udeležba na njegovi zadnji poti je pokazala, kako je bil priljubljen.

Lado Skvarča

Od Lada Skvarče smo se za vedno poslovili 4. februarja na pokopališču v Podcerkvi v Loški dolini. Bilo mu je komaj 51 let. — Rodil se je v Spodnji Idriji v delavski družini. Ze zelo mladega so ga vpoklicali v italijansko vojsko. Po italijanski kapitulaciji so ga na poti domov ujeli Nemci in ga odgnali v taborišče. Posrečilo se mu je pobegeti, nakar je stopil v NOV. Postal je podoficir. Po vojni je bil šofer pri Brestu v Cerknici. Zaradi bolezni je bil upokojen. Na zadnji poti ga je spremljala velika množica prijateljev in znancev, ki ga bodo ohranili v najlepšem spominu.

Ivan Skočir-Marjan

Ivan Skočir iz Starega sela je ob koncu leta umrl v ljubljanski bolnišnici. — Rodil se je pred 68 leti v Kredu v kmečki družini. Po vojni je delal v opekarni v Kobaridu. Po italijanski kapitulaciji leta 1943 se je vrnil domov iz kazenskega »posebnega« bataljona in se prijavil v NOV. Dodeljen je bil osebu partizanske bolnišnice »Pavla«. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in z redom za zasluge za narod. Po vojni je deloval v raznih organizacijah in bil je v upravnem odboru ZB NOV Stara Loka.

Pašan iz Bosne

PIŠE JOŠT ROLC

Skoraj trideset let je nosil orožniško čni-formo; starejši ljudje na Gorenjskem se ga še dobro spominjajo. Pašan Mehmedović je ta splošno priljubljeni in spoštovani, za svojih 75 let še zmeraj izredno krèpak in živahen mož. Kljub letom ne more mirovati. Čeprav honorarno dela pri zavodu za socialno zavarovanje, ves drug čas posveča radodeljskim družbenopolitičnim organizacijam; pobira članarino, raznaša vabila in sporočila, lepi lepake, sodeluje pri raznih prireditvah... Nad štirideset let je med nami, v Sloveniji in popolnoma naš človek.

Res, bil je v službi, ki je bila v stari Jugoslaviji še zlasti osovražena. Toda prav vseh žandarjev protijugoslovanske oblasti nikakor ne smemo metati v en koš. Mnogi izmed teh ljudi so bili pošteno in pravični. Nekateri med njimi niso bili nikdar v sporu z ljudstvom, marveč so z njim

trpeli: v najusodnejšem času ob razsulu stare Jugoslavije so pokazali svoj patriotizem človečnost, sledili so klicu KP in od vsega začetka sodelovali v osvobodilnem boju, s svojimi bogatimi vojaškimi izkušnjami so kmalu postali komandanti, operativci, obveščevalci ali uspešni organizatorji vstaje. Zgled takšnega moža je bil tudi Mehmedović.

Rodil se je leta 1897 v Savarju pri Tuzli. Kakor večina prebivalcev v tem rudarskem kraju je bila tudi Mehmedinovičeva družina odvisna od zaslužka v premogovniku. Oče je bil rudar; kmalu je umrl. Pašan je moral od doma za zaslužkom. Bil je bister in priden deček ter bi se bil lahko uspešno šolal, a v tedanjih razmerah je lahko končal le tako imenovano meščansko šolo. Delal je kot pomožni delavec v tovarni v Tuzli, dokler ni zmanjkalo dela. Potem si je iskal zaslužek od tovarne do tovarne. Prepotoval je skoraj vso Avstro-Ogrsko.

Bilo mu je šele 18 let, ko so ga leta 1915 vpoklicali k vojakom. Poslali so ga v tretjem bosenskem polku na italijansko bojišče. Imel je srečo, da je dočakal polom črno-žolte monarhije; vrnil se je v domači kraj z novimi spoznanji in grenkimi izkušnjami. V Tuzli se je tedaj kot v vsej novi kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, razvilo živahno delavsko gibanje s številnimi stavkami. To je bil čas revolucionarnega kipenja množic pod vplivom velike oktobrske revolucije v Rusiji. Tudi Pašan je hitro sprejemal napredne ideje in se brez obotavljanja pridružil organizatorjem stavk. Izbrali so ga za slat, ki je moral skozi policijske zasede prenašati pošto in si izsiliti pot tudi s pestmi, če ni šlo zlepa. Policaji so ga vzeli na piko, zato je moral pobegniti čez Savo v Slavonjski Brod. Tam je dobil delo v tovarni pohištva. Seznanil se je s številnimi naprednimi delavci. Medtem pa je naraščal pritisk protijugoslovanskih oblastnikov na delovne množice. Kapitalistični delodajalci so med poslabšanim gospodarskim položajem odpustili predvsem zavedne delavce. Tako je bil tudi Pašan spet na cesti. Ko je v tiski že mislil, da bi šel za kruhom v tujino, so ga prijatelji nagovorili, da se je prijavil za službo v obmejnih četah. Postal je graničar in nato finančni stražnik na bolgarski meji. Ko pa so razpustili obmejne finančne straže, se je spet po nasvetu tovarišev, ki so prav tako izgubili službo, prijavil na razpis žandarmerije.

Uspešno je končal žandarmerijsko šolo; leta 1924 je postal kaplar. Poslali so ga v »dravski žandarmerijski polk« v Slovenijo. Njegovo prvo službeno mesto je bilo na orožniški postaji v Begunjah na Gorenjskem. Potem so ga premestili v Radovljico, nato v Smlednik in končno v Podnart, kjer ga je zatekla druga svetovna vojna.

Naši kraji in ljudje so mu hitro prirasli k srcu. Za ženo si je izbral dekle iz Begunj. Pridobil si je številne prijatelje med delavci in kmeti, tesne stike pa je navezal zlasti z naprednimi ljudmi. Mnogi nezaposleni delavci, ki so v hudih časih pred vojno potovali za delom iz kraja v kraj, so našli pri njem zatočišče in hrano.

V Smledniku se je kmalu zblizal tudi z županom, znanim naprednjakom in somišljenikom komunistov Jernejem Bohincem iz Trboja. (Bohinca so avgusta 1944 smledniški belogardisti zverinsko ubili na njegovem domu.) Pašan je bil stalen obiskovalec pri Bohincu. Na Bohinčevo pobudo so začeli tudi zbirati žive, da so ob sodelovanju Pašana delili podpore nezaposlenim ter revnim ljudem v občini.

Pašan se živo spominja tudi velike stavke tekstilnih delavcev leta 1936 v Kranju. Komandir žandarmerijske čete major Cvetković, ki je nadziral kranjski okraj, je tedaj izdal vsem komandirjem v okraju strog ukaz z navodili banovinske oblasti, da morajo žandarji izgnati delavce, ki so zasedli tovarne. Pašana so tedaj postavili na stražo ob tovarniški žični ograji, da bi preprečil delavcem pobeg čez ograjo. Ko je videl, kako surovo žandarji ravnaajo z delavci, je Pašan neopazno klical bližnje delavce in jih spuščal skoz ograjo na prosto. Med temi delavci je bilo več domačinov s smledniškega področja, Pašanovih dobrih znancev in prijateljev. Pašan je tudi v zadnjem trenutku rešil komunisto Rozmana in vso njegovo skupino, da je tedaj niso prijeli.

Šele leta 1937, ko je bil Pašan premeščen za komandirja v Podnart, je komandir v Kranju zvedel, kaj dela Pašan. Nekdo iz klerikalnih veljakov je zatožil Pašana, češ da spregleduje očitno kazniva dejanja komunističnih somišljenikov. Toda Pašan je bil dovolj spreten, da mu tedanji klerikalni oblastniki niso mogli do živga. Na postaji v Podnartu je bilo do šest orožnikov, poleti pa so posadko okrepili še z desetimi orožniki iz drugih polkov. Tedaj je namreč bival kralj na bližnjem Bledu.

Pašanu je njegov predhodnik Cvjetanović, zagrižen režimski hlapec, izročil seznam »sumljivih oseb«. Pašan si je ta seznam pazljivo ogledal. Med »sumljivimi osebami« so bili med drugimi: Stane Zagar, učitelj z Srednje Dobrave, Johan Bertonec, delavec z Zg. Dobrave, Ivan Križnar, sedlar iz Lipnice pri Kropi, Jože Resman, kmet z Srednje Dobrave, in še veliko drugih delavcev ter kmetov, komunistov ali njihovih somišljenikov. Dolgo je ugibal, kdo neki je vse te ljudi ovidil in tako natančno opisal. Pašan je dobro poznal Križnarja, enega najstarejših komunistov, že več let, ko je služboval v Radovljici.

Pašan se je konec leta 1937, v obdobju najhujše Koroškeve policijske strahovlade, seznanil s Stanetom Zagarjem. Postal sta prijatelja. Zagar je stanoval v šoli na Srednji Dobravi pri Kropi, kjer je poučeval. Bil je zelo priljubljen ne le kot vzgojitelj otrok, marveč tudi kot prosvetni delavec in svetovalček kmetov in delavcev. Z njegovim delovanjem je neločljivo povezano napredno delavsko in kmečko gibanje na Gorenjskem. Zagar je že kot mlad učitelj leta 1920 postal član KPJ. Ze leta 1931 je ustanovil prvo partijsko celico na Dobravi, nato leta 1935 v Kropi, leta 1936 v Ljubnem, leta 1939 pa v Lesnicah, Črnavcu in na Otočah. Hkrati je že leta 1936 sodeloval pri ustanovitvi okrožnih komitejev KPS na Jesenicah in v Kranju ter postal sekretar okrožnega komiteja.

Pašan je Zagarju že med prvim obiskom zagotovil svojo pomoč in mu izpovedal svoje napredne nazore ter privržnost delavskemu gibanju in partiji. Prepričal ga je o svoji iskrenosti s tem, da mu je pokazal seznam ovađenih komunistov.

Na orožniško postajo so čedalje pogostejše prihajala pisma opozorila in ovadbe okrajnega načelstva v Radovljici. Pašan je seveda moral na videz nekaj ukrepati. Dogovoril se je zato z Zagarjem, da bo poklical nekatere ovađene ljudi na zaslišanje, nato jih bo »zaradi pomanjkanja dokazov« izpustil. Tako je poklical tudi Johana Bertonec in ga v navzočnosti enega izmed žandarjev hudo oštel. Ko pa sta ostala sama v sobi, sta se prijateljsko pogovorila o sodelovanju. Pašan je o takšnih »zasliševanjih« redno poročal Zagarju.

Prav tedaj je orožništvo na vseh postajih dobilo strogo zaupna navodila o zatiranju komunistične dejavnosti. Vsebovala so tudi najnatančnejši opis sestave partijskih celic in kako celice delujejo, pa celo program KPJ. Pašan je to brošuro pokazal že naslednji dan Zagarju, da je ta lahko prilagodil nadaljnjo partijsko dejavnost.

Nekateri Radovljičani, Leščani in Kroparji se s hvaležnostjo spominjajo Pašana in njegovega delovanja pred vojno. Marsikaj zanimivega vedno povedati.

Pašan se je na prvem obhodu oglašil pri Križnarju v Radovljici. Ta ga je prijazno sprejel, ker ga je tudi sam dobro poznal. Pašan je v hiši opazil veliko sliko pisatelja Maksima Gorkega. Moža sta bila takoj v zaupnem pogovoru. Pašan je Križnarju zagotovil, da se mu ni treba bati, kakor tudi ne njegovim tovarišem, če bi bilo treba kaj ukreniti. Naročil mu je, naj pozdravi Staneta Zagarja in mu sporoči, da ga bo kmalu obiskal.

utrinki in odmevi

»Za Titov dom v Kumrovcu«

Šolska vrata so spet odprta. Ponovno so oživele učilnice, hodniki, šolska dvorišča. Okoli šole se spet razlega tisti vsakdanji živ-žav.

In prav ta živ-žav me je spomnil na podobnega, še bolj razposajenega izpred zimskih počitnic. Kakšen dober teden dni pred koncem prvega polletja je bilo slišati otroške glasove, ne samo pred osnovno šolo Danile Kumar, ampak tudi na ulicah, pa po hišah, blokih in stolpnih v Stožicah. Se sedaj imam pred očmi tiste vesele obraze mladih šolarjev, pa njihove oči, ki so kar žarele, ko so se drobne ročice oklepale težkega papirnatega tovora.

»Zakaj pa zbiraš papir?«, sem vprašal enega izmed njih.

»Za Titov dom v Kumrovcu«, se je glasil kratak odgovor šolarja, ki je takoj nato odhitel proti šoli.

»Za Titov dom?« Zamislil sem se, pa mi je kaj kmalu postalo jasno:

»Otroci nabirajo papir za spominski dom borcev in mladine Jugoslavije v Kumrovcu.«

O njem je bilo napisane že kar precej. Vendar pa ne bo odveč, če omenimo še enkrat, da je vzpodbuda za njegovo izgradnjo prišla prav od tu — iz Stožic in pa iz Kumrovcu. Zanj so se zavzemali borci in mladina, svojo prvo veliko realizacijo pa je ideja doživela lam, meseca aprila. Takrat je predsednik Tito položil v Kumrovcu temeljni kamen.

Torej ni naključje, da je bila zbiralna akcija prav v Stožicah,« sem pomislil in se ozrl še po drugih šolarjih. Hodili so posamezno, največ pa v skupinah. Naročja so jim bila polna časopisnega papirja, nekateri pa so ga vozili kar v vozičkih. Koliko veselja pa tudi truda! Toda slednjega jim ni bilo žal, saj so delali zase in za tiste, ki so jim priborili brezskrbno mladost. Pa še za nekaj več! Za idejo bratstva in enotnosti naših narodov. Seveda, pomena teh besed se večina njih še ne zaveda, toda že sama beseda Tito je za njihovo mišljenje zadostna razlaga.

Pa še nekaj je vzpodbujalo mlade šolarje k tako vnetemu zbiranju papirja. Zvest, da bodo z lastnim delom prispevali lastni dinar. Kadar gre za podobne, ali pa solidarnostne akcije, prihajajo otroci k staršem s prošnjo: »Mamica, tovarišica je rekla, če prinesemo dinar za...«. Tako je ponavadi! Ob tem pa otroci čutijo prav malo lastnega veselja in zavesti, da so nekomu pomagali. Takrat je bilo povsem drugače. Samo zamislimo koliko stopnic so morali prehoditi, kolikokrat pozvoniti na zvonce in kolikokrat spregovoriti ene in iste besede: »Ali imate kaj starega papirja?«

Pa ne samo to. Potrebna je bila kar precejšnja mera organiziranosti. Ta se je kazala že na zunaj. Skoraj ni bilo hišnih vrat, na katerih ne bi bili nalepljeni listki z napisom: »Zbiramo papir za dom borcev in mladine v Kumrovcu. Pobirali ga bomo v ponedeljek in torek popoldne. Papir lahko postavite tudi pred vrata!«

V šoli je bilo treba pripraviti prostor, kjer so razvrstili papir, pa tudi sprejemno postajo. Treba je bilo določiti učence, ki so tehtali papir, obenem pa zapisovali količino in razred vsakega prinašalca. S tem je bil zagotovljen nadzor nad količino, ter določen vrstni red razredov.

V celoti odobravam

Zahvaljujem se vam za članek v 6. številki TV—15, ki ga v celoti odobravam. Prebral sem ga, žal mi je bilo to, da se niste oglašili tudi pri meni, ker je Cetin poleg toliko drugih prizadel tudi mene osebno in to najprej. Leta 1969 enkrat septembra, ko smo šli na občino zaradi partizanske proslave v Loparju, smo vzele s seboj Cetina kot učitelja, ki je znal govoriti in ker je bil odbornik skupščine, da bi nam pomagal. Na moje besede, naj povemo, koliko je naša vas dala borcem in žrtv, je energično odbil: »Kar se tiče borcev, ne jih omenjati nič!«

Se je bilo krivic in še imam podatkov, pa vam jih bom prinesel osebno. Povedal vam bom še to, da med borbo nismo iskali nobene komisije — verjamejo naj poštenim borcem...

S tovariškimi pozdravi

AVGUST STARC, Lopar 4
p. Marežice

Celotna akcija je potekala tako, kot so si jo zamislili. Se več, k sodelovanju so pritegnili tudi starše, saj je k odkupni postaji pripeljala kar precej, s papirjem naloženih osebnih avtomobilov.

In uspeh? Takšnega se niti sami niso nadejali, saj so zbrali kar 11 ton papirja.

In če pomislimo, koliko šol je še v Sloveniji! Povsod v njih pa so šolarji, ki niso nič drugačni kot mladina iz Stožic. Treba jih je le vzpodbuditi in organizirati!

VERAZ ROMAN

pravna posvetovalnica

POJASNILO NE VELJA VEČ!

F. S. Maribor

Vprašanje: V našem časopisu ste pod naslovom Novosti za udeležence NOV brali, da se lahko upokojijo borci, ki so delovali v NOV po 9. 9. 1943, predčasno. To je, ko dopolnijo 55 let starosti in imajo 35 let pokojninske dobe, oziroma ko dosežejo 50 let starosti in 30 let pokojninske dobe (ženske). Pri tem se jim pokojnina zmanjša za vsako leto 1,33 odstotka oziroma za pet let 6,65 odstotka. Obenem je bilo objavljeno, da se borcem oziroma udeležencem NOV iz leta 1944 pokojnina poveča za 30 odstotkov, vendar tako, da ne sme preseči 85 odstotkov od pokojninske osnove. Prosite za pojasnilo, če so te navedbe točne in s katero uredbo so bile zadevne določbe objavljene. Prosite tudi za navedbo uradnega lista.

Odgovor: Pojasnilo, objavljeno v našem časopisu, je bilo točno, vendar po novem letu ne velja več. Gre za tki. predčasno upokojitev, ki pa ne velja samo za borce NOV po 9. 9. 1943, temveč za vse zavarovance. Tako upokojitev, je poznal že pokojninski zakon iz leta 1965, ki določa kot pogoj za moške: 55 let starosti in najmanj 35 let pokojninske dobe; kot pogoj za ženske: 50 let starosti in 30 let pokojninske dobe. S tem, da se pokojnina za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj pred 60 oziroma 55. letom starosti zmanjša za 1,33 odstotka.

Ista določila je prevzel tudi novi zvezni pokojninski zakon, vendar s tem, da je predčasna upokojitev možna samo še v letu 1973. Pogoj pa so isti kot v dosedanjem zakonu. Vendar za borce, ki se tako upokoje, ne veljajo določbe o odstotnem povečanju pokojnin. Zdaj imamo dva pokojninska zakona, zveznega in republiškega. Prvi je Zakon o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidnega zavarovanja. Objavljen je bil v 35. številki lanskega zveznega uradnega lista. Republiški zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju pa je bil objavljen v 54. številki lanskega republiškega uradnega lista. Vsa določila so prevzeta v statut skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja SRS objavljen v 1. številki letošnjega republiškega uradnega lista. O predčasni upokojitvi pa govori ta zvezni pokojninski zakon in statut skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja SRS.

ALI INVALIDSKI UPOKOJENEC LAHKO »ŠE KAJ DELA«?

O. I. Kisovec

Vprašanje: Ze od leta 1959 ste invalidsko upokojeni. Sprašujete, če smete kot delovni invalid še kaj delati. Invalidnina je majhna, pa bi radi zaslužili še kak dinar. Mislite na honorarno zaposlitev kake 4 ali 5 ur dnevno.

Odgovor:

Novi predpisi o pokojninskem oziroma invalidskem zavarovanju določajo, da se invalidskemu upokojencu, ki znova stopi v delovno razmerje in dela polovico ali več kot polovico delovnega časa, ali začne opravljati dejavnost, na podlagi katere je obvezno zavarovan, invalidnina ne izplačuje. Če pa invalidski upokojenec znova stopi v delovno razmerje, v katerem dela manj kot polovico delovnega časa, pa velja za ista določila kot za starostne upokojence. V tem primeru obdrži invalidsko pokojnino, vendar invalidska pokojnina in njegov dodatni zaslužek ne smeta presežati dvojnega zneska povprečnega osebnega dohodka vseh zaposlenih iz preteklega leta. Če pokojnina in dodatni zaslužek presežata to mejo, se izplačuje le del pokojnina, ki je odvisen od višine skupnega dohodka. Vendar se v nobenem primeru upokojencu ne sme trgati več kot polovica pokojnine.

Nemara ga še vedno premalo poznamo

Del spomenika padlih borcev v Murski Soboti

Onstran Slovenskih goric, tam, kjer je med gričevjem razpeto Mursko polje, in še dalj čez reko Muro, vse do Goričkega, se razteza nekdanja slovenska »Sibirija«. Bili so časi, ko so v ta del Slovenije pošiljali ljudi po kazni. Učitelji so stopali po blatnih kolovozih do samotne šole. Počutili so se izgubljene, brez slehernih možnosti, brez upanja, da se bodo lahko kdaj vrnili.

Prekmurje pred mnogimi leti: to so bili odvisni od sonca, od dežja, od sezonskega dela. Vsako jesen so se vračali z vozovi, na katerih so imeli nekaj pšenice in mnogo manj priloženega denarja.

Prekmurje pred mnogimi leti: to so bili kmetje, to je bila peščica izobražencev in duhovnikov, šolanih na Madžarskem, bolj ali manj »promadžarsko« usmerjena. Prekmurje je področje, kjer široka nacionalna zavest zaradi tisočletne povezanosti z Madžarsko nikoli ni bila močna. Stara Jugoslavija je živela dvajset let. Prekmurje je pred tem spadalo pod Avstroogrske kot madžarski del. Že pred drugo svetovno vojno je bilo to občutiti močan vpliv kulturbunda, zlasti pa hitlerizma — prek sezonskih delavcev, ki so se vdinjali z delom v Nemčiji.

Prekmurje pred drugo svetovno vojno: na drugo stran Mure so prihajali izobraženci, sezonski delavci so se vračali iz Francije, srednješolci so se spoznali s starimi komunisti in z delavskim gibanjem drugod po svetu. V Prekmurju je bilo zelo malo proletariata. Tu so bili kmetje, tu je bilo neznošno kmečko življenje, tu je bil velik narodnostni in socialni problem.

Tudi med mladimi Prekmurci je bil v ideologiji precejšen razkorak. Osnova ideološkemu nasprotju je bil močan katoliško-kleikalni vpliv na vseh področjih — tudi na gimnaziji v Murski Soboti.

Temu vplivu se je poskušalo zoperstaviti.

ti sokolsko društvo z vsemi oblikami svojih dejavnosti.

Prekmurci so se množično nacionalno osveščali šele leta 1941.

V Petrovcih sem, le nekaj kilometrov od madžarske meje. Na vrhu hriba je Kramčanova domačija. Dež je naredil iz zemlje neprijetno zmes. Smodiševa mati in hči ribata kuhinjo. Mladi gospodar Štefan se je pravkar odpeljal v mlin. Stari oče Ludvik v kleti plete »krablačo«. Čez štiri leta jih bo imel osemdeset. Dve vojni je preživel in v prekmursko ravnico je zaljubljen kakor otrok v igračo.

Pripoveduje mi o letu 1941, o Štefanu Kovaču, ki ga je večkrat obiskal, o Kardošu, o sinu, s katerim sta zbirala orožje, o aretaciji o taborišču. Sedemindvajset so jih odpeljali v Budimpešto na sojenje. Nekaterih stvari nikoli ni mogel razumeti. Ali je Kardoš resnično vse izdal, ko so ga ujeli in odpeljali v Szapáryev grad? Okupatorju je natančno opisal pot do podrtega hrasta na Gančem polju, kjer so postavili zasede in kjer je padel pod streli Štefan Kovač.

Po obsodbi so poslali sina na prisilno delo v Rusijo, kjer pa se je pridružil partizanom in se vrnil čez Srem v Jugoslavijo.

In leta 1945 je postal oče Smodiš sekretar rajonskega odbora Osvobodilne fronte. Vnucom pa je pogosto pripovedoval o Štefanu Kovaču.

SIDA PODLESEK je hotela postati učiteljica, toda po končani gimnaziji se je odločila za medicino. Leta 1940 je odšla na ljubljansko univerzo.

Stanuje v Murski Soboti, na koncu slepe ulice. Zdaj že nekaj časa sediva v kuhinji in se pogovarjava o politično razgibanem srednješolskem življenju, ki je menda povzročilo, da je postala članica komunistične partije že januarja 1941.

»Dan pred okupacijo sem bila še v Ljubljani. Pred tem sem spremljala tovariša

Ludvik Smodiš, nekdanji sekretar Osvobodilne fronte v Petrovcih

Marinka na poti po Dolenjski. Centralni komite je že predvideval morebitno okupacijo našega ozemlja in se pripravljaj na to (vojaški komiteji). Spominjam se, da mi je rekel tovariš Marinko: »Morda bo čez nekaj mesecev med Ljubljano in Prekmurjem meja«.

Domov sem se vrnila 5. aprila. Naslednjega dne je vdrl čez mejo okupator. Kako je bilo takrat v krajih onstran Mure?

Del prebivalstva je sprejel Madžare, nekaj jih je pozdravilo Nemce, le pravo kmečko prebivalstvo in napredna mladina je s sovražstvom gledalo na okupatorja, ki je pomnil pojem oropnosti nacionalne svobode.

Komunisti smo imeli moralno obveznost, da nadaljujemo politično delo. Za leto 1941 mislim, da je bilo zelo pomembno, da smo imeli stalno povezavo z Ljubljano, kar nam je v naslednjih letih okupacije le delno uspevalo.

Kot dvajsetletno dekle sem najlaže delala z mladimi. S konspiracijo smo imeli prav malo izkušenj. Večino aktivistov so Madžari kmalu onemogočili. Madžari so po prvih večjih akcijah naših aktivistov začeli zapirati sumljive prebivalce. Poznali so vse tiste, ki so že pred vojno delovali kot komunisti ali njihovi simpatizerji. Menim, da so imeli že od začetka zelo dobro organizirano vohunsko službo; tudi med našimi ljudmi.

Oktober so me drugič aretirali — potem ko so ujeli Kardoša in jim je le-ta povedal vse, česar Madžari še niso vedeli. V Murski Soboti je bil proces samo proti tistim, ki so prišli pred naglo vojaško sodišče. Zvezani smo morali gledati obešanje Kardoša in Cvetka.

Na obravnavi v Budimpešti sem bila obsojena na osem let zapor. Po dveh letih sem bila amnestirana. Vrnila sem se v domačo vas.

Prekmurje je imelo tudi v prvi polovici leta 1944 zelo slabo povezavo z drugo stranjo Mure. Končno je prišlo leto 1945.

Da... večkrat postavljajo vprašanje, če je bilo aktivistično delo v Prekmurju plodno. Neka študentka me je nekoč vprašala, če mislim, da je bil Štefan Kovač res velik heroj.

Mislim, da je bil, in vem, da bi bila vprašanja o koristnosti odpora v začetku okupacije popoln nesmisel. Vse to smo delali v posebnih okoliščinah, ki niso dajale možnosti za organiziran splošni ljudski odpor. Toda ko so se pojavili v Prekmurju prvi partizani, so se jim prebivalci množično pridruževali, rekli bi celo lahko, da so se tedaj nacionalno osvestili.

PREKMURJE sedemindvajset let po osvoboditvi. Kadar se lok požene čez napete violinske strune, zazveni čardaš še vedno tako kot je zvenel nekoč. Otožen zna biti kakor jesensko polje. Prekmurje danes ni več »Sibirija«. Toda ljudje še vedno odhajajo čez mejo na sezonsko delo, še vedno jim reže kruh tujina, čeprav je leto 1945 obetalo vse kaj drugega. Je to navada, ki se v človeka zakorenini, ali potreba?

V stari hiši z lesenim stopniščem ima svoje prostore Zveza združenj borcev NOV — Murska Sobota. Dan za dnem prihajajo po škripajočih stopnicah nekdanji borci (večinoma priseljenci), da bi popili skodelico kave in razodeli, kar jih teži.

Zapletel sem se v pogovor s predsednikom ZZZB NOV Murska Sobota Ljubomirjem Deškovičem, tajnikom Helo Sreš in predsednikom invalidske komisije Rafl Rudjem-Savom.

Na področju Murske Sobote je devetdeset tovarišev, ki imajo priznan status borca. Pet kmetov dobiva borčevski dodatek. V borčevski organizaciji je 400 nekdanjih borcev in aktivistov — 407 je invalidov, med njimi je največ nekdanjih avstroogrskih vojakov. Vsem tem-tovarišem bolezen tudi v prekmurskih ravninah ne prizanaša. Več kot šestdeset jih leži na bolniških posteljah. Potrebno bi bilo organizirano zdravljenje z rednimi sistematskimi pregledi borcev in invalidov. Toda menda je za tako delo premalo strokovnega kadra in seveda... vprašanje financiranja. Zavod za socialno zavarovanje.

Sida Podlessek: »Večino prekmurskih aktivistov so Madžari kmalu onemogočili...«

vanje ima vsako leto manj sredstev. V minulnem letu je bilo na klimatskem zdravljenju samo 16 tovarišev iz Prekmurja. Pojavil se je predlog, da bi del sredstev, ki so bila namenjena za reševanje stanovanjskih vprašanj, oddvojili in bi neke na Gorenjskem zgradili dom za borce in invalide.

Morda bi odšlo na klimatsko zdravljenje kljub vsemu več tovarišev, če bi ne bil zdravnik, ki pregleduje borce, skoraj pretirano strog v ocenah zdravstvenega stanja ljudi.

Nerešenih stanovanjskih zadev borcev (razen dveh) v Prekmurju ni, čeprav se tudi tu včasih pojavijo težave, ki jih največkrat povzročijo ljudje sami.

In življenje gre svojo pot. Tako mirno teče in na videz tako brez skrbi, da človeka ne more prepričati. Mar to ne pomeni, da še vedno premalo poznamo ta prekmurski kos slovenske zemlje in njene ljudi?

Fotografije in tekst: SILVO TERSEK

RAZPIS ZA RAZSTAVO »MOJE DARILO HRABREMU VIETNAMSKEMU LJUDSTVU ZA OBNOVO PORUŠENE DOMOVINE«

Odbor za muzejsko zbirko in varstvo spominskih obeležij NOB občine Ljubljana-Bežigrad prireja v prostorih zbirke, v Domu borcev NOV na Črnučah, stalne razstave na temo NOB. Te razstave so vsako leto drugačne. Za razstavo v šolskem letu 1973/74 je odbor sprejel naslednji sklep:

»Naprosamo vodstva osnovnih šol ljubljanskih občin, da v drugi polovici šolskega leta 1972/73 v program likovne vzgoje od 1. do 8. razreda sprejmejo ustvarjanje takšnih likovnih del (sestavljajk in risb v vseh tehnikah), ki bodo ponazorile kaj bi kdo rad poklonil Vietnamu. Naslov teme za ta dela je: »Moje darilo hrabremu vietnamskemu ljudstvu za obnovo porušene domovine«.

Zadnji rok za oddajo del je 30. junij 1973.

Vsi udeleženci razstave bodo dobili pismena priznanja, najboljša dela pa bodo nagrajena.

Vprašanja in prijave na ta razpis pošljite na naslov: Muzejska zbirka NOB za mladino, Titova 379, Črnuče pri Ljubljani.

Odbor za muzejsko zbirko in varstvo spominskih obeležij NOB občine Ljubljana-Bežigrad

PRI ZAVODU »BOREC« BODO IZSLE V LETU 1973 NASLEDNJE KNJIGE:

1. Ferdo Godina: JEZDEC BREZ KONJA. — Humorističen roman iz življenja partizanov. Cena 90.— dinarjev.
2. Ivo Zorman: DRAGA MOJA IZA. — Roman iz življenja nekdanjega borca, ki ga mori prepad med mladeniški sanjami in vsakdanjo resničnostjo. Cena 123.— dinarjev.
3. Ivan Matičič: RDECI SIGNALI. — Dokumentiran prikaz dela v ilegalni tiskarni »Tone Tomšič«. Cena 75.— dinarjev.
4. Jože Vidic: ZLOČIN PRI LENARTU. — Zgodba o komandirju VOS, ki je bil hkrati še agent gestapa. Boj z dvojnimi agenti. Vstaja v zgornjesavski dolini. Cena 140.— dinarjev.
5. Hinko Vilfan: VELIKI PETEK. — Vojne slike, vedre in pretresljive iz časa NOB. Cena 80.— dinarjev.
6. Vinko Trinkaus: BRIGADE S HRIBOV. — Druga knjiga trilogije o zasavskih revirjih med NOB in o štajerskih partizanih. Cena 160.— dinarjev.
7. Tone Ožbolt: SERCER. — Življenje in delo narodnega heroja Ljube Serčerja. Cena 81.— dinarjev.
8. Zvonimir Kulundžić: POLITIKA IN KORUPCIJA V STARI JUGOSLAVIJI. — Dokumentarno gradivo iz politične zgodovine stare Jugoslavije. Cena 155.— dinarjev.
9. J. D. Sanderson (prev. J. Prešern): SOVRAŽNIKU ZA HRBTOM. — Resnične in nenavadne zgodbe z raznih bojišč druge svetovne vojne. Cena 87.— dinarjev.
10. Jevgenija S. Ginzburg (prev. Milan Apih): PODVOJITE STRAZO. — Spomini ruske komunistke, ki je brez krivde preživela osemnajst let v stalinskih zaporih. Cena 110.— dinarjev.
11. Ivan S. Konjev (prev. D. Zeljeznov): PETINSTIRIDESETO LETO. — Spomini enega najbolj znanih sovjetskih maršalov. Cena 90.— dinarjev.
12. Peer Hansen (prev. J. Moder): ČEPRAV BI NAM ŽIVLJENJE VZELI. — Saga, resnične zgodbe o kmečki družini iz Trondelaga na Norveškem med drugo svetovno vojno. Cena 85.— dinarjev.
13. Stane Terčak: UKRADENI OTROCI. — Izpopolnjena in razširjena izdaja knjige, ki opisuje usodo 9000 slovenskih otrok med nemško okupacijo. Cena 110.— dinarjev. Vse knjige so vezane v celo platno. Prodajamo jih tudi na obroke.

Marinčkova mama – 80-letnica

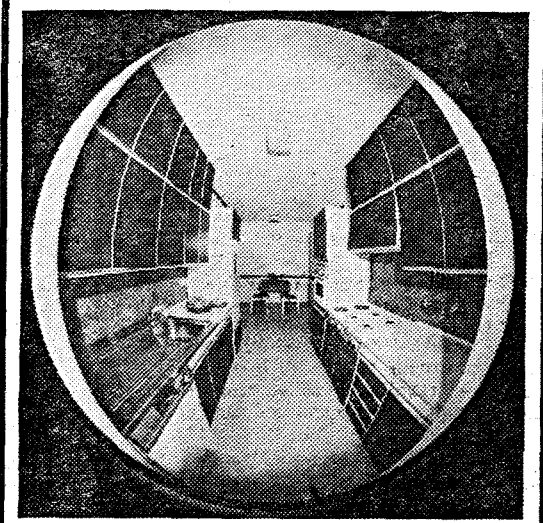
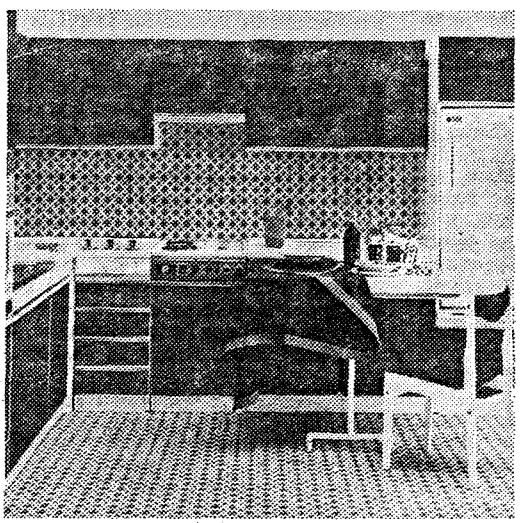
Drugega februarja je praznovala 80 let Pepca Marinček iz Ljubljane. Njena življenjska pot je pot mnogih slovenskih mater, pot, polna odrekanja in samopremagovanja.

Z možem Antonom je imela 9 otrok, ki sta jih vzgajala v naprednem duhu. Ko se je začela vojna, so se oče in starejši otroci Tone, Jože, Ciril in Martina takoj vključili v delo za NOB in potem tudi odšli v partizane. Mati in drugi, ki so ostali doma, so nudili zavetje ilegalcem, partizanom, ki so se zdravili v Ljubljani in z njimi delili svoje skromne grižljaje. Mati je postala druga mati otroku, katerega mama je odšla v partizane. Vojna vihra je zadala materi veliko žalost, domov se niso vrnili mož Anton, sin Jože in zet Aki Slajpah.

V globoki bolečini, vendar brez mnogih besed se je posvetila drugim, še nedoraslim otrokom in jih v težkih povojnih letih vse izsolala. Še danes je vsa delavna in vedno pripravljena pomagati svojim in drugim, ki so pomoči potrebni.

Tudi mi se pridružujemo željam njene rodbine in njenim prijateljem, da bi še vrsto let preživela v zdravju in zadovoljstvu v krogu svoje družine.

Nagradna križanka BREST št. 53

[illegible]

Razpis nagradne križanke

Spoštovani bralci, naročniki in reševalci križank!

Tudi tokrat vam predstavljamo »Brest« in njegov proizvodni program. Križanka ni tako težka, vsaj tako nam nekateri sporočajo. — Sicer pa — če nas boste izzivali, bomo poiskali bolj trd oreh.

Dne 5. marca bomo žrebali, že 8. marca, na sam

praznik dneva žena, pa bomo objavili rezultate (v 10. številki lista).

Pri nagradah ostanemo v mejah kot doslej — »Sveti Urh«, »Beg z morišča« in »Prvi bataljon«.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA

Tovarištvo – temeljna vrлина revolucije

Na letni skupščini ZZB NOV občine Maribor so uvodoma poudarili, da njihovi člani niso poklicani le za to, da bi samo pri-trjevali sprejetim sklepom in stališčem, temveč so neposredni oblikovalci stališč in sklepov aktivni dejavniki pri njihovem uresničevanju. V današnjem družbenopolitičnem dogajanju je takšna zavzetost borcev narodnoosvobodilne vojne toliko bolj potrebna.

O tem je na skupščini obširno govoril JANEZ HRIBAR, predsednik ZZB NOV občine Maribor, ko je analiziral nekatere družbenopolitične probleme, opozarjajoč na posamezne negativne pojave. Pri tem je opozoril na potrebno enotnost med borci, saj so nedeljivi del naprednih socialističnih sil, in na tovarštvo, ki je bila temeljna vrлина naše revolucije. Z enominutnim molkom so počastili spomin na 208 članov, ki so umrli v mandatni dobi 1971 in 1972.

Dejavnost ZZB NOV občine Maribor, ki ima 7.162 članov in 1.410 vojaških vojni invalidov ter 41 krajevnih organizacij je bila v minuli mandatni dobi predvsem usmerjena na razprave o referendumu o otroškem varstvu in šolstvu, združitvi zdravstvenega zavarovanja delavcev in kmetov, novi stanovanjski zakonodaji za urbanizacijo mesta Maribor, davčni politiki, vprašanju obrti, spremenjeni invalidski in borčevski zakonodaji, kadrovske politiki v občini in v krajevnih organizacijah, manjšinskem vprašanju v zamejski Koroški in v Italiji, podpori Vietnamu, socialni diferenciaciji, pismu in še drugih tekočih problemih ter pomembnejših gospodarskopoli-tičnih vprašanj.

Tako se torej Zveza združenj borcev občine Maribor, kakor tudi krajevne organizacije niso ukvarjale samo z lastnimi problemi, kot so stanovanja in materialna vprašanja, ampak so se poglobljale tudi v politično problematiko. To pa pomeni, da lahko

krajevne organizacije in občinsko organizacijo borcev opredelimo kot pomembno družbeno politično silo v občini Maribor. Poleg take družbene zavzetosti so krajevne organizacije — nekatere bolj druge manj uspešno — pomagale borcem z nižjimi dohodki. Njihovi predstavniki so tudi obiskovali onemogle in ostarele borce, matere padlih borcev in invalidov. Hkrati so zahtevali boljše klimatsko in topliško zdravljenje in rekreacijo, stanovanja pa primernejša za borce, za višje priznavalnine, za študijsko pomoč ter izdatnejšo skrb za otroke umrlih članov.

Seveda so se zavzeli tudi za pravilno vrednotenje revolucionarnih tradicij. Prav to krepi osveščanje naših ljudi in vzpodbuja njihovo družbeno udejstvovanje v nadaljnjem razvoju naše socialistične skupnosti, zlasti pa utrjuje zavest o naši moči splošnega ljudskega odpora. V zvezi s prenašanjem tradicij narodnoosvobodilne vojne se zavzemajo, da bi šole in varstvene ustanove, ki jih bodo v občini Maribor zgradili v prihodnjih letih s prispevki občanov in drugimi sredstvi, poimenovali po zasluženih borkah in borcih oz. z imeni iz časov narodnoosvobodilne borbe. Tako predlagajo, da bi šola v Zg. Kungoti dobila ime po Francu Zalazniku-Leonu. Ob tem so še opozorili na nekaj konkretnih primerov, da so posamezna zgodovinska obeležja zamenjana, obraščena z grmovjem ali trnjem, napisli pa da so že iprani in težko čitljivi. V razpravi je sodelovalo več tovarišev, ki so opozorili na različne probleme.

Skupščino so zaključili s temeljno željo, da bi med borci prevladovala tudi v današnjem času tista temeljna vrлина, ki smo jo med vojno imenovali tovarštvo. Za novega predsednika so ponovno izvolili narodnega heroja JANEZA HRIBARJA.

D. MIKLAVEC

Ostre obsodbe vredno

Fovsod, kjerkoli urejajo te ali one pravice občanov, pa bodisi da te pravice izvirajo iz zakonskih ali drugih predpisov, se dogaja, da pride do posameznih nepravilnosti na eni ali drugi strani. Pri tem ne gre prezreti, da imajo nekatere od takih nepravilnosti objektivno obeležje, velika večina pa jih je posledica raznih osebnih, sebičnih ter koristolovskih nagibov in teženj. Tudi pri dodeljevanju stanovanj borcem je bilo slišati o nekaterih takih uspehih pa tudi nuspelih pozikah izkoriščanja pravic. Naj navedemo primer, ki smo zanj izvedeli pri komisiji za prednostni vrstni red za stanovanja borcev v Ljubljani:

Profesorica Vida Pogačnik, ki stanuje v Ljubljani, Beethovnova ulica 6, in ki ima status borca, je že leta 1969 poslala vlogo komisiji za izdelavo prednostnega vrstnega reda za stanovanja borcev v Ljubljani, da bi ji dodelili dvosobno stanovanje. Ko je komisija nato dobila vse potrebne podatke in si tudi ogledala stanovanjske prostore prof. Pogačnikove, je potrdila upravičenost vloge, a hkrati ji je pojasnila, da ji, ker živi sama, po predpisih lahko dodelijo samo garsonjere.

Toda nobeno pojasnjevanje, nobeno prepričevanje ni pomagalo; prosilka je vztrajala pri svoji zahtevi, naj ji dodelijo večje stanovanje. Ker pa tudi s svojimi vztrajnimi zahtevami ni uspela, je odklonila dodelitev garsonjere.

S tem pa se je začelo pritoževanje na vse strani. Tudi pri predsedniku mestne skupščine se je osebnih pritožila, toda le-ta ji ni mogel povedati nič drugega kot tisto, kar je bila že zvedela pri komisiji. Ker s svojimi pritožbami ni nikjer uspeła, je Vida Pogačnikova ušla drugače pot.

Z zatrdilo, da potrebuje večje stanovanje, je predlagala, naj ji navedena komisija odobri toliko kredita, kolikor stane garsonjera. Ker pa namerava kupiti večje stanovanje, bo sama doplačala toliko, kolikor je tako stanovanje dražje od garsonjere.

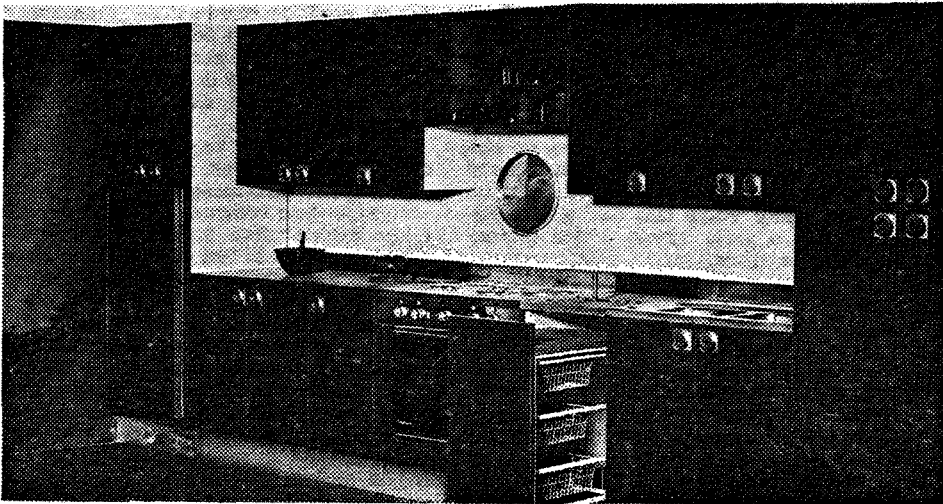
Ker sta njeno vlogo, spisano v tem smislu, priporočila združenje borcev, katerega članica je Vida Pogačnik, in pa občinski odbor ZZB NOV — Ljubljana-Center, ji je komisija 6. januarja 1972 odobrila posojilo v višini 100.000 dinarjev (deset milijonov starih dinarjev). Za ta denar in z dodatkom svojega je kupila v Ljubljani, v Kersnikovi ulici, dvosobno stanovanje, ki je bilo vse-ljivo 30. septembra 1971.

Do tu bi bilo vse več ali manj razumljivo. Toda zgodilo se je tole:

Ceprav je bilo novo stanovanje vseljivo že v septembru 1971, stanuje profesorica Vida Pogačnik še danes v svojem starem »neprimerem« stanovanju, novo pa oddaja v podnajem raznim inozemcem.

To pa je tisto, kar je ostre obsodbe vredno!

V. M.

kuhinja
»sirena«

lipa

ajdovščina
tel: 065-73011

TO SO ŠPEKULANTI

Na redni skupščini ZZB NOV občine Ljubljana-Bežigrad je bila med drugim izrečena tudi ostra kritika na račun tistih, ki so bili kot bivši borci NOV deležni raznih ugodnosti pri nakupu zemljišč in graditvi hiš na jih, pa so na ta način pridobile nepremičnine kasneje preprodali. Z moralnih gledišč naše socialistične družbe so taki posamezniki vredni ostre obsodbe, čeprav (oziroma tembolj) če so bili udeleženci NOB. To so navadno špekulanti in je treba v tem smislu proti njim tudi ukrepati! Zbor je sklenil predlagati občinski skupščini, naj te ljudi v celoti obremeni s komunalnim prispevkom, prometnim davkom in drugimi dajatvami. Takoj jih je treba prijaviti komisiji za raziskavo izvora premoženja!

CANKARJEVCI V PLETERJAH

Pred tridesetimi leti — točneje 17. februarja 1943 — je Cankarjeva brigada napadala belogardiste, ki so se utrdili v samostanu Kartuzijancev v Pletterjah. Prav v spomin na ta dogodek je pred dnevi obiskal odbor 5. SNOUB »Ivan Cankar« ta samostan, predvsem pa nekdanjega priorja dr. Leopolda Edgarka-Lavova in mu izročila posebno zahvalo borcev te brigade za njegovo podporo v borbi slovenskega naroda za njegovo osvoboditev. Znano je, da je prav prior takrat precej pomagal, da je ta napad cankarjevcev prežgal belogardiste in Pletterjev.

Dr. Leopold Edgar, ki je star 92 let, je bil izredno presenečen nad to pozornostjo in je ves čas obiska napeto sledil obujanju spominov nekdanjih borcev, še posebno zgovornega Juleta Verbiča. Ko je sprejel lepo izdelano spominsko zahvalo, je dr. Edgar v kratkih besedah skromno povedal, »da je vsa leta narodno osvobodilnega boja imel pred očmi le to, kako bi pomagal pri pravični borbi naših ljudi za našo zemljo, ki so jo branili pred tujimi napadalci, saj je vseskozi vedel, da ti v naših krajih nimajo kaj iskati«.

JANEZ CADEZ

JAVITE NAM

Na objavljeno fotografijo v 4. številki TV-15 nam tovariš Jože Volk s Pobevo 6 v Kopru javlja sledeče:

»Menim, da gre za Gorazda. Spominjam se točno, da je bil Gorazd borec 5. bataljona 1. brigade VDV in ne borec istrskega odreda. Ne vem točnega datuma, ko je bil Gorazd poslan v partizuljo iz Preloži proti Celjam. Z njim je bil takrat še tovariš Frank Kristjan, ki sedaj biva v Šempetru pri Gorici in še neki tretji borec. Padli so v zasado sovražnikov, ki so jih gonili nazaj proti Preložam. Gorazda so dohiteli in ga zaklali. Kako se je Gorazd pisal oz. imenoval, ne vem in verjetno tudi Frank ne bo vedel. Gorazd je bil doma z neke vasi blizu Trsta, star je bil kakih 20 let, visoke postave, plavih las in zdi se mi, da je bil študent. Ko je bila naša enota v vasi Suhorje, ga je obiskala mama. Kot se spominjam, je bil edinec. Komandant 5. bataljona je bil takrat Benjamin Žižmond, sedaj polkovnik in živi v Ljubljani, politični komisar pa dr. Franc Karo, Trubarjeva 51, Ljubljana. Morda bosta onadva lahko dala kaj več podatkov o Gorazdu.

Se to! Mislim, da je še vedno na mojem domu v vasi Suhorje v Brkinih Gorazdov ovčji kožuh in na njem je videti prebod z nožem. Meni je služil vse do marca 1945, ko sem odšel v Istro in ga takrat pustil doma. Imam zelo izčrpen seznam borcev 5. bataljona, toda ravno o padlih je bolj malo podatkov...«

Tovarišu Jožetu Volkmu se za podatke najlepše zahvalujemo.

POIZVEDBA

Prešernova brigada je junija 1944 vdrla na Jeleniceh v taborišče francoskih ujetnikov, jih osvobodila in odvedla s seboj k partizanom. Ko se je bataljon vračal, je po nepotrebnih podatkih padlo pet tovarišev. Zato naprošam vse tovariše in tovarišice, ki so bili tedaj pri tem napadu navzoči, da sporočijo na naslov »Odbor Prešernove brigade, občinski odbor ZZB NOV, občinska skupščina Kranj« naslednje podatke: koliko tovarišev je padlo, natančno kje je to bilo in imena padlih. — Podatke potrebujemo za spominsko ploščo padlim, ki bi jo radi odkrili letos ob tridesetletnici ustanovitve Prešernove brigade.

OBVESTILO BORCEM GRADNIKOVE, PREŠERNOVE IN VOJKOVE BRIGADE TER PRIPADNIKOM DRUGIH ENOT 31. DIVIZIJE

Vabimo vse, da se s svojci vred udeležite tradicionalnega srečanja borcev 31. divizije, ki bo 3. marca letos od 19. ure naprej v domu JLA v Ljubljani (nasproti železniške postaje).

ODBOR BORCEV 31. DIVIZIJE

dobro je, če veste

ROBOT DELA POD VODO NAMESTO POTAPLJACEV. Leningraski inženirji so naredili mehanično roko, napravo, ki ima izredno uporabnost za razne namene v industriji in drugod. Ta umetna roka lahko dvigne in prenese do 30 kg težko breme s hitrostjo meter na sekundo. Posebno vrednost pa ima, ker lahko v mnogih primerih nadomesti potapljače pod vodo.

ZE V KAMENI DOBI SO ZNALI OPERIRATI LOBANJE, kakor dokazujejo arheologi, ki so nedavno v Latviji odkopali kosti človeka iz mlajše kamene dobe. Dognali so, da je kirurg pred približno štiri tisoč leti spretno prevrtil, odprl človeško lobanjo in opravil operacijo. Vse kaže, da je bil ne le spreten, zlasti še, če pomislimo, da je uporabljal kamnito orodje, iz kremenarveč da je tudi dobro poznal človeško telo (anatomijo).

PREPOVEDALI SO PRODAJO RAZNIH »ČUDEŽNIH« VOD ZA RAST LAS — v Siriji. Nekateri menijo, da bi bilo kaj takšnega koristno tudi pri nas. Včasih pridejo v prodajo tudi škodljive, strupene tekočine, ki jim sicer pripisujejo čudežno učinkovitost. Kupčija cvete in prav to mika nekatere podjetne »iznajditelje«, da izdajajo denar iz plešev. Toda prepoved vseh teh vod, med katerimi jih je precej nedolžnih, a se jim ljudje ne morejo odpovedati, utegne biti škodljiva: kjer ni dovoljena redna prodaja kakšnega blaga, se navadno razpase tihotapstvo z vsemi svojimi škodljivimi posledicami.

RECEPTOV ZA HUJSANJE JE haje toliko, kolikor je debelih ljudi. Najzanesljivejša so seveda zdravniška, preizkušena navodila, toda treba se jih je res držati. Vendar so velike razlike med ljudmi — kar je pri nekaterih učinkovito, popolnoma odpove pri drugih. Toda vsako seveda hvali svoj recept. Zanimiv je bolgarski način zdravljenja ljudi, ki se preveč debelijo. V sanatoriju v letovišču Zlatni pjsaci so v nekaj mesecih uspešno pozdravili 800 ljudi. Večina jih je shujšala za 16 kg, posamezniki med njimi pa so izgubili kar nad 33 kilogramov. Pri zdravljenju ne uporabljajo nobenih zdravil, tablet, kapljic itd. Zdravijo edino z dietno hrano. Hkrati pa se morajo bolniki tudi precej gibati po predpisanih pravilih. Bolgari upajo, da bodo v svoje letovišče privabili številne turiste iz tujine prav s svojim uspešnim načinom zdravljenja rejenih bogatinov.

GLUHIM BO TIP NADOMESTIL SLUH, kakor napovedujejo v Nemčiji. Izdelali so aparat, ki prenaša zvok v močne tresljaje (vibracije). Gluhi se lahko izurijo, da s tipom dojemajo tresljaje prav tako dobro, kot če bi slišali.

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne kliseje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

Po poteh naporov in slave

Velenje je mesto mladih in delovnih, je pravi simbol samoupravnih socialističnih družbe. Vsakič, ko pridem vanj, me prevzame njegov sodobni in veličastni videz in vsakič občudujem njegov delavski utrip. Velenje pa je pravzaprav tudi spomenik junaški poti 14. divizije, ki je na svojem najslavnejšem pohodu prav v njegovi okolici bila najhujše boje. Zaveš, da Velenja ne bi bilo, če partizanski borci ne bi bili izvojevali svobode in zagotovili osnov za zmago socialistične revolucije, je živa in navzoča na vsakem koraku. Spričevalo te zavesti je tudi pohod po poteh 14. divizije, ki je postal že tradicionalen.

V soboto zjutraj je bilo v Velenju kljub mrazu nenavadno živahno. Na trgu pred občinsko skupščino so se zbirali mladinci in mladinke iz gimnazije, rudarskega šolskega centra, višjih razredov osnovnih šol ter iz mladinskih aktivov v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih. Bili so športno oblečeni in pripravljeni za hojo po zasneženih hribih, v čepicah in jočih s simboli zveze slovenske mladine in splošnega ljudskega odpora. Na čelu so bili mladi z oznakami komandirjev in političnih komisarjev in zastavonoše. Komandant pohoda z oznakami bataljonskega komandanta je bil mladi Milan Kretič, politična komisarka pohoda pa Alenka Camnik. Omenim naj še dva veterana teh pohodov Jožeta Kandolfa in Iva Kodlička, ki sta se pohoda po poteh 14. divizije udeležila že po petkrat.

Raport v Velenju je sprejel Slavko Brglez, predsednik pododbora Tomšičeve brigade, ki ima tu enega od treh domov. Nato so se mladi vkrcali v avtobuse in se odpeljali v Dobrno. Mladim iz velenjske občine so se tam priključili še vojaki iz enote generala Branka Jerkiča, ki nadaljuje tradicije 14. proletarske udarne divizije, preživeli borci iz Tomšičeve in Serčerjeve brigade ter mladi iz tamkajšnje partizanske enote. Na slovesnosti pred spomenikom v Dobrni je mladim o pomenu pohoda 14. divizije na Štajersko govoril Miha Butara-Aleks, takratni politični komisar Serčerjeve brigade, dobrniški pionirji pa so izvedli kratek kulturni spored. Z zastavami in harmoniko na čelu je kolona krenila proti Brdcam. Družno z mladimi so korakali tudi štirje borci s pohoda 14. divizije na Štajersko: Nace Tratar, Gorazd Škoporc-Borut, Franc Mavec-Boris in Tone Ilenič-Lojze.

Na Brdcah so pomalicali in počivali, doživeli pa so tudi nadvse ganljivo slovesnost pri spomeniku 39 padlih borcev. Ivan Stravs, Krivičev, ki je bil v času hudih bojev na Paškem Kozjaku star komaj 12 let, je pripovedoval, kako sta z očetom pobirala padle partizane in jih pokopavala. Mnogim padlim so Nemci s kopiti razbili čeljusti, da so jih oropali zlatih zob. Tudi so zahtevali, da jih pokopljeta v gošči na nevidnem kraju, a pokopala sta jih ob izviru, simbolu čistosti in vere v svobodo.

Mladi so nameravali obiskati tudi spominsko obeležje na Basališču, toda glavnina je zašla in izgubila dobro pol-drugo uro hoje po globokem snegu, zato so morali načrt spremeniti. V tem času sta proti planinskemu domu hiteli dve skupini. Prvi so bili pripadniki enote splošnega ljudskega odpora iz Dobrne, ki so imeli nalogo napasti pohodnike iz zasede, drugi pa so bili preživeli borci Tomšičeve in Serčerjeve brigade, ki so na vrh Paškega Kozjaka krenili skozi Hudičev graben. To so bili: Vlado Mišica-Miha, Miha Butara-Aleks, narodna heroja Albinca Mali-Hočevar in Jože Boldan-Silni, Majda Horvat, Jože Mlakar, Polde Okoren, Marija Kržičnik-So-

nja, Zvonko Faleskini in Franci Strle. Po poti se jim je priključil lovec Karel Kos iz Dobrne, nekdanji borec Tomšičeve brigade, ki pa so ga Nemci jeseni 1944 ujeli in ki je preživel strahote uničevalnega taborišča v Buchenwaldu. Besede, ki jih je izrekel ob slovesu in s katerimi je zaželel borem s pohoda štirinajste še mnoga leta življenja, so vse zelo pretresle, saj so nas spomnile na partizansko tovarštvo, ki nikoli ne umrje. Z velenjske strani pa so prišli pohodnikom naproti Tone Dragar-Ciril, slavni mitraljezec iz Tomšičeve brigade, ki je bil kar devetkrat ranjen, Slavko Brglez in Janez Brtoncelj-Bingola.

Nekaj po šestnajsti uri so zapokale puške in petarde. Začel se je napad iz zasede, ki so ga uprizorili pripadniki partizanske enote iz Dobrne. Toda kolona z zastavami je šla naprej mimo Visokega na kraj, kjer se je glavnina 14. divizije 20. februarja 1944 prebila skozi nemško obkolitev v dolino Pake. Pri spomeniku so položili venec in padle počastili z minuto molka.

V planinskem domu na Paškem ko-

Po končanih slovesnostih pri spomeniku v Dobrni se je govorniku generalu Mihi Butari-Aleksu, združenju borcev NOV Dobrna in pionirjem za kulturni spored zahvalila mladinka Alenka Camnik, politična komisarka pohoda po poteh 14. divizije.

zjaku se je tega večera nabralo kar 142 mladih pohodnikov iz velenjske občine in iz Dobrne, 9 vojakov pod vodstvom kapetana Stanka Inkreta ter 11 borcev Tomšičeve in Serčerjeve brigade. Začele so se partizanske pesmi. Nekdanji borci štirinajste smo posebno pozorno prisluhnili himni naše divizije, ki so jo zapeli pripadniki enote splošnega ljudskega odpora iz Dobrne. Peli so jo gladko in ubrano. Le škoda, da večina nekdanjih borcev ni bila opremljena za hojo v snegu in so mlade prekmalu zapustili.

Drugi dan — bila je nedelja — smo mlade pričakali pri spomeniku v Paki. »Včeraj ste hodili v predelih, ki jih borci 14. divizije hranimo v najbolj bolečem spominu. Nikjer drugje se ni zgodilo, da bi Nemci našli in pobili prav vse ranjence. Na Graški gori in na obrobju Mozirskih planin so večinoma ostali in ozdraveli...« Tako sem začel nepripravljeni govor, s katerim sem mladim orisal nekatere posebno važne izkušnje s tega pohoda. Znano vojaško načelo je, da moramo sovražniku prizadejati kar najhujše izgube, sami pa varovati svojo živo silo. Zato so potrebni taktični napadi iz pohoda in zased ter nagli umiki pred

sovražnikovo premočjo. Toda pridejo trenutki, ko je treba iti v napad ne glede na žrtve, da bi dosegli določene strateške cilje. Odločnejši ko je tak napad, manjše so žrtve in večji uspehi, zato se ob taki priložnosti ne sme nihče obotavljati. Ze zdaj pa je potrebno, da se učimo in pripravljamo na morebitno obrambo domovine in revolucionarnih pridobitev.

Mlade pohodnike je nato pozdravil Bernard Cas, predsednik združenja borcev Salek-Paka in nekdanji borec Zidanškove brigade, posebno zanimivo pa je mladim pripovedoval Vinko Hudovernik iz Pake, ki je bil priča preboja čez železniško progo. Pako in cesto proti Škalskim Cirkovcam. Videval je partizane ponoči že poprej, toda tolikšne vojske še ne. Bili so strgani, na pol bosi, izmučeni in krvavi od ran, a sovražnika se bali niso in vse, kar so dobili za izstradani želoдец, so nosili ranjenim tovarišem. Ko so na kraj preboja prišli Nemci z oklepnim avtomobilom in začeli streljati, so se partizani hladnokrvno umikali. Pokazali niso nobenega strahu.

Značka letošnjega pohoda po poteh 14. divizije, odtisnjena na zeleni podlagi, ki so si jo mladi pripeli na rokave.

Pri spomeniku v Paki pa so mlade pozdravili pionirji in pionirke iz odreda Pastirčki, ki hodijo v osnovno šolo Staneta Dobavičnika-Krta v Paki. Pod vodstvom tovarišice Danice Kavšek so povedali nekaj pesmic, nekaj iz zgodovine in zapeli.

Pot je bila še dolga, zato so se mladinci zagrizli v strmino. Pri Škalskih Cirkovcah jih je pričakala partizanska enota iz Velenja pod vodstvom Franja Korusa ter uprizorila nanje napad iz zasede, v vasi pa jih je pozdravil Franc Novinšek. Pri spomeniku na Graški gori so mlade pričakali pionirji in borci iz vasi Plešivec. Pozdravil jih je Lojze Arlič, predsednik združenja borcev NOV Plešivec, pionirji pa so izvedli odlični kulturni spored.

Oba dni je bilo vreme čudovito. Čudovita doživljaja za radoznale oči in mnogo čistega zraka za mlada pljuča. Mnogo na tem pohodu pa je le do konca zdelo. Na Skale jih je prišlo le 83. Nekateri niso bili primerno obuti in opremljeni, še več je bilo takih, ki telesno ne vzdržijo prehudih naporov ali pa klonejo duševno že ob prvi težavni preizkušnji. Kakor nekoč pri partizanih tudi na pohodih po partizanskih poteh vsi ne zdrže stroge naravne odbire. Hitro se vidi, kdo je pravi tovariš. To je vrednost teh pohodov. A mladi, ki so ta pohod pripravili in vodili, menijo, da se bodo morali v prihodnje na pohod temeljiteje pripraviti, pa tudi skrbneje obrabiti tiste, ki bodo na pohodu sodelovali.

FRANCI STRLE

ZASEDANJE IZVRŠNEGA ODBORA MEDNARODNEGA KOMITEJA ZA DACHAU

29. aprila proslava v Dachauu

Konec preteklega meseca je v Münchnu zasedal izvršni odbor Mednarodnega komiteja Dachau, ki je sprejel tudi vrsto pomembnih sklepov za nadaljnjo dograditev spominskega objekta Dachau.

Najprej velja omeniti, da bo letošnja proslava osvoboditve Dachaua v nedeljo, dne 29. aprila, dopoldne. Naključje je, da bo tokrat prvič proslava na dan, ko je bilo pred 28 leti taborišče Dachau osvobodeno. Proslava bo pravzaprav dvojna (dve proslavi).

Prva proslava bo dopoldne pred tako imenovanim »Jour hausom«, to je vhodom v taborišče. Mineva namreč 40 let, odkar je bilo to taborišče kot prvo nacistično taborišče v Hitlerjevi Nemčiji ustanovljeno. Tokratna spominska slovesnost je seveda namenjena zlasti tistim nemškim taboriščnikom, ki so prvi prišli v Dachau oz. so to taborišče tudi gradili. Mimogrede: nekdanji nemški taboriščniki zatrjujejo, da je od prvega transporta taboriščnikov, ki so jih nacisti pripeljali v Dachau marca leta 1933, še okoli 20 živih. Za to priložnost jih bodo skušali zbrati, da bodo o spominski slovesnosti kot priče začelka nacističnega nasilja, ki se je začelo z Dachauom.

Druga slovesnost pa bo kasneje na običajnem prostoru pred spomenikom. Spored za to slovesnost še ni pripravljen, računajo pa, da bo kakor vsako leto tudi tokrat obiskalo proslavo večje število bivših internirancev tudi iz tujine.

Sicer pa je izvršni odbor Mednarodnega komiteja razpravljal še o spomeniku, ki je — kakor smo poročali že lani — v nevarnosti, da se bo zrušil. Ob graditvi spomenika je namreč nemški gradbenik tako nesolidno izdelal betonski podstavek za spomenik, da zaradi zamakanja (in pozimi zmrzovanja) poka. Nesolidni gradbenik je sicer na zahtevo Mednarodnega komiteja Dachau povrnil škodo (oz. vrnil ves denar), vendar je zdaj nemogoče narediti nov betonski podstavek. Zato predlagajo, naj bi spomenik prekrili. Vprašanje pa je spet: kako bo »prekrivalo« vplivalo na estetski videz spominske kompozicije, predvsem pa, kje naj mednarodni komite zbere okoli 120.000 mark za ta dela, ki so nujna.

Nadaljnja pomembna novost s tega zasedanja je ta, da je bavarska vlada končno le prepustila mednarodnemu komiteju Dachau

desno krilo stavbe v taborišču (levi del in sredina te stavbe sta že spremenjeni v muzej), kjer so bili do nedavnega nastanjeni ameriški vojaki. Prav tako so ameriški vojaki izpraznili tako imenovane bunkerje za čaj za kuhinjo. Še to: bavarska vlada je tudi nakazala nad pol milijona mark, s katerimi naj mednarodni komite Dachau prične obnavljati zunanost izpraznjenih prostorov. Razumljivo: to pa je premalo denarja, da bi z njim dokončno uredili tudi notranjost prostorov. Zato bo skušal mednarodni komite znova zbrati denar, na seji pa je jugoslovanski delegat predlagal, naj bi prostore bunkerja preuredile posamezne države, katerih člani so bili v taborišču. Z drugo besedo: celic v bunkerjih je precej in tako bi lahko vsaka država imela v prihodnje v eni celici svoj »muzej«. O tem predlogu bo razpravljala še muzejska komisija mednarodnega komiteja, dokončno pa bodo sprejeli načrt za ureditev izpraznjenih prostorov 28. septembra letos, ko bo v Münchnu generalna skupščina tega komiteja. Računajo pa, da bodo prostori že do 29. aprila toliko očisti in obnovljeni, da si jih bodo obiskovalci lahko ogledali.

In še tri zadeve naj omenimo s tega zasedanja! Jugoslovanski delegat je podpril prizadevanja mednarodnega komiteja Mauthausen, da bi bilo večkratno srečanje predstavnikov mednarodnih komitejev, podobno tistemu, ki je bilo lani konec leta v Parizu. Še več: predlagajo, naj bi bilo prihodnje takšno srečanje v Jugoslaviji.

Predstavniki mednarodnega komiteja so poslušali tudi informacijo, po kateri so nemške železniške oblasti skušale predlagati, naj bi na prostoru nekdanjega taborišča Dachau (ali zraven njega), uredili ranžirani kolodvor za münchensko železniško postajo. Razumljivo: odločno so zavrnili kakršnokoli misel, naj bi karkoli zidali na prostoru nekdanjega taborišča.

Prav tako se je mednarodni komite Dachau (čeprav to ni v njegovi pristojnosti) zavzel, naj sedanja spominska prostora v Ebertshausenu, nekaj kilometrov zunaj taborišča Dachau, kjer so nacisti ustrelili na tisoče vojnih ujetnikov, med njimi največ sovjetskih, ne bi podrli ali prenesli drugam.

BOJAN AJDIO

Kolona mladih negovalcev revolucionarnega in bojnega izročila 14. udarne proletarske divizije si je morala utirati pot skozi zasnežene gozdove kakor borci pred devetindvajsetimi leti, le da so bili ti še bolj obloženi, premraženi in lačni, sneg in zameti so bili še večji in opravlja so imeli s sovražniki, ki niso prizanašali niti ranjenim niti ujetim.

Kakor peripetija v napeti drami

Dne 2. februarja je preteklo trideset let, kar je bilo konec organiziranega odpora zadnjih nemških čet v Stalingradu. O tem dogodku, oziroma o stalingrajski bitki, so pisali številni vojaški zgodovinarji in pisci spominov, posneli so tudi več umetniških in dokumentarnih filmov. Tridesetletnice pa se je spomnilo tudi naše časopisje.

Vendar je bolj ali manj vsepovsod opaziti, kako pisci pišejo predvsem o poteku bitke, vse premalo o tem, kaj bi se bilo zgodilo, če bi bili Nemci pri Stalingradu zmagali. Prav tako tudi vse premalo vemo o nacističnih ciljih v tistem razdobju vojne, pa tudi nemški strategiji na vzhodnem bojišču. Toda če hočemo imeti popolno sliko vsega dogajanja, če hočemo dojeti pomen stalingrajske bitke, se je treba spomniti tudi tega. Trideset let je tudi dovolj dolga doba, da iz primerne časovne razdalje ocenimo razne okoliščine, ki smo jih prej morali prezreti.

Le ob upoštevanju celotnega dogajanja bomo končno lahko tudi doumeli, zakaj je prišla stalingrajska bitka v zgodovino vojn kot največja bitka, kot preobrat v II. svetovni vojni in kot poraz, ki je zapечатil usodo nacizma v svetovnem obsegu.

Znano je, da se je II. svetovna vojna začela leta 1939 v Evropi kot posledica nasprotja med dvema vodilnima državama zahodne Evrope, Francijo in Anglijo ter Nemčijo. Prvi dve sta imeli številne kolonije in posebno Anglija zelo močno mornarico. Nemčija pa se je dušila v pomanjkanju surovin.

Do junija 1941, ko je Nemčija napadla Sovjetsko zvezo, sta v Evropi in severni Afriki Nemčija in Italija samo zmagovali. V Evropi so ostale nevtralne le Španija, Portugalska, Turčija, Švica in Švedska, vse drugo pa je bilo na strani osi Rim-Berlin ali pa premagano in zasedeno. Decembra 1941 je Japonska napadla Združene države Amerike ter v nekaj mesecih zasedla večino kolonij evropskih držav skoraj do mej Indije in Avstralije.

Nemške zaveznice v vojni proti Sovjetski zvezi so bile Finska, Slovaška, Madžarska, Rumunija, Bolgarija in Neodvisna država Hrvaška. Le bolgarske čete izmed naštetih držav niso neposredno sodelovale na vzhodnem bojišču, zato pa se je vojne udeležila divizija prostovoljcev iz Španije.

Nacisti s svojimi zavezniki pa Sovjetske zveze niso napadli na vsej bojni črti med Severnim ledenim oceanom in Črnim morjem z enako močjo. V prvem razdobju, ko so nacisti še računali, da bodo Sovjetsko zvezo premagali v nekaj tednih ob pomoči nezadovoljnih ljudskih množic, sitih komunizma in Stalinovega nasilja, so udarili predvsem v treh smereh.

Na levem krilu so udarili ob obali Baltskega morja proti Leningradu. Hoteli so osvojiti to drugo največje mesto Sovjetske zveze, močno industrijsko središče in zibelko revolucije, obenem pa tudi glavno oporišče baltičske vojne mornarice. Toda nacistični napadalci so pred zimo obtičali pred mestom, ki se je pogumno branilo, čeprav so prebivalci strašno trpeli.

V sredini so Nemci tak pred zimo prodrli skoraj do Moskve, prestolnice in največjega mesta države. Znano je, da so tam doživeli tudi prvi poraz, ki pa jih ni hujše prizadel glede človeških in materialnih izgub. Dejansko je bila ta sovjetska zmaga bolj moralnega pomena.

Na desnem krilu so Nemci prodrli celo na Krim. Osvojili so Ukrajino, kjer so računali na velike zaloge hrane in na priateljstvo domačinov, o katerih so mislili, da niso zadovoljni ne s sovjetsko oblastjo ne z rusko nadvlado.

Tako so nacisti imeli do konca leta 1941

pod svojo oblastjo najbolj bogate predele Sovjetske zveze, najbolj gosto naseljene in najbolj industrijsko razvite. Dokončno pa so spoznali, da so se uračunali in sklepali, da vojna utegne trajati tudi leto dni. Predvsem pa, da so precenjevali nezadovoljstvo sovjetskih množic, zlasti Rusov, ki so se bojevale vedno bolj srdito.

Zaradi tega so se sklenili lotiti vojaških operacij v letu 1942 precej drugače. Na levem krilu in v sredini, to se pravi pri Leningradu in Moskvi, naj bi prešli v obrambo ter od tam vse razpoložljive čete premestili na jug. Z njimi naj bi izpeljali velikanško strateško operacijo, s katero ne bi dosegli samo vojaške zmage, ampak tudi pritegnili na svojo stran vrsto novih zaveznikov.

Po ohranjenih nemških dokumentih so imele nemške čete nalogo prodreti čez Kavkaz do perzijske in turške meje ter osvojiti bogate vrelke nafte, ki so oskrbovali večino sovjetskih potreb, obenem pa pretrgati tudi zveze med Zakavkazjem in industrijo na Uralu. Drugo lahko sklepamo, oziroma je javnost zvedela iz pričevanj posameznih vodilnih nacistov po vojni.

V Perziji so bili nacistom prijazni krogi zelo močni, tako da so čete Rdeče armade in zahodnih zaveznikov morale poseči vmes ter zavarovati transiransko železnico. Po njej je Sovjetska zveza dobivala izdatno pomoč iz Amerike. Ko bi se bile nemške čete pojavile na mejah Perzije, bi bili ti pronačistični krogi prevzeli oblast. Nemci bi tako presekali železnico in ukiniti pošiljanje pomoči, obenem pa bi prišli do novih bogatih zalog nafte in do odskočne deske za prodiranje proti Indiji. Ta je bila za Anglijo zelo pomembna zaradi svojega bogastva. V tej deželi pa je bilo močno protikolonialistično gibanje, in prav na njegovo pomoč so Nemci močno računali. Z osvojitvijo Indije bi bili prišli tudi do zveze po kopnem z Japonci.

Turčija je bila tradicionalna sovražnica Rusije in zaveznica Nemčije. Prav lahko bi si jo pridobili z obljubami, da bo dobila nekatere sovjetske dežele kot Armenijo, dele Grčije ter po I. svetovni vojni izgubljene posesti na Arabskem polotoku in na Bližnjem vzhodu. S pridružitvijo Turčije silam Osi pa bi se Angleži v Egiptu znašli med dvema ognjema, Sueški prekop pa bi bil brz onespособljen s pomočjo letalstva.

Nemška ofenziva proti Kavkazu se je začela 28. junija 1942, torej le nekaj dni kasneje, kot se je bila pred letom dni začela vojna. Sprva se je razvijala zelo uspešno in kmalu so nacistične čete prodrele do reke Kuban, od tam pa na Kavkaz. Nemški planinci so nesli zastavo na najvišji vrh Kavkaza, na Elbrus. Toda kmalu se je spet vse zataknilo. Nekaj zaradi srditega odpora Rdeče armade, predvsem pa, ker je nemško poveljstvo moralo premestiti znatne sile s Kavkaza k Stalingradu.

Preden se lotim opisovanja vsega, kar se je dogajalo okoli tega mesta, naj omenim še nekaj, česar ne omenja nihče, ker ni o tem skoraj nobenih pisanih dokumentov oziroma uradnih poročil niti z nemške niti s sovjetske strani. Nemci so pri svojih načrtih za nagli prodor na Kavkaz in čezenj računali ne le na svojo vojaško pomoč, ampak tudi na sodelovanje prebivalstva in celo na upor v sovjetskem zaledju. Razumljivo je, da so med vojno sovjetski viri o tem

molčali zaradi propagandnih razlogov. Nemcem pa ni šlo v račun, da bi preveč zaslug za svoje uspehe pripisovali drugim.

Severno od Kavkaza žive kubanski kozaki, ki so se med državljansko vojno zelo dolgo upirali Rdeči armadi. Na severnem Kavkazu pa žive številni narodi, ki so se v prejšnjem stoletju zelo dolgo upirali ruskemu prodiranju. Vzhodno od Kaspijskega morja prav tako živi več narodov, ki so se dolgo bojevali z Rusi še za časa carizma, nato pa se je njihov odpor sprevrgel v boj proti Rdeči armadi in se ni unesel tja do tridesetih let. Na vse te tradicije in nasprotja so računali nacisti in tudi ukrepali v tem duhu.

V letih 1945 do 1947 sem bil v šoli kakih 1000 kilometrov od teh krajev, kar za ruske razmere ni posebno velika razdalja. Večkrat sem se pogovarjal s sošolci, sovjetskimi državljani, o pravkar minuli vojni. Spominjam se pripovedi nekega letalskega oficirja, ki so ga poleti 1942 uporniki na Kavkazu sestrelili. Kar dve armadi sta se morali bojevati z njimi, boji pa so trajali dva meseca. Nemci so upornike zalagali z orožjem in opremo ter jim pošiljali izurjene ljudi, ki so jih nabrali med vojnimi ujetniki ali belogardističnimi emigranti. Med pohodom proti Kavkazu so imeli Nemci precej lahko delo, saj so prodirali skozi obširna področja, ki so jih bili pred njimi zavzeli uporniki, potem ko so uničili čete Rdeče armade.

Končno pa najdemo potrdilo o vsem opisanem tudi v dogodkih leta 1943 in kasneje. Tega leta so Nemci ustanovili svojo 162. divizijo, ki se je imenovala Turkestanška. Stavljena je bila iz pripadnikov srednjeazijskih in kavkaških narodov, vojnih ujetnikov in prebežnikov oziroma upornikov. Ustanovili so tudi kosaško kubansko divizijo. Obe sta se bojevali pri nas v Sloveniji. Ze med vojno in zlasti po njej, pa so sovjetske oblasti prisilno razselle ter preselile v odročne sibirskie pokrajine cele narode, posebno s severnega Kavkaza.

Stalingrad je bil na levem boku nemške skupine, ki naj bi bila osvojila Kavkaz. To mesto leži ob Volgi, ki ima obliko velike črke S. V Kaspijsko morje se izliva pri Astrahanu, prvi lok pa je prav pri Stalingradu. Leta 1942 je mesto štelokakih 800.000 prebivalcev in se je raztezalo vzdolž Volge v dolžini kakih 35 km, medtem ko je bilo široko le 5 do 8 km. V njem so bile številne tovarne. Ze med državljansko vojno se je Rdeča armada okoli Stalingrada v dveh večjih bitkah spopadla s sovražnikom, kar je dokaz strateške važnosti mesta.

Skoraj milijonsko mesto ob reki, sredi stepe in ravnih polj, pa je lahko tudi nepremagljiva trdnjava. Posebno še v razmerah, ko ima branilec na voljo premalo težkega orožja, motorizacije in letal. Prav to pa je bilo značilno za Rdečo armado v letu 1942, ko so jo nacistične čete še močno prekašale zlasti po številu tankov in letal. Teh pa Nemci v mestu niso mogli s pridom uporabiti, zato je v pouličnih bojih še vedno odločal boj moža proti možu, boj s puško, ročno bombo, brzostrelko in mitraljezom.

Sovjetsko vrhovno poveljstvo se ni zavedalo nevarnosti, saj je sklepalo, da bodo Nemci udarili severno od Stalingrada in poskušali od juga napasti Moskvo, medtem ko so menili glede napada proti Kavkazu, da gre le za pomožni manever ali slepilo. Tudi Nemci so sprva poslali proti Stalingradu le 6. armado pod poveljstvom Friedricha von Paulusa. Toda sovjetske enote so se tako silovito upirale, da je nemška 6. armada dosegla le malenkostne uspehe in so jo morali pozneje, kot že rečeno, okrepiti s silami, ki so jih odtegnili s Kavkaza. Tam so morali ustaviti napredovanje in čakati.

Kar je sledilo, je več ali manj znano. Nemci so se vedno bolj zavedali važnosti mesta za varnost levega boka svojih čet, ki so prodirale proti Kavkazu. Pa tudi Rdeča armada se je tega zavedala. Začela se je dolgotrajna bitka, v kateri so nazadnje Nemci severno in južno od mesta prodrli

Premagani feldmaršal von Paulus

do Volge, v mestu samem pa potisnili branilce na ozko območje ob Volgi. Počasi so se vrste branilcev redčile in zdelo se je, da so ostali na cedilu. Dejansko pa so Nemci nasedli in dopustili, da so izgubljali čas, ki je delal v korist Rdeče armade. Ta je medtem pripravila ofenzivo. Začela se je 19. novembra 1942, dne 23. novembra pa se je okoli 6. nemške armade že zapri sovjetski obroč. V njem so se znašli tudi številni nemški zavezniki, med njimi polk Paveličevih prostovoljcev. Zaman so Nemci poskušali rešiti obkoljene čete, ki bi se bile sprva še morda lahko prebile, pa jim to ni bilo dovoljeno. Nemško poveljstvo je upalo, da bo lahko 6. armado oskrbovalo z letali, spomladi pa bi ofenzivo nadaljevali. Nekaj zima, nekaj pa sovjetska premoč v zraku — in s pomočjo ni bilo nič. Obkoljeno skupino so Sovjeti kmalu presekali na dva dela in jo stisnili v mesto, kjer je kopnela zaradi lakote in sovjetskih napadov. V južnem delu se je 31. januarja 1943 vdal von Paulus, tri dni kasneje pa je kapituliral še severni del. Od približno 330.000 vojakov so jih zajeli le kakih 90.000, vsi drugi pa so ali padli ali pa so pomrli zaradi ran, lakote in mraza.

Ze 1. januarja 1943 se je začel tudi umik nemške vojske s Kavkaza. Poveljstvo se je zballo, da bo čete doletela taka usoda kot 6. armado. Toda čete Rdeče armade so bile preslabotne in so zmogle le bolj od daleč zasledovati sovražnika.

Se enkrat so nacisti skušali doseči uspeh. To je bilo julija 1943 pri Kursku, dobrih 500 km južneje od Moskve, torej neka v sredi med sredino in desnim nemškim krilom. Ofenzivo so začeli 5. julija, vendar jim ni niti uspelo prebiti sovjetske obrambe. Zato so napade čez dober teden ustavili. Sledila je ofenziva sovjetske armade, Nemci pa so se začeli umikati in se niso ustavili do Berlina.

Novembra 1942 so se čete ZDA izkrcale v severnoafriških francoskih deželah. V prvih mesecih leta 1943 so Američani in Angleži uničili ali zajeli nemške ter italijanske čete v Libiji. Sledilo je izkrcanje na Siciliji in nato v Kalabriji, Italija je zaprosila za premirje. Tako so tudi na drugem krilu splošne bojne črte proti nacizmu dosegli preobrat, ki pa ne bi bil mogoč, če ne bi sovjetska armada vezala tako številnih sovražnikovih čet. Poraz pri Stalingradu pa je pomenil tudi velikanško spodbudo vsem zasuznjenim narodom Evrope, saj jim je znova obudil upanje na osvoboditev ter jim dokazal, da je mogoče tudi Nemce silovito poraziti.

Nacisti niso mogli svojega poraza prikrihati. Tolažili so se, da ena izgubljena bitka še ne pomeni izgubljene vojne. Toda to je bila kaj jalova, neprepričljiva tolažba. Vsakomur, ki je vsaj malo poznal zakone razvoja, je bilo zdaj jasno, da je Stalingrad samo začetek cele vrste manjših in večjih porazov.

Hitler je zapovedal žalovanje, ki je veljalo tudi za naše kraje. Toda policijska in orožniška poročila iz tistih časov so polna pričevanj o slabo ali celo prav nič skritem veselju naših ljudi. Mnogi izmed njih so to svoje veselje plačali z zaporom in celo s smrtjo.

Stalingrad je bil peripetija v napeti drami naprednega človeštva.

M. P.

Prizor iz bojov za Stalingrad

Žan je izgubil 11 pomočnikov

Hiša ob cesti in hud pes. Tako se spodblija za starega partizana in nekdanjega cestarja in tako je prav za bivališče na samem. Na peči se sušijo zobotrebci, dokaz, da gre z denarjem bolj na tesno. Gospodinja za pečjo seva z obraza razum, pridnost in splet plemenitih potez, prsti pa ji nabirajo zanke za volnene nogavice. Nad zapečkom se greje Žan, nekdanji mitraljezec v Serčerjevi brigadi, in z ostrimi, izrazitimi potezami na obrazu razpreda raztrgane spomine.

Poprej ni živel na Otavah. Tu si je spletel gnezdece šele po vojni. Rodil se je v Ponikvah pri Cajnarjih. Pri hiši se je reklo po domače »pri Barovščaku«. Šestdeseto leto bo dopolnil letos 9. decembra. Ima pa Žan še štiri brate, od teh je bil eden v ujetništvu, trije pa pri partizanih.

»Stirinajest mesecev sem ravnal s težkim mitraljezom. Padlo je enajst mojih pomočnikov. Mene je le enkrat malo ranilo, oplazilo. Kolikokrat me je obrizgala zemlja. Imel sem poln gobec prsti, huje pa me ni zadelo...«

Zana so za mitraljezca izsolali že v bivši jugoslovanski vojski. Služil jo je v 1. mitraljezcu v Beogradu. Za izkazano spretnost in odločnost so ga že takrat odlikovali. To, kar se je tam izučil, mu je prekleto koristilo. Vedno je zase in za orožje poiskal dober zaklon, predvidel pa je tudi pomožne položaje, kamor se je premaknil, kadar so ga vzeli na muho sovražni topovi, minomrti in mitraljezi. Nikoli ni legel k počitku, ne da bi si bil poprej ogledal položaje okoli taborišča ali okoli vasi, v kateri so prenočevali... To mu je omogočilo, da danes lahko pripoveduje zanimiva doživetja, drugače bi ga bil že zdavnaj prerasel mah. Zakaj hrabrost je premalo, potreben je tudi razum, veliko razuma in spretnosti.

Janez Stritof-Zan se je vključil v osvobodilno gibanje takoj po razpadu bivše Jugoslavije. Zbral je strelivo, orožje in vojaško opremo, potem pa hrano za prve partizane. Povezal ga je Janez Hribar iz Loza. Sestajali pa so se v mlinu pod Slugovim. Spal ni nikoli doma. Vsak večer se je umikal pod streho drugega senika ali pa v gozd. Krimskim partizanom je kazal pota, jih oskrboval in obveščal o namerah sovražnikov. Za vse to je dobil partizanski spominski znak od 1941.

»Dne 10. maja 1942 sem tudi sam prijel za puško. Stopil sem v četo, ki je taborila pri Krimskih jamah in katere komandir je bil Jože Merlak-Milan. S sabo sem vzel puško, torbico, strelivo, nekaj denarja in pol želodca. Prvi boj sem doživel pri Selščku, ko smo napadli Italijane. Bilo jih je več mrtvih, naš pa je bil eden ranjen...«

Spopadi so si vrstili. Žanu so zaupali težki mitraljez »schwarzlosek«, ki ga je bil že vajen. Odlično mu je služil, dokler ni sredi leta 1943 zmanjkalo streliva. Potem je dobil »težko bredov«. Ta je tudi omogočala natančne zadetke, a za neprekinjeno streljanje ni bila posebno dobra, ker se je preveč segrevala. Pa pojdemo po vrsti!

Kje vse se je tolkal? Od Padeža do Dolomitov pa do Grčaric in Gorjancev. Posebno mu je ostal v spominu napad na Runarsko.

»Komandir je poslal mene in Tončka pogledat, če so beli v cerkvi ali niso. Komaj primem za kljuko, že slišim italijansko bombo, ki je letela iz zvonika. Hitro se vrževa na tla. Prav zraven je padla in počila. Morala sva se umakniti po trebuhu. Zagu-

ljeno je bilo. Tam je bil ranjen moj prijatelj in potem sta bila zadeta še dva partizana, ki sta ga hotela rešiti. Ostal je tam na bojišču in prerezal si je vrat, da ga ne bi dobili živega... Podobno je bilo pri Sveti trojici. Ko smo prišli v vas, je naš verški referent dr. Metod Mikuž odšel k župniku, da mu dovoli brati mašo. Trojiški župnik je prošnji zvito ustregel, sam pa je šel javit belim na Bloke, kaj se v vasi dogaja. Se ni bilo maše konec, že je bilo polno Italijanov in belih okoli vasi. Potem smo se tolkli vse do noči...«

Nekoč so Zana določili za vodjo patrolje. To je bilo v Jelenovem žlebu. Šel je še z dvema tovarišema po Rudežovi cesti. Pa so se medlo zalesketale zelene čelade v gozdu nad cesto. »Kar dalje pojdemo in delajmo se, ko da nič ne vidimo!« je velel Žan. Šli so, Italijani pa so čakali na glavni, ker so mislili, da gre za patroljo predhodnico. Žan s tovarišema pa je za prvim ovinkom skočil pod škarpno in tekel naokoli povedat v brigado, kje so Italijani.

Na podoben način je pripomogel k zmagi na Brezovi rebri nad semiškimi tunelom. Zvečer je v vas prišlo kakih deset odrednih partizanov, ki so bili slabo oboroženi. Izdajalec je šel hitro javit v Semič, čes pojdit, ker imajo le nekaj zarjavelih pušk. Proti jutru pa je v vas prišla Serčerjeva brigada, ki je ponoči rušila progo. Po stari navadi je šel Žan takoj pogledat okoli vasi, pa je zaslišal sumljivo govorico, kar je takoj povedal Tonetu Vidmarju-Luki. »In potem se je začel ples. Bele in Italijane smo temeljito namahali. Več je bilo pobitih in ranjenih, precej pa smo jih tudi ujeli. Ujete smo slekli in sezuli ter jim naložili na rame nosila z ranjenici. Uh, so nase tisti Italijani hvalili, pa še zdravil in obvez so nam poslali... Za robom v vinogradu pa smo dobili ranjenega belogardista, ki je naredil že veliko zla. Prepustili smo ga petnajstletnemu partizanu, njegovemu sovaščanu, ki je vedel za vse njegove zločine, za požgane hiše, pobite terence in odgnane v internacijo. Dobil je zaslužen plačilo. Tisti izdajalec pa je dobil zaslužen od samih Italijanov, ker so mislili, da jih je nalašč zapeljal v past.«

Potem mi je Žan pripovedoval o bojih pri Dobrnju, ko je Serčerjeva brigada uničila sobražni tank ter pobrala z njega vso oborožitev. »Takrat sem si nabral municije za svojo bredo, da mi jo ni nikoli zmanjkalo,« zadovoljno pove Žan.

Posebno hudi boji so bili s plavogardisti v Grčaricah, ki jih je bilo treba brezpogojno uničiti. Prvi dan je bil Žan z bredo na hribu, a od tam je bilo predaleč. Ukazali so mu, da se ponoči prestavi bliže glavnemu bunkerju. Ko se je zdanilo, je spoznal, da je »težko bredov« postavil čisto zraven, a umakniti se ni bilo kam. Imel pa je Žan dobro kritje za cestno škarpno. Brž je pomeril na vsako od treh lin, na obeh straneh omejil drsni krog, lego za srednjo lino pa si je zaznamoval s svinčnikom. Potem je glavo lepo skril in spuščal kratke rafale zdaj v to zdaj v drugo lino. »Plavi so s teh lin malo streljali, a bil je hudik, ker mi tovariši niso mogli prinesiti nobene hrane. Le ponoči sem si lahko privezal dušo in municije sem spet dobil. No, tretji dan pa smo dobili havbice. Plave smo pozvali, naj se vdajo, pa so se norčevali. Mi smo se morali nekoliko umakniti, da ne bi imeli žrtev od lastnih granat. Potem pa so sledili zadetki v polno in plavi so se morali vdati. Se zadnjo minuto pa je bil smrtno zadet en naš tovariš,« žalostno doda Žan.

Najhujšo bitko je Žan doživel z Nemci pri Crnem lugu. Ves dan je kosil. »Vsakih deset minut sem moral zamenjati cev, municijo pa so mi nosili trije pomočniki. Nemci so šli kar čez svoje mrtve in ranjene. Popadalo jih je še in še. Mi pa smo tam ujeli njihovega vohuna, ki je imel poln nahrbtnik mark. Dobili smo tudi važne dokumente, kar nam je zelo pomagalo pri premaganju nemške ofenzive...«

Po ofenzivi je bil Žan dodeljen v enote VOS. Iz teh se je na Notranjskem ustanovil 4. bataljon 1. brigade VDV. Taborili so blizu Križne jame in na Pogači. Takrat je bil Žan komandir vođa in oborožen je bil z brzostrelko. Celodnevni bojevi ni bilo več, bilo pa je mnogo nočnih, drznih akcij. Trikrat je manjkalo le za las, da ga niso ujeli izdajalski domobranci. Enkrat so ga imele obkoljenega zvečer v domači hiši, pa se je rešil skozi skrivni izhod. Drugič se je skoraj zaletel v sovražnega vojaka. Ustrelila sta oba hkrati, a oni je streljal s puško in zgrešil, Žan pa je streljal z brzostrelko in se zato rešil. Nekoč pa je Žan skoraj padel v sovražne okope, a se je izvil kakor podlasica...

FRANCI STRLE

Še pet minut in iz hodnikov, preko stopnišč in skozi garderobe bo planilo v šolske razrede zateglo zvonjenje. Miha se bo naslonil na klop, utrujen kakor partizan po peklenskem spopadu. Vprašanja učiteljice so bila skoraj tako neprijetna, kot je lahko neprijeten zobozdravniški sveder.

Sedim v veliki, sodobno opremljeni zbornici. Skozi okno se zagledam v Kamniške planine. Zdi se, da bi lahko z roko segel do njih. Včeraj je tudi v Stranjah zapadel sneg. Majda, Helena, Breda, Irena, Mira Janko... mnogo jih je bilo, ki so danes strmeli v februarso sone, ki je spreminjalo bele krpe v velike, umazane luže.

Zvonil! Slišim odpiranje vrat, ropotanje skodelic, glasen smeh.

»Majda Steblaj... mislim, da bi se radi pogovorili z menoj. Povabila vas bom v kabinet za pouk zgodovine. Pravite, da vam je všeč naša nova šola? Dve leti je, odkar smo jo dobili. Tudi

Pridnost in vestnost spremljata delo zgodovinskega krožka na osnovni šoli Stranje.

Mladi zgodovinarji iz Stranj

zgodovinski krožek imamo toliko časa. Veste, naše šolsko področje je zelo obširno; približno petnajst vasi in zaselkov. Začne se na robu Kamnika, na severni strani se vzpne do Kamniške Bistrice, objame skoraj vse vasi do vznožja Kravca in na vzhodu do Crnice in še malo čez.«

Opravičila se je, ker sem moral ostati nekaj časa sam. Potem se je vrnila z učenci — člani zgodovinskega krožka na Osnovni šoli Stranje.

»Pred dvema leti je bilo,« so pripovedovali. »Prebrali smo natečaj na témo VSTAJA V DOMAČEM KRAJU in smo sklenili sodelovati. Člani našega krožka so lahko postali vsi, ki jih je tako delo zanimalo. Kar čez noč smo postali »zgodovinarji« in raziskovalci. Med seboj smo si razdelili naloge. Najprej smo se morali seznaniti z zgodovino NOB v našem okolju. Pozneje smo začeli zbirati gradivo: fotografije, zapiske, predmete, lepake... Nekateri med nami so morali pripraviti pogovore z nekdanjimi borci.«

Delovna vnaema članov zgodovinskega krožka na šoli v Stranjah se je razširila po hišah in vaseh. V ropotarnicah in na podstrešjih je oživel. Ljudje so z začudenjem opazovali učence, ki so vlekli na dan zaprašene šolske zvezke, pisma, objave in sporočila.

Leto dni so potrebovali, da so zbrano gradivo uredili in se z njim vključili v občinsko tekmovanje. Zgodovinski krožek iz Stranj si je priboril prvo mesto.

Naslednje leto so sodelovali v novem natečaju na témo »30 LET PIONIRSKÉ ORGANIZACIJE«, prav v tem času pa se pripravljajo, da bodo obdelali naloge z naslovom »LE VKUP, LE VKUP, UBOGA GMAJNA«.

»Otroci so vendar ena sama radovednost, in če znamo le-to pravilno usmeriti, opravimo veliko delo. Človeku je v krvi želja po odkrivanju neznane, ga ali manj znanega.

Zgodovinski krožek je pravzaprav tisto, kar bi moral biti pouk zgodovine: stalna učenčeva aktivnost, tudi ustvarjalnost in samostojnost.

Na videz skromen podatek ali stvar lahko v otroku vzplamti željo po iskanju novih podatkov, po primerjanju,

iskanju vzrokov in posledic. Potrebujejo samo mentorstvo kakga starejšega tovariša, ki jim pomaga z navodili in krepi njihovo samostojnost.

Rezultat takšnega dela se ne pokaže samo pri šolskem delu, temveč tudi v učencovi osebnosti, v njegovem mišljenju in izvenšolskem delu. Pouk zgodovine NOB nikakor ne more biti samo suhoparno pripovedovanje o trpljenju, o heroizmu naših narodov, o pojmi, ki so današnjemu mlademu človeku manj znani,« je pripovedovala učiteljica Marija Steblaj.

Toda zgovorni so bili tudi učenci. Breda PAVLIN je učenka osmega razreda in je doma iz Stahovice. Njene prijateljice so mi povedale, da je pravi strokovnjak za intervjuje. Se posebno imenitno je pripravila pogovor z mamico, ki je bila med vojno kurirka. Pravzaprav kar neverjetno zveni podatek, da je ta mamica že z devetimi leti prenašala pošto. Sicer pa se je med NOB dogajalo mnogo neverjetnih stvari.

Posebno doživetje je bilo, ko so učenci povabili na pogovor nekdanje borce in aktiviste NOB. Štiri debele ure so se pogovarjali in borci se niso mogli načuditi, da mladi toliko vedo o dogajanjih med narodnoosvobodilno borbo.

»Tudi tovariš France Kregar se je pogovarjal z nami,« se je oglasila učenka. »To je tisti tovariš, ki nam je podaril svojo partizansko uniformo in odlikovanja. Poglejte, tam v stekleni omari jih imamo obešene!«

Stopal sem ob razstavnem panoju in sem želel, da bi si zapomnil vse, o čemer so tistega dne pripovedovali mladi člani zgodovinskega krožka. Povedali so mi, da sta bila organizatorja vstaje na njihovem področju Roman Potočnik in Jože Vider. Tovariš Jože je bil doma iz Črne.

Poleti 1941 so po cesti prihrumeli nemški avtomobili. Nemški vojaki so se peljali skozi Črno proti Stajerski. Toda partizani so minirali most in med ruševinami je ostalo pet nemških vojakov.

Naslednjega dne: za enega Nemca, deset prebivalcev iz Stranj! Potem so zaregljali nemški mitraljezi.

Okupator je hotel prebivalstvo zastrašiti. Po vaseh je razobesil plakate z nemškimi in popačenimi slovenskimi besedami, med katerimi so ticala imena pobitih domačinov.

Eden izmed tistih plakatov visi zdaj na steni učilnice, kjer se zbirajo mladi člani zgodovinskega krožka. Zavedajo se, da je tudi to dragocen dokaz nečloveške okrutnosti, s katero so hoteli okupatorski vojaki uničiti naše ljudstvo.

»Kadar se zagledam v fotografije, v podobe izmučenih in slabo oblečenih partizanov, si lahko predstavljam, kaj je trpljenje in tudi kaj je volja,« je rekla Breda.

»Moj očka je bil v Slandrovi brigadi. Dokler je živel, mi je velikokrat pripovedoval o življenju med partizani. Pozneje, ko je umrl, sem začela prebrati knjige, ki opisujejo obdobje NOB. Tudi v tednik TV-15 zelo rada pogledam,« mi je pripovedovala Irena.

»Večkrat razmišljam o vojni,« se je oglasila Mira Močnik. »Mladim je danes zelo lepo na svetu. Zal ne povsod. Velikokrat se zamislim v čas, ki so ga preživeli naši starši. Razmišljam in tudi pišem rada o tem. Zaradi tega sem se tudi odločila, da postanem članica zgodovinskega krožka na naši šoli.«

Mira pa mi je povedala, da se ji zdi vojna tako zelo strašna, da o njej niti brati ne želi. Preveč bi se vživela v dogajanja in preveč hudo bi ji bilo, ko bi sodoživljala usodo tlačenege ljudstva.

Štirideset jih je in kadar je potrebno, so člani zgodovinskega krožka na osnovni šoli v Stranjah prav vsi učenci. Štirideset učencev namreč stalno sodeluje pri raziskavah naše polpreteklosti in med njimi jih je petnajst, ki jih je mentorica še posebej pohvalila.

Tokrat sem se pogovarjal samo s Heleno, ki bi rada študirala angleščino, z Miro, ki bo postala slavist, z Ireno, ki jo navdušuje biologija, z Bredo, ki se želi posvetiti učenju tujih jezikov, z Jankom, ki bo menda postal fizik...

Ob tako različnih željah se zdi, da jih druži le njihova mladost, želja, da bi bilo vedno tako, kot je — da bi živel v miru, da bi poznali našo preteklost, borbo naših narodov in da bi ohranili nekdanje ideale: tovarištvo, ljubezen do domovine!

Fotografija in tekst: SILVO TERSEK

o mladih in za mlade

Janez Stritof-Zan, kakršen je bil prve dni po vojni kot pripadnik enot KNOJ.

Pevski zbor 1. tankovske brigade v Skradinu v Dalmaciji 7. januarja 1945; Ivan Debeljak v drugi vrsti prvi z leve.

Bil je v Afriki

Da, celo v Afriki je bil in poleg tega bi mu skoraj lahko rekla stric, pa sem toliko časa molčala o njem. To je Ivan Debeljak, ki živi v Spodnji Slivnici pri Grosupljem. Ko sem ga končno le obiskala in položila predse beležnico, nisem vedela, kje bi začela z vprašanji. Vedela sem namreč, da bo vse, kar mi bo povedal, zame in za mlade bralce nekaj novega.

»Ker je treba vendarle nekje začeti, bo najbolje, da začneva kar pri temeljih,« je dejal.

Velika Slevica — vasica tam na hribočku, ki je znana še iz turških časov in je o njej Stritar napisal pesem — je njegov rojstni kraj, kraj mladosti. »Dne 22. junija 1942 so me v mesnici, kjer sem delal kot mesarski pomočnik, aretirali. Najprej so me odpeljali na sodišče. Vso pot do tja so me pretepali in pretepanje nadaljevali tudi pri zasliševanju. Hoteli

ni, smo seveda protestirali in jih na vse načine prepričevali, kdo smo. Uspelo nam je, da so nas poslali v Gravino, kjer so bili naši uradni predstavniki.

V Gravini smo se Janez Dušina, Ludvik Blatnik, Jože Muster in jaz, ki smo bili doma iz istega kraja, javili v tankovsko brigado.

Najprej so nas prepeljali v Taranto. Tu se nas je okoli tristo petdeset vkrcalo na ladjo. Prvi postanek je bil v Port Saidu, od koder smo se z vlakom pripeljali v bližino Kaira in v tamkajšnji bazi opravili sedemtedenski tankovski tečaj. Potem smo se vrnili v Taranto in od tam v Bari, kjer sem postal borec 1. tankovske brigade.

Z vso motorizacijo smo se vkrcali na ladjo in se vrnili v Jugoslavijo... Naša brigada je sodelovala pri osvoboditvi Sinja, Splita, Trogira, Stare Crkve, Sibenika, Drniša, Kistenja in nazadnje Knina, ki je bil najtrši oreh v Dalmaciji. Tu je mrgolelo četnikov, Nemcev in ustašev. Boj za Knin je trajal deset dni in deset noči. Po tej uspešno končani bitki smo dobili povelje, da se vrnemo v Bosno.

Morda je stric slutil, da bi rada še kaj izvedela, pa je hitro pristavil:

»Veliko je še spominov, lahko bi govoril in govoril, da bi ti roka omahnila. Če bi bil takrat človek pisal dnevnik, bi ne bilo drugega kot kup grozot, strnjelih v celoto.« Zvedela sem, da ga je nekaj časa res pisal. »Potem ko vidiš tiste mrlične tam okrog sebe, te vse mine... Zdaj leži pred teboj tovariš, morda boš v naslednjem trenutku žrtev sam, pa bo vsega konec, si misliš. In tako je bilo konec tudi mojega dnevnika.«

»Morda še kakšen spomin iz taborišča... kaj vam je najbolj ostalo v spominu?«

»Ko nam je nekega jutra govoril duhovnik, smo stali ob žici in peli partizanske pesmi...«, je odgovoril.

Da me mali Gregor, Ivanov vnuček, ni opozoril, bi verjetno še kar naprej sitnarila. Dopoldne je bilo že mimo in prišel je njegov čas za spanje. Toliko sem si ga pa še vzela, da sem si ogledala spomenico tam na steni, ki bo Ivana Debeljaka iz Spodnje Slivnice pri Grosupljem vedno spominjala na dneve, ki jih je preživel pod vročim afriškim soncem.

ALENKA TRONTELJ

kramljanje

Draga tovarišica Milena!

Kar hudo mi je bilo, ko sem v »TV 15« zagledala vaše vprašanje, in sklenila sem, da svojo napako vsaj malo popravim. Takoj sem prijela za pero in napisala tole pisemce. Nekako nisem in nisem našla časa, da bi vam napisala vsaj nekaj vrstic. O, pa ne mislite, da sem popolnoma pozabila na vas. Še vedno z veseljem segam po »TV 15« in ugotavljam, da je na naši mladinski strani vedno več novih imen mladih.

Zelo mi je bila všeč pesmica o Vietnamu, ki ste jo objavili na mladinski strani. Tudi na postojnski gimnaziji smo imeli v zadnjem času dvakrat sestanek OZN, na katerih smo razpravljali o miru v Vietnamu in tudi o posledicah te dolgoletne vojne na Indokitskem. Ve-

Zdravljica med NOB

Partizanske tiskarne so delale v najtežavnejših razmerah. Visoko v gorah, zakopani pod zemljo, brez sončne svetlobe, so tovariši in tovarišice sestavljali črko za črko v vrstice. Medla luč je komajda razsvetljevala temna prostor in zrak je bil tako slab, da je človek komaj dihal. Niso vedeli ne za dan in ne za noč, pa jim je bilo vseeno. Kadar od utrujenosti niso mogli več stati, so se ulegli za tri, štiri ure, potem je delo teklo naprej.

»V takšnih razmerah je decembra 1944 izšla tudi Zdravljica,« je povedala tovarišica v šoli in nam pokazala enega njenih izvodov. To je tenak in skrbno izdelan zvezek velikega obsega. Vsi smo ga občudovali. »Tiskali so jo v nakladi 1500 izvodov,« je še dodala. Ko smo zvedeli, da živi ena izmed bork, ki so tiskale ta zvezek, v naši neposredni bližini, smo sklenili priti stvari do dna... Pa smo jo nekega zimskega popoldneva Marko, Evgen in jaz mahnili v Medvode, kjer živi Nasta Sešek-Julija.

Ko smo se končno zedinili, kdo bo potkal, so se velika zelena vrata odprla in pred nami je stala naša gostiteljica. Prijazni, bodrilni nasmeji je pregnal iz naših src še zadnjo senco strahu. Za naše želje je že vedela in tako nam ni bilo treba na dolgo in široko razlagati, po kaj smo prišli. Povabila nas je v lično opremljeno sobo. Udobno smo se namestili, kakor poklicni časniki. Sedeč za okroglo mizo, smo jo začeli »obstreljevati« z vprašanji. Naša radovednost je bržkone presegla meje. Zanimalo nas je vse o vsem. Tovarišica Julija pa nam je potrpežljivo in pazljivo odgovarjala.

»Ali bi nam lahko za začetek povedali kaj več o zgodovini tiskarne, kjer je izšla Prešernova Zdravljica?«

— Trilof se je imenovala, ustanovil pa jo je Edo Bregar-Don 1. jun. 1944 na Trnovcu. Po nekaj mesecih so borci v izredno težavnem pohodu na izrecno željo okrajnega komiteja preselili tiskarno v Seško dolino, v vas Davče. Med potjo so padli trije borci in precej pomembnejših delov tiskarskega stroja se je izgubilo. Novo urejena tiskarna v Davči je delovala vse do osvoboditve.

»Kje je bil bunker, v katerem so tiskali Zdravljico?«

— Tiskarna je bila zgrajena nad hudoournikom pod Španovo kmetijo. Dohod

do nje je povezovalo dvanaest skrbno za kritih mostičkov. Naj še omenim, da je naziv Trilof nekakšna kratica: tri leta OF (tj. leta 1944, tri leta po njeni ustanovitvi).

»Kdo je bil vodja tiskarne?«

— Vodil nas je Franc Boštjančič-Boš.

»Čigava je bila ideja o tiskanju Zdravljice?«

— Sprožili so jo poklicni tiskar Franc Boštjančič-Boš, inž. arh. Marjan Sorli-Viher in akademski slikar Janez Vidic.

»Kakšen je bil namen tiskanja te Prešernove pesmi in komu je bila namenjena?«

— Zdravljica predstavlja eno vrhunskih del tiskarske dejavnosti med narodnoosvobodilnim bojem. Z njo smo želeli odlikovati najboljše borce, komandante, ugledne politične delavce, brigade... Najlepši izvod smo poslali tovarišu Titu.

»Ali bi nam lahko Zdravljico podrobneje predstavili?«

— To je bil zvezek rožnate barve, velikega obsega. Tiskana je bila na navadnem ciklostilnem papirju, z bogato opremo in pestro ustvarjalno domišljijo. Vsaka kitica je bila na posebni strani, njeno vsebino pa je razlagal linorez na naslednjem listu. Platnice in listi so bili povezani s prejo barv slovenske zastave, ki so jo izdelale mladenke iz Davč.

»Kdo je imel pri njenem nastanku največ zaslug?«

— Moram poudariti, da smo delali vsi borci noč in dan. Kot zanimivost naj omenim, da je dobil tisti, ki je delal najdlje, za nagrado kos kruha. Če smo ga imeli, seveda... Pri oblikovanju samem pa so se najbolj odlikovali njeni snovalci.

»Za konec: kakšna je bila vloga Prešerna med narodnoosvobodilnim bojem?«

— Prešernove pesmi, ki so po vsebini borbene, lepe in domače, so vodile naše borce od položaja do položaja in od zmage do zmage. Prepevali in prebirali smo jih v tiski in na mitingih, ob njih smo občutili hrepenenje in resnično željo po svobodi, kjer »ne vrag, le sosed bo mejak«.

»Hvala za čas in besede,« smo dejali ob slovesu tovarišici Nasti Sešek-Juliji, in ko smo se s prijetnimi vtisi razšli, je bila zunaj že trda tema.

VIDA SVOLJSAK

Bevkova mama

Preprosta kmečka izba. Ob štedilniku stoji sključena ženica in počasi nalaga na ogenj poleno za polenom. Pozdravim jo. Ruta ji zakriva obraz, in šele ko se ji približam, se lahko zazrem v njene oči. Podava si roke in na njenih licih opazim topel nasmeji, nasmeji resnične sreče. Iz njenih ust ni čuti bolečine in pritožbe, a vendar je imela nekoč trinajst otrok... danes jih živi samo še šest.

»Nisem ponosna samo kot mati svojih otrok, ampak tudi kot partizanska mati; med vojno sem imela vse, ki so bili brez doma in kruha, tako rada kot svoje.«

Ves čas samo dela, niti minuto se ne ustavi, da jo moram za besede kar loviti. »Sama sem doma, pa moram pohiteti!« se opravičuje.

»Kako je bilo med vojno?«

»Vsa naša družina je delala za parti-

zane. Dva sinova Polde in Stane sta se tudi bojevala. Jaz pa sem doma pomagala partizanom, predvsem ranjenim, ki so se k nam zatekli po pomoč. Včasih je bila ta hiša vedno polna. Ranjenci so ležali na peči, na posteljah, na tleh... Vsakega smo sprejeli in mu pomagali, kolikor je pač bilo v naši moči. Hudi časi so bili to. In še izdani smo bili, da skrivamo partizane. Potem so prišli Italijani. Hčerko Helo sta pazila kar dva, pa ji je uspelo skočiti skozi okno in je srečno prišla k partizanom. Še danes ne vem, kako se ji je to posrečilo. Nas in še druge vaščane pa so izgnali.«

»Ali bi mi še kaj povedali?«

»Dolgo je že tega in starost je naredila svoje, ne spominjam se in zakaj bi obujala to žalost...«

Vidim, da o tem nerada govori, in poslovim se.

TATJANA JERMOL

da se krog mladih v našem kotičku res vztrajno širi in da zamenjava generacij — tudi kar se vrednosti zapisane besede tiče — torej le ne bo tako boleča.

Lepo pozdravljena! MILENA

Spoštovani!

Pošiljamo vam izvod našega šolskega glasila z željo, da bi iz njega izbrskali kakšen prispevek in ga seveda tudi objavili.

Lepo vas pozdravljamo!

Uredniški odbor
glasila »Brstjek«,
68233 Mirna

Dragi prijatelji!

Pogovor z nekdanjim komandantom 3. bataljona VDV, tovarišem Markom Sodjo, čaka v vrsti za objavo že pripravljenih sestavkov, pa še kakšno številko »Brstja« mi pošljite.

Lepo pozdravljeni!

MILENA

IZBOLJŠANA STRUKTURA V VODSTVU ZK ČRNE GORE

V vodstvih organov ZK Črne gore je znatno izboljšana struktura po nedavno izvedenih volitvah.

To so med drugim ugotovili na večerajšnji seji CK ZK Črne gore, na kateri so analizirali poročila o delu sekretariata CK od 37. do 40. seje. To ugotovitev so podkrepili s podatki, da je v 15 občinah med 413 sekretarji osnovnih organizacij ZK — 130 delavcev. Od 750 članov občinskih konferenc ZK je 247 delavcev in — 73 kmetov.

Večernje novosti — 13. II. 1973

DEVIZNE REZERVE IN DOLGOVI

Po informacijah guvernerja Narodne banke Jugoslavije je v trenutku, ko se je menjala pariteta dinarja, znašala vrednost deviznih rezerv Jugoslavije 850 milijonov dolarjev. Toda od tega je 190 milijonov pravih »dolarskih rezerv«, vse drugo je v drugih močnejših valutah: npr. 480 milijonov DM.

V deviznih dolgovih Jugoslavije pa sprememba paritete dinarja ne predstavlja veliko novega. Sedanji dolgovi znašajo skupno okoli 3,2 milijarde dolarjev, letošnje planirano odplačilo anuitet pa 900 milijonov dolarjev. Toda hkrati računajo letos z novimi krediti, ki naj bi znašali skupno okoli milijardo dolarjev.

Vjesnik — 16. II. 1973

ALI NAJ UČITELJ SAMO POUČUJE?

Vlastimir Cerkerevac, učitelj v Bresnici, se je oglasil na nekem sestanku in dejal: »Nekdanje šolsko posloje so predali Socialistični zvezi, zdaj pa v njem igrajo za denar. Hazarderjem celo prinašajo večerjo ali kosilo.«

»Zakaj pa tega nisi povedal prej, da bi kaj ukrenili?« so ga vprašali.

»Saj sem povedal na nekem sestanku Socialistične zveze, pa so zavpili: »Tovariš, ti si plačan za to, da poučuješ, ne pa za to, da bi vodil politiko!«

Tovariš — 12. II. 1973

TEŽAVE Z ZAPOSLOVANJEM ALKOHOLIKOV

S problemom alkoholizma, oziroma zaposlovanja ljudi, ki so postali sužnji navade, da prebogosto in pregloboko pogledajo v kozarce, se vsak dan srečujejo tudi svetovalec pri Komunalnem zavodu za zaposlovanje v Ljubljani.

Stane Merleč, svetovalec zaposlitve je zbral podatke, da je bilo v lanskem septembru pri Zavodu za zaposlovanje prijavičenih 2177 oseb, od tega jih je bilo kar 99 takih, ki jim je zaradi vdarosti alkoholu težje preskrbeti zaposlitev. Njihova kvalifikacijska struktura pa je taka: 23 je nepričenih, 31 priučenih, 40 kvalificiranih delavcev. Stirje imajo srednjo šolo in eden višjo.

Delo — 14. II. 1973

Najmočnejša tajna služba

Poleg tega se je CIA, prepričana, da je pilot s posebnimi napravami uničil letalo, zatekla k laži in trdila, da je letalo po pomoti zašlo med opravljanjem vremenoslovskih naloge. Hruščov jo je postavil na laž, s tem da je javno pokazal pilota in letalo. S posredovanjem odvetnika Jamesa Donovana, ki se je specializiral za tovrstna poluradna pogajanja, so Powersa kasneje zamenjali s slavnim vohunom Rudolfom Abelom, ki so ga po povratku domov proglasili za heroja SZ.

Smola je hotela, da bi bila morala biti 16. maja v Parizu vrhunska konferenca med Hruščovom, Macmillanom, De Gaullem in Eisenhowerjem. Menijo, da se je CIA ravno zato tako mudilo poslati na izvidniški polet Powersa, ker se je zbal, da bi morale ZDA prekiniti s takšnimi poleti, če bi bil vrh uspešen in če bi nato prišlo do predvidene potovanja Eisenhowerja v Moskvo. Ogorčeni Hruščov je zahteval formalno opravičilo in ker ga ni dobil, je vrhunsko srečanje splavalo po vodi.

Do takšnih sporov dandanašnji ne more priti zaradi izvidniških satelitov, ki jih obe strani mirno tolerirata in ki lahko z višine 150 ali 200 kilometrov snemajo fotografije, jih v kasetah odvržejo in te potem prestrežejo v zraku; na teh fotografijah je moč videti avtomobile in ljudi po moskovskih ulicah in celo cene sadja in zelenjave na kijevski tržnici.

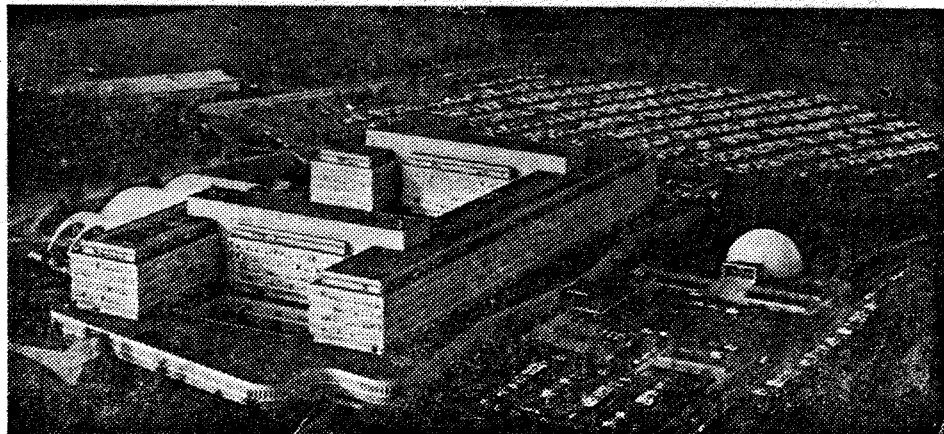
Kennedy je Allena Dullesa zamenjal s katoličanom Johnom McConom, kalifornijskim inženirjem in milijarderjem, ki je skoval velike vojne dobičke s trgovsko mornarico, bil vpleten v naftne interese tako v arabskem svetu kot v Južni Ameriki ter bil nekaj let predsednik komisije za atomsko energijo; imeli so ga za reakcionarja, zagovornika totalnih represalij proti Sovjetski zvezi.

Potem ko je McCone za nekaj časa nasledil admiral William Raborn, je leta 1966 predsednik Johnson imenoval za direktorja CIA — in obenem za predsednika Central Intelligence, kar pomeni glavnega predsednikovega in kongresnega svetovaleca za mednarodne informacije ter predsednikovega zastopnika v obveščevalnem uradu ZDA, ki združuje vse organizacije za notranje in mednarodne strateške informacije — Richarda McGarraha Helmsa iz starodavne pennsylvanijske družine, ki je imel za sabo bleščeče študije v ZDA in Evropi, koder se je naučil francoščine in nemščine. Sprva je bil novinar in je v mladosti za nekaj časa zaslovel, ko je za agencijo United Press intervjuval Hitlerja, nakar se je ločil in se v drugo poročil z neko Angležinjo. Med vojno je sodeloval v OSS, po koncu vojne pa je bil Dullesov pomočnik v Berlinu, nato namestnik Franka Wisnerja v tajni službi CIA, po intervenciji na Kubo in odstranitvi Dullesa ter Richarda Bissella, Wisnerjevega naslednika, pa je sam postal vodja te službe.

Kočljivo obdobje je Helms doživljal tedaj, ko se je razvedelo, da so »zeleni barretke«, posebni dodelki pod okriljem CIA, ki so se v Kennedyjevem času nadejali dobiti vietnamsko vojno s svojo tajno podporo saigonski vladi, brez procesa likvidirali nekega vietnamskega agenta, obtoženega dvojne igre. Ni znano, kdo je dal ukaz za uboj, ali ameriška vojaška oblast, ali pa nek funkcionar CIA v Saigonu — oziroma

Robert F. Marasco, ki je uboj Vietnamca priznal.

»Tajni dokumenti Pentagona«, ki so tako zelo pretresli politično življenje in javnost v ZDA so razkrili, da je CIA že od Kennedyjevih časov naprej odsvetovala množično intervencijo ameriških čet v Vietnamu in spodbujala tako imenovano »domino teorijo« Pentagona in zunanjega ministrstva; po tej teoriji bi potem, ko bi v roke komunistov padla ena izmed držav Jugozahodne Azije, sledile temu primeru vse druge, podobno kot se je dogajalo v Evropi v času Hitlerja.

Pogled na sedež CIA

»Ko bi Južni Vietnam postal komunističen«, je trdila CIA, »bi mi nemudoma izgubili Laos. Sihanuk bi ohranil Kambodžo s pomočjo ravnotežja sil. Ves preostali del Jugozahodne Azije pa bi ostal, kakršen je zdaj, vsaj še za čas ene generacije. Posebno Tajsko bi ohranila tesne stike z ZDA in zahtevala od njih dodatno pomoč, hkrati pa bi poskušala navezati stike tudi s SZ in Kitajsko. Skratka, sprejela bi pomoč z obeh strani, da bi ohranila svojo neodvisnost. Severni Vietnam bi se spojil z Laosom in Južnim Vietnamom.«

Jana
sodoben ženski tednik

John McCone, ki ni imel dlake na jeziku in je bil svojčas predsednik atomske komisije, je grobo povedal Kennedyju, nato pa še Johnsonu, da je rešitev bodisi v tem, da bi hanojski režim zlomili z enim samim udarcem, kar pomeni z drugimi besedami s pomočjo jedrskih bomb, katerih uporaba pa je bila nesmiselna, ali pa v tem, da bi Američani pobrali šila in kopita. Ko je bil leta 1964 skupaj v letalu z Lyndonom Johnsonom, se je po nekaterih informacijah zoperstavil bombardiranju Severnega Vietnama: »Severni Vietnamci bodo zavili ovratnik, stisnili glavo med ramena in se izmazali.«

Aprila 1965 je McCone kot direktor CIA poslal največjim osebnostim vlade sledeči dokument: »Bombardiranja niso zmanjšala morale Severnih Vietnamcev, ampak so nji-

hovo obnašanje celo še ojeklenila. Z vsakim dnevom in z vsakim tednom bodo naraščali pritiski na nas, da prenehamo z bombardiranjem. V tej operaciji je čas proti nam in Severni Vietnamci se tega zavedajo. Po mojem bodo kar naprej naraščale zahteve po ameriških okrepitevah, ne da bi to kaj izboljšalo možnosti za zmago. Zabredli bomo tako daleč, da se bomo morali boriti v džungli. To bojevanje nam ne bo moglo prinesiti zmage in sčasoma se bomo iz njega sila težko izvlekli.«

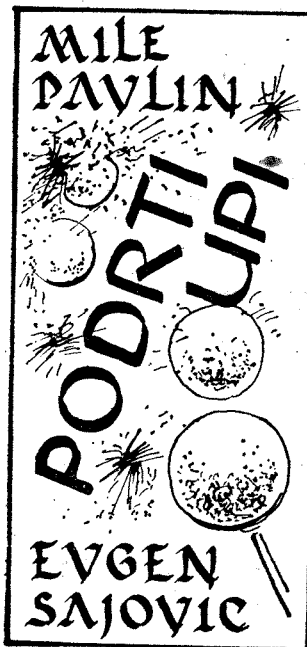
Desmond Fitzgerald, drugi, zdaj že pokojni funkcionar CIA, je opozoril obramb-

nega ministra McNamara, ki je tedaj slepo verjel v podatke o sovražnikovih izgubah, da te številke nimajo z resničnostjo ničesar opraviti. McNamara je s tisto značilno domišljavostjo vojaških osebnosti zaukazal Fitzgeraldu, naj se mu več ne prikaže pred očmi. McCone, pa njim pa Helms, nista zagovarjala teh stališč samo na podlagi izkušenj CIA, ampak zato, ker sta usklajevala vse ameriške tajne službe, vključno tiste, ki so neposredno sodile pod oborožene sile.

Toda vlada tem opozorilom ni verjela. Eden izmed najbolj vnetih zagovornikov vojne, Walt W. Rostow, ki je bil sprva v zunanjem ministrstvu, nato pa v Beli hiši, je celo obšel Helmsa in je Georgeu Carverju, agentu CIA v Vietnamu, naročil, naj mu neposredno pošilja takšne informacije, ki bi podprle uradno politiko. Rostow je tako dobilne informacije posredoval časopisom in hkrati namigoval, da je Helms naklonjen nasprotniku in da CIA vodi malodušno politiko. Rostow je bil tedaj predsednikov svetovalec za nacionalno varnost, to, kar je danes pod Nixonom Henry Kissinger. Helms ga je osebno napadel in tako je bila kampanja prekinjena.

Pravijo, da je Nixon nameraval zamenjati Helmsa z generalom Robertom E. Cushmanom, ki ga je imenoval za namestnika direktorja CIA. Pravijo tudi, da informacije, s katerimi je prišel Helms pred nacionalni svet za varnost pred invazijo v Kambodžo in Laos, niso bile spodbudne. Po vsem sodeč, niso vprašali za mnenje niti Helmsa niti drugih predstavnikov CIA tedaj, ko so 21. novembra 1970 Američani vdrli v severnovietnamsko mesto Sontay, kjer so se nadejali osvoboditi svoje ujetnike, pa niso našli niti enega.

(KONEC)

22. Se enkrat se je sklonil, da bi splezal pod nekakšnimi žicami, in že sta bila v strmem bregu. Pod nogami se jima je lomilo suho dračje in od nekod so užgali za njima kar na slepo srečo. Končno ju je sprejel v svoje okrilje temen gozd. Bila sta na varnem. Še nekaj časa sta hodila in kurir si je prižgal cigareto, kmalu zatem pa je začel tudi glasno govoriti. Za razliko od drugih je bil ta kurir dokaj zgovoren in je ostanek poti Janezka kratkočasil s pripovedovanjem veselih zgodbic iz svojega partizanskega življenja.

23. Končno se je Janezek v neki kočici sredi hoste lahko naspal. Zbudili so ga šele sredi dopoldneva in ga pošteno nahranili, potem pa je spet moral na pot. Kmalu sta s kurirjem prišla v vas. Tu je bil spet nekakšen štab. Komendant je Janezka povabil v sobo, ga povprašal po novicah, nato pa mu je predlagal, da bi kar takoj šel dalje, ker se bo lahko precej daleč peljal z vozom. Seveda je bil Janezek takoj za to. Spredaj sta sedela dva pratizana, na vozu je bil kup vreč, med njimi pa si je postlal Janezek in vso pot spal.

24. Ko se je zbudil, je bilo že pozno popoldne. Vse telo ga je bolelo od utrujenosti, šlo mu je na bruhanje, toda tisto kar je videl, mu je pregnalo vse težave. V neki vasi se je kar trlo partizanov, po hišah pa so ležali ranjenci. Od vseh strani so se v vasi zgrinjali vozniki. »Nocoj pridejo po ranjence letala,« je rekel eden izmed obeh partizanov-voznikov. »Srečna duša, da lahko greš z njimi, da boš rešen lakote, umazanije, uši in drugih partizanskih nadlog, pa še na varnem boš in na toplem boš spal.« Pa se menda ne bom kar zdaj odpeljal, je pomislil Janezek.